

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXII/ Nr.4
OCTOMBRIE-DECEMBRIE 2017
NEW YORK

Lumină Lină • Gracious Light, An XXII/ Nr. 4, 2017 New York

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York
INCORPORATED IN AUGUST 1993
www.romanian-institute-ny.org

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian
30-18 50th Street
Woodside, New York 11377
Tel./Fax: (718) 626-6013
E-mail: DamianTh@aol.com

Biserica:

14-22 27th Ave.
(14th Street/ 27th Ave.)
Astoria, New York
Subway N, W, bus Q 18

Revista *Lumină Lină* este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE).

Lumină Lină. *Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Arhive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef S.U.A.: M. N. RUSU, vichiro7@hotmail.com

Redactor șef România: MIHAELA ALBU, malbu_10@yahoo.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactori: SORIN PAVĂL, ANDREEA CONDURACHE

Fotoreporter: ALEX MARMARA; corectură număr: MIHAELA MALEA STROE

Consilieri editoriali: DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GĂF-DEAC, AUREL ȘTEFANACHI, SORIN PAVĂL, ANDREEA CONDURACHE, MUGURAȘ MARIA PETRESCU

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxe. Ceurile pot fi făcute pe numele Institutului sau al Bisericii Sf. Ap. Petru și Pavel și trimise la adresa redacției:
Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate pe dischetă sau prin e-mail (ca attachment). Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXII/ Nr. 4

Octombrie - Decembrie 2017

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Călătorind cu magii 7

La Vitleem colo-n jos, Mare minune 10

DUMITRU ICHIM, *Quo vadis, Domine, Sfârșit salomeic* 11

MARCEL MIRON, *Agendă nouă* 12

MARIAN NICOLAE, *regulă, puseu* 13

MIHAIL CRAMA, „1989”, *Morții* 15

STUDII

DR. VASILE MĂRCULEȚ

Considerații privind jurisdicția ecleziastică a Bisericii Târnovei în
epoca Asăneștilor 17

ANCA SÎRGHIE

Actualitatea psalmilor lui Tudor Arghezi 35

GEORGE BĂJENARU, *Un soare în asfințit, Fluviul Muntelui Gând* 40

COMAN ȘOVA, *Spital, Ocrotește-ne iubirea* 41

LUCIA CHERCIU, *Măcar că ne iubeam, Dacă ți-e drag* 42

LUCREȚIA ANDRONIC, *Evrika, Sete* 43

IOANA COȘEREANU, *Portret de prințesă, Glumă* 44

DOCUMENTE ȘI MĂRTURII

M. N. RUSU

Irina Procopiu și poetul George Petcu 45

IOAN GÂF-DEAC, <i>Către o lume a tuturor lumilor</i>	49
<i>Atmosferă cu străverzii întrezăriri</i>	50
TRAIAN VASILCĂU, <i>Balada Crinei (Poem de sâmbăta morților)</i>	51
PASSIONARIA STOICESCU, <i>(Fără titlu)</i>	52
<i>CRF 1</i>	53
GHEORGHE PĂUN, <i>Spre toamnă, Octombrie</i>	54
EMINESCIANA	
N. GEORGESCU	
<i>Iarși despre ateismul din Mortua est!</i>	55
MIHAI MERTICARU, <i>Sonetul unei triade, Sonetul contiguității</i>	62
VALENTIN COȘEREANU	
<i>Europenismul eminoviceștilor</i>	63
DAN ANGHELESCU, <i>inefabila povară</i>	70
PROZA	
DAN MIHAI CIUPITU	
<i>Călătorul natal</i>	73
CAMELIA ARDELEAN	
<i>Pe vâlul minții-mi plouă rătăcit</i>	77
<i>Acced, prin aștri... Rondelul omului căzut</i>	78
CENTENARUL UNIRII	
NICOLAE MAREȘ	
<i>Regina Maria a României cu președintele american și Doamna Wilson</i>	79
ION PACHIA TATOMIRESCU, <i>Strămoși, treziți-vă...!</i>	84
<i>Din edenica mea Dacie, cea mereu prădată...</i>	85
MIHAELA ALBU, <i>Dorință</i>	86
<i>Toamna, Iubim ...</i>	87

AUREL SASU <i>Cum mor scriitorii români. Prefață</i>	89
PETER JOACHIM WALD Muzicologul Mihail Diaconescu	90
LUCIA OLARU NENATI O carte a cărților <i>Cărți și autori</i> de Victor Teișanu	94
MIHAELA MALEA STROE Dan Anghelescu – <i>Discursuri îndrăgostite</i>	96
MARIAN BARBU O bună călăuză în înțelegerea exilului românesc <i>În labirintul cărților</i> de Mihaela Albu	98
COSMIN BIRIȘ Pr. Maxim Morariu despre Dag Hammarskjöld	100
MIȘU VLADIMIRESCU Gheorghe Andrei Neagu – cititorul de oameni	109
PERSIDA RUGU, <i>PSALMI</i> 14. <i>glasul Tău fâgaș înconjurat de nouri</i>	111
15. <i>arborii tunetului fărâmițează chemarea</i> 16. <i>printre sâmburii ploii ard maci</i> 17. <i>arbore descojit mi-e pasul spre Tine</i>	112
18. <i>clocot de semne ce răscolesc aerul</i> 19. <i>absența mă chinuie</i>	113
NICOLAE VĂLĂREANU SÂRBU <i>Lumina sacră ce învăluie miera iubirii</i>	114
<i>Cruci se vor naște-n inima lemnului</i>	115
DUMITRU TÂLVESCU, <i>Urmașul</i>	116
<i>Spaima</i>	117
LUCIA SAV, <i>Mărturisire, Măiastra</i>	118
GHEORGHE PUIU RĂDUCANU <i>Statuia uitată, O poveste</i>	119

ION HAINES, <i>Eminescu și marea, Privește cerul</i>	120
--	-----

UNIVERSALIA

MARCEL MIRON, <i>To my friend, Theo</i> English version by Muguraș Maria Vnuck and David Vnuck.....	121
--	-----

FOTOALBUM	123
-----------------	-----

EPIGRAMA

CORNELIU ZEANĂ <i>Cartea Inginerilor Epigramaști – cu avioane pe copertă</i> <i>Cenaculului Cincinat Pavelescu</i> <i>Prolificul dramaturg Dinu Grigorescu, la 75 de ani a debutat</i> <i>cu „Ciripit de păsărele”</i> <i>Tașca, Lui Efrim Tarlapan, Unui confrate epigramist</i> <i>Festival de epigramă la Cluj Napoca. Furt de carte</i>	131
---	-----

REPORTAJE

GHEORGHE BREHUESCU Avanpremieră editorială în cenaclul New York-ez: John Predescu.....	132
--	-----

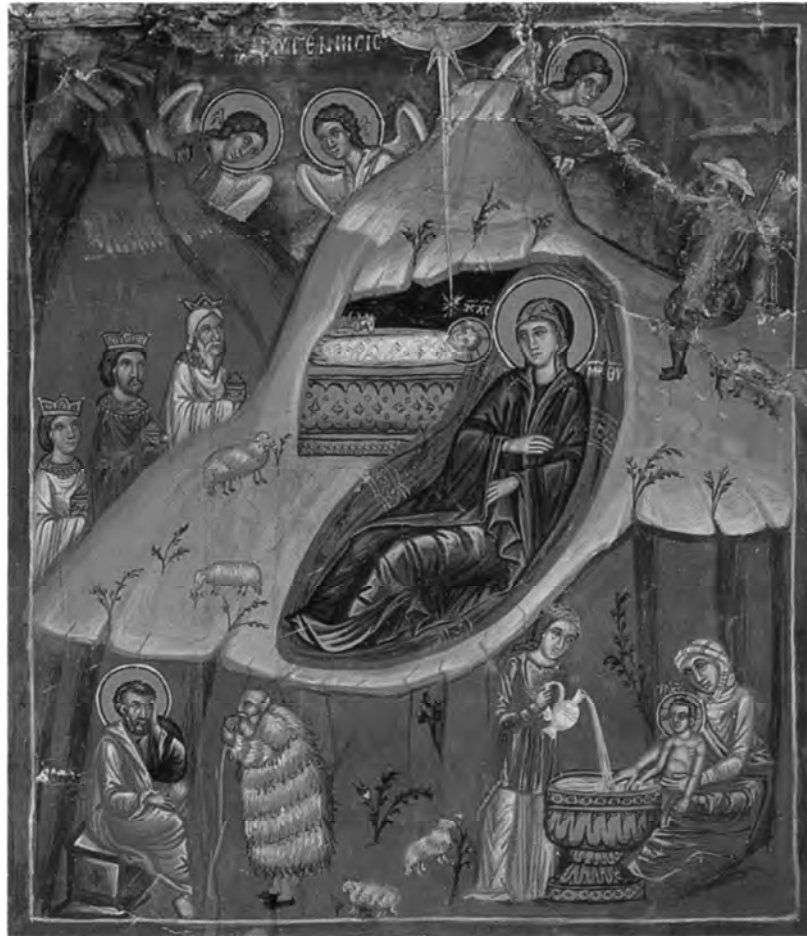
NICOLE SMITH Idei și gânduri caleidoscopice despre viață și moarte: <i>Ultimul prag</i> , de Elena Mitru	132
--	-----

GEORGHE BREHUESCU Lansarea destăinuirilor <i>Un alt jurnal New York-ez</i> de Theodor Damian	133
--	-----

NICOLE SMITH Orfeu și cântecul său la New York: Scriitorul Dumitru Chioaru din Sibiu	134
--	-----

RETROSPECTIVA TRIMESTRIALĂ	137
----------------------------------	-----

ANUNTURI	138
----------------	-----

Nașterea Domnului, frescă din Biserica Arhanghelului Mihail, Galata, Cipru, 1514

Pantocrator, frescă de Ionel Cristescu

***Cu ocazia Sf. Sărbători a Nașterii Domnului
și a Noului An 2018***

***Institutul și Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel urează celor
din Consiliul și Comitetul Bisericii, tuturor membrilor,
participanților la slujbe și la celelalte activități spirituale și
culturale, sprijinatorilor, întregii comunități românești și
tuturor cititorilor, noi realizări în viața de zi cu zi, sănătate,
bucurie și binecuvântarea lui Dumnezeu înmulțită în Noul
An 2018 și în anii care vin.***

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Călătorind cu magii

„Îngerii cu păstorii slăvesc
și magii cu steaua călătorească”
(*Condacul Nașterii Domnului*)

Total este călătorie.

Existența este „spațiul” călătoriei. Ceea ce există, existentul, este subiect și obiect al călătoriei. Numai Dumnezeu nu este nici subiect, nici obiect al acestui tip de mișcare, cu toate că, paradoxal, și El se pune pe cale, adică se face călător. El este și cale, căci zice: „Eu sunt calea” (Ioan 14, 6) și ținta, căci îndeamnă: „Veniți binecuvântații Părintelui Meu și moșteniți Împărăția gătită vouă de la facerea lumii” (Matei 25, 34), și călător, căci El străbate cerurile și vine pe pământ în chip de om ca să-l mântuiască pe om. El este pe cale, vine, El este prin excelență Cel ce vine, de aceea Sf. Ioan Teologul își încheie Apocalipsa cu rugămintea expresă: „Vino, Doamne Iisuse” (Apoc. 22, 20).

În contextul paradoxului amintit, Dumnezeu își începe propria Sa călătorie încă de la crearea omului după chipul Său și cu posibilitatea dobândirii asemănării cu Sine. Înzestrat fiind cu libertatea de alegere, omul decide să nu asculte de porunca divină primordială și astfel începe căderea în timp, cum ar zice Emil Cioran. Iar Dumnezeu îl însoțește pe om, invizibil, în marea sa aventură existențială („aventură”, în sensul etimologic al cuvântului, *adventus* = ceea ce vine, ceea ce se întâmplă), astfel că, atunci când omul rătăcește calea, o ia într-o direcție greșită, spre o altă destinație decât cea menită (destinația, ținta, fiind Dumnezeu și Împărăția cerurilor), El decide să intervină pentru a-l repune pe om în cadrul destinului său, adică a-l pune cu fața spre destinație. De aici, cea mai mare intervenție a lui Dumnezeu în istorie, pogorârea Sa fizică în mersul lumii, prin întruparea din Sf. Fecioară Maria, prin partenogeneză, a Logosului divin, deci a Fiului Său, „pentru noi și pentru a noastră mântuire”, cum spunem repetat în *Simbolul credinței*.

Textul condacului marelui praznic redă acest adevăr de necuprins cu mintea în cuvinte simple, dar de forță și de adâncă semnificație: „Astăzi Fecioara naște pe Cel mai presus de ființă”, oglindind lămuririle marelui mistic Pseudo-Dionisie Areopagitul despre cum trebuie „înțeles” Dumnezeu, adică El fiind supra-existențial, dincolo de orice idee am putea avea noi despre ceea ce înseamnă „existential”. Acest mod apofatic de a-L aborda pe Dumnezeu, de a gândi despre El, prin negarea posibilității de a-L descrie, „cataloga”, defini prin orice concept uman, numit și *via negativa*,

arată și mai bine inimaginabila distanță „parcursă” de Dumnezeu în călătoria Sa spre om prin actul Întrupării Fiului Său din Sf. Fecioară Maria, act ce are la temelie nemeritata iubire divină față de noi și care, astfel, dă răspunsul cuvenit la celebra, dar simplă și naturală întrebare: *Cur Deus homo*, pentru ce Dumnezeu s-a făcut om? a Sf. Atanasie cel Mare și a Fericitului Augustin.

Așadar, întreaga existență umană este o călătorie. În starea paradisiacă aceasta s-a desfășurat sub dublul semn al privilegiului și bucuriei de a fi în preajma lui Dumnezeu, de a fi în Împărăție, „acasă”, dar și al tragicului, de a fi nesocotit porunca divină și a suferi toate consecințele acestui lucru, cea mai mare, moartea.

După cădere, călătoria existențială a omului a fost însoțită discret de Dumnezeu care de la bun început a făgăduit un Răscumpărător, întreținând flacăra acestei promisiuni prin profeți și alți oameni aleși, dar și marcând în mod concret, prin evenimente speciale, prezența Sa, însoțitoare, pe parcursul drumului.

Apoi a avut loc Întruparea Fiului Său, acest lucru marcând în mod și mai concret, vizibil, incontestabil, faptul că, și felul în care Dumnezeu îl însoțește pe om pe parcursul drumului în destinul său existențial, înaintând spre destinație, spre țință. Aceasta este perioada cea mai importantă unde Dumnezeu nu-i mai spune omului: „Alege”, („Iată am pus înaintea ta apa și focul, viața și moartea; alege viața ca să trăiești”, Deut. 30 19), ci, în timp ce-l lasă în continuare pe om liber să aleagă, îi explică ce și de ce în detaliu, îl ia de mână și-l conduce spre țință, îl asigură de iubirea supremă divină concretizată, după Întrupare, în răstignire și moarte, și îi promite însoțirea pe drumul vieții până la sfârșit atunci când zice: „Iată eu sunt cu voi până la sfârșitul veacurilor” (Matei 28, 20), Iisus pornind înainte și dând șansa tuturor celor ce cred în El să-L urmeze îndeaproape, astfel ca rătăcirea căii din vechime să nu se mai poată repeta.

Un astfel de eveniment, cea mai mare intervenție a lui Dumnezeu în istorie, nu poate fi întâmpinat decât doxologic. Iar doxologia este de două feluri aici: mută, dar și exprimată în cuvânt. Este mută, desfășurându-se în tăcere, întrucât nu există cuvânt pe măsură. Există doar o mare uimire, iar aceasta este dincolo de cuvânt și de orice expresie, decât doar dacă ne gândim la expresia pe care uimirea o întipărește pe fața celui surprins, a celui pe care l-a cuprins necuprinsul.

În iconografia ortodoxă această uimire este bine redată în unele icoane unde chipurile – fie al dreptului Iosif, fie al păstorilor, fie chiar al oilor – sunt redată cu o astfel de expresie mută pe față. Și sigur că uimirea este întipărită mai întâi în suflet pentru că mintea nu poate pricepe rațiunea celor întâmplare, așa cum nu înțelegea psalmistul în V. Testament când se întreba uimit: „Ce este omul, Doamne, că-ți amintești de el?” (Psalm 8, 4) sau când constata că omul este ca iarba câmpului: „Omul, ca iarba-s zilele

lui, înflorirea lui, ca floarea câmpului; un vânt a trecut peste ea și nu mai este, nici locul nu i se mai găsește” (Psalm 102, 15-16).

Doxologia este însă și exprimată în cuvânt, deși astfel, numai parțial, atât cât poate cuvântul să exprime, căci niciodată nu exprimă totul. De aceea spune condacul amintit că „îngerii cu păstorii slăvesc” pentru că ce altceva poți să faci în fața minunii, decât să cazi cu fața la pământ și să slăvești pe Dumnezeu? Doxologia reprezintă de fapt starea naturală, poziția normală a omului în fața lui Dumnezeu, în general vorbind și, în special, în fața fiecărei intervenții binefăcătoare a lui Dumnezeu în istorie, în viața noastră.

Viața fiind însă o călătorie, dar ea însăși o minune în același timp, înseamnă că omul trebuie să-și călătorească viața mai ales după ce L-a cunoscut pe Dumnezeu în Iisus Hristos cel întrupat pentru mântuirea noastră, așa cum îndeamnă Fericitul Augustin când vorbește despre călător: „Cântați cu vocea, cântați cu inima, cântați Domnului cântare nouă; cântați cum cântă călătorul. El merge și cântă; el cântă și înaintează; el cântă ca să-și întărească puterile. Cântă și tu ca să te întărești în dreapta credință și întru sfințenia vieții.”

La Nașterea Domnului toate s-au pus în mișcare: Dumnezeu prin Întrupare, cerurile prin îngerii coborând și slăvind, pământul prin oferirea peșterii, așa cum frumos zice condacul praznicului „și pământul aduce peșteră Celui neapropiat”, oamenii prin păstorii venind spre iesle, și de asemenea prin magii călătorind conduși de stea ca să-L întâmpine pe pruncul divin.

De fapt, magii reprezintă realitatea de zi cu zi a omenirii. Nu toți în vremea lor au aflat, nu toți au înțeles că se întâmplă un mare eveniment de proporții istorice și cosmice, așa cum nu toți oamenii L-au cunoscut pe Mântuitorul Hristos, cum nu toți, chiar în timpul Lui, au înțeles că în Iisus-omul se ascunde Fiul lui Dumnezeu, chiar după semnele, declarațiile, minunile făcute de El. Cum spune Sf. Ioan Teologul: „La ai Săi a venit și ai Săi nu L-au primit; lumea prin El s-a făcut și lumea nu L-a cunoscut” (Ioan 1, 11).

Este ca și cum Dumnezeu vine să ridice pânza de întuneric de pe ochii lumii și unii o țin peste față și trag de ea să nu fie luată pentru că, trăind în întuneric, întunericul a devenit realitatea lor și, ca atare, nimic altceva nu poate fi acceptat. Cum zicea un scriitor polonez: „De multe ori oamenii nu văd ceea ce au în fața ochilor, ci ceea ce au în mintea lor”.

Dar magii îl reprezintă și pe omul înțelept, cel care gândește, se uită împrejur, se uită la cer, citește mersul stelelor și semnele timpului, este deschis la noutate, nu e anchilozat în prejudecăți, nu se crede nici măcar înțelept, de aceea, când înțelege că ceva se întâmplă în lume, într-un anumit moment și într-un anumit loc, purcede cu smerenie la drum, într-o călătorie doxologică ce va fi încununată de copleșitoarea descoperire și minunata întâlnire cu Dumnezeu. Faptul de a aduce daruri, aurul, smirna, tămâia,

toate lucruri foarte scumpe la vremea aceea, indică atât smerenia lor totală, cât și recunoașterea majestății Celui întâmpinat.

Noi vrem să fim de partea magilor. Să fim cu mintea și cu inima deschisă spre intervenția și prezența lui Dumnezeu în viața noastră. Ca atare, citind semnele timpului, înțelegând că Dumnezeu este cu noi, pornim cu magii în sfânta călătorie slăvind cu uimire și aducând inimile noastre ca dar Celui ce a venit „Să se nască,/ Și să crească,/ Să ne mântuiască.”

La Vitleem colo-n jos

*La Vitleem volo-n jos
Cerul arde luminos
Preacurata naste astazi pe Hristos.*

*Naste-n iezlea boilor
Pe-mparatul tuturor
Preacurata sta si plange-ncetisor.*

*Nu mai plange maica mea
Scutecele noi ti-om da
Preacurata pruncul sfant de-i
infasa.*

Mare Minune

*Mare minune s-arată
La Vitleem astă dată
De îngeri și de păstori
Ciobănașii de la oi.*

*Aduce-se laudă multă
Lângă peștera cea sfântă
Strigau păstorii cântare
Laudă Domnului prea mare*

Quo vadis, Domine

*Tristeților mele
le-am spus că a fost doar un vis,
dar eu am văzut, dincolo de ele,
ce numai pădurilor de măslin
le-a fost îngăduit să vadă -
cerbul alb.*

*Alb era
ca suspinul de crin
suflat a crud de zăpadă.
Coroana coarnelor lui
era și mai albă
decât lemnul răstignirii
din sânger.*

*Cât l-aș fi vrut
să fi fost doar făptură de inger,
vedenie,
penumbră de spaimă și frig,
ca Petru să strig:
încotro?*

*Dar cerbul alb
ajunsese în vârful de munte
din nou,
iar pădurile
prin mine-și despleteau
încă-un quo, încă-un quo,
încă-un quo...*

Sfârșit salomeic

*Irod ar fi dat
până la jumătate de împărăție
pentru ca leul să rămână
în același timp
și după gratii și viu,
dar fiecare cupă
luase forma pietroasă a coapselor ei
prin străveziul târziu.*

*Împărăția fusese ruptă în două,
ca un hrisov,
de râul Iordan.*

*Acum
în fața lui se oprise,
în locul trimisului găde,
arhanghelul temut al pustiei
îmbrăcat în suman de cămilă
și cingătoare purtând
curmeiul
mirosind a viță de vie.*

*Ținea pe tipsie
același ipostas al lui –
chipul hieratic de leu scăpat din
capcană
și-ncovoiat,
cu spatele-mpietrit în arc de bazalt,
spre ultimul salt
când prada și-o prinde în dinți,
sub vulturii albi, s-o sfâșie.*

Agendă nouă

*Iubita mea
tu îmi oferi la momente importante
agende libere
de anii
sau liniile fixate din vremuri
fără zile colorate ori zile terne
în care eu să ghicesc
ceasurile bune și ceasurile rele.*

*Tu îmi oferi agenda
ca pe un nor alb pe cerul albastru
sau un petec de lumină
în marginea nordică a asfințitului.*

*Nu înțelegi că eu
mă rătăcesc în spațiul nedesenat?*

*Trasează cu mâna ta
cu buzele chiar
indiferentele sentimente
blazatele gânduri
ori noptatecele oftaturi.*

*De câte ori ne-am întâlnit
la masa desenată pe vechile agende
cafeaua aburea
și tu năvăleai
ca un zefir speriat de crivăț
spre sufletul meu.*

*Oare tu nu înțelegi
că eu mă rătăcesc
în spațiul nedesenat
de ochii și comisurile gurii tale?*

*Acum
nu mai știu locul scaunului tău:
pe vechea frunză
pe noua floare?*

*Te rog
așază-te
ocupă-ți locul
în noua agendă
ca să pot reface
geografia iubirii mele terestre.*

regulă

*dacă fiecare poveste de viață s-ar transforma într-o poezie,
lumea întreagă ar deveni o bibliotecă cu volume de versuri așezate cuminiți
prin rafturi,
iar fiecare dintre noi am deveni poeți de o poezie, una singură...
dacă ar fi ca fiecare poet să aibă dreptul să scrie o singură poezie
așa, să ne imaginăm această regulă a unui regizor de exerciții stupide,
aș vrea să citesc doar nescrisele poezii, care n-au dreptul să se nască pe
foaie,
care umblă să-și caute un alfabet în ochii cu care privim cuvintele nespuse.*

puseu

*să mori în poezie
fără s-o spui prin cuvinte,
iar când tu însuși
îți vei fi dat seama
iată ce paradox,
trăind, tu,
te priveai cum murisei
mai devreme
decât metafora...*

1989

Clăudia
Te rog pune
acest facsimil la
M. Crana,
pentru co-
librisitate!

La fel atecodată,
la fel totdeauna;
steaua-mi pe faunte - mi rămână;
bate din tîngire - luna —
Epoca foamei în Tara Română!

Zimbri de aur prin munte răstăcioră
o mie de ani,
cu cornul de lună —
Epoca foamei în Tara Română!

Toți domnitorii, de fire, despuiați,
batjaură lumii în sate - orătați;
călăul sub cerul de lună —
Epoca foamei în Tara Română!

Toți ați căpura așa și murira,
dă-nvie într-a patra-nviere ce sună,
sus, cornul de lună —
Epoca foamei în Tara Română!

mai 1989

MIHAIL CRANA

MIHAIL CRAMA

„1989”

*La fel câteodată,
la fel totdeauna:
steaua-mi pe frunte-mi rămână;
bate din tingire – luna –
Epoca foamei în Țara Română!*

*Zimbri de aur prin munți rătăciră
o mie de ani,
cu cornul de lună –
Epoca foamei în Țara Română!*

*Toți domnitorii, de fir, despuiați,
batjocură lumii, în sate-arătați:
călăul sub cerul de lună –
Epoca foamei în Țara Română!*

*Toți câți căzură așa și muriră,
să-nvie într-a patra-nviere ce sună,
sus, cornul de lună –
Epoca foamei în Țara Română!*

mai 1989

Morții

*Cum le-au amușit și lor buzele,
cum au trecut buldozerele peste ei!*

iulie 1989

P.S. Aceste poezii au căzut sub ghilotina cenzurii dictatoriale din volumul *Intrarea în legendă* de Mihail Crama, cu o prefată de M. N. Rusu, Ed. Eminescu, București, 1990. Predictibilitatea lor nu cred că are nevoie de explicații. Marele poet Mihail Crama, ca orice mare poet, a fost cu un pas înaintea izbucnirii revoluției din decembrie 1989. *M. N. R.*

Tentatia unui înger, sculptură de Viorica Colpacci

DR. VASILE MĂRCULEȚ

Considerații privind jurisdicția ecleziastică a Bisericii Târnovei în epoca Asăneștilor

ABSTRACT: *The establishment of the Vlaho-Bulgarian Tsardom, at the end of the 12th century (1185-1187), was joined by the process of organizing its institutions. Its most important institution was the Church. On October 26 1186, the monk Basil was consecrated „archbishop of entire Bulgaria” or of Zagori and metropolitan of Tarnovo. At the same time the Orthodox Archdiocese of Tarnovo was born. The new ecclesiastical province was not recognized neither by the Ecumenical Patriarchate of Constantinople, neither by the autocephalous Archdiocese of Ohrida. With this status the Archdiocese of Tarnovo functioned until 1203. In this first stage of its functioning, the Archdiocese of Tarnovo had under its jurisdiction four dioceses: the Metropolitan Church of Tarnovo, the Archdiocese of Vidin and two others dioceses that were unnamed. The jurisdiction of the Archdiocese of Tarnovo was influenced by the extension or the compression of the Vlaho-Bulgarian possessions. At the end of the 12th century, the Archdiocese of Tarnovo was exerting its ecclesiastical jurisdiction over seven dioceses: the Metropolitan Churches of Tarnovo and Preslav and the Dioceses of Skopje, Velbužd, Sredec, Malešovo and Vidin.*

On February 25, 1204, Pope Innocent III was consecrating metropolitan Basil „archbishop of Tarnovo and primate of entire Bulgaria and Wallachia (Archiepiscopus Trinovitanus, Primas totius Bulgariae et Blachiae)” or „archbishop-primate of entire Bulgaria and Wallachia (archiepiscopus primas totius Bulgariae et Blachiae)”. The Archdiocese of Tarnovo was becoming an archdiocese united with the Roman Church and being on direct subordination of the Holy See of Rome. At the moment of its union with Rome the Archdiocese of Tarnovo was exerting its jurisdiction over 12 dioceses: the Metropolitan Churches of Târnovo, Velbužd and Preslav, and the Dioceses of Skopje, Priština, Vidin, Niš, Sirmium, Belgrad, Braničevo, Sredec and Malešovo. At the end of the rule of Tsar Ionita Asan, (October 1207) the number of dioceses subordinated to the united Archdiocese of Tarnovo rose to 13. In the absence of certain information regarding this aspect the number remains relative. According to some opinions at the beginning of the rule of Ionita Asan II the united Archdiocese of Tarnovo was exerting its ecclesiastical jurisdiction over 15 or 16 dioceses.

In 1232, through the break of the union with Rome, by Ionita Asan II, the Archdiocese of Tarnovo became independent. During the same year, following a treaty with the authorities from Nicaea, the Archbishop of Tarnovo recognized the supreme authority of the ecumenical patriarch. In the spring of 1235 the Synod from Lampsakos was raising the Church of Tarnovo to patriarchal rank and was recognizing its independence. A list of the dioceses subordinated to the Patriarchate of Tarnovo, made after 1235 included in the Boril's Synodikon shows the fact that the Patriarchate of Tarnovo was exerting its jurisdiction over nine metropolitan churches (Preslav, Cerven, Loveć, Sredec, Oveć, Dristra, Serrai, Phlippi and Mesembria), a archdiocese (Ohrida) and four dioceses (Velbužd, Braničevo, Belgrad and Niš).

Constituirea Țaratului Vlaho-Bulgar, la sfârșitul secolului al XII-lea (1185-1187), a fost însoțită de procesul organizării instituțiilor sale. În rândul acestora, între cele mai importante, s-a numărat Biserica noului stat.

Arhiepiscopia ortodoxă a Târnovei și aria ei de jurisdicție (1186-1204)

Procesul de organizare a Bisericii vlaho-bulgare a debutat în faza finală a revoltei antibizantine a vlahilor și bulgarilor din Paristrion (1185-1186), când succesul acesteia devenise o realitate concretă.

Primul pas al procesului de constituire a Bisericii vlaho-bulgare a constat în consacrarea unui întâistătător al ei. Cel dintâi arhiereu al său, hirotonisit în contextul prezentat, a fost arhiepiscopul sau mitropolitul Vasile. Potrivit unor informații cuprinse în două scrisori, redactate trei decenii mai târziu, respectiv în 1216 și 1218, de Demterios Chomatenos, arhiepiscopul Ohridei, la 26 octombrie 1186, cu prilejul târnosirii Bisericii Sfântul Dimitrie din Târnovo, episcopul Stephanos al Vidinului, împreună cu alți doi arhieri, nenominalizați însă de autorul epistolelor, l-au consacrat pe ieromonahul Vasile, un apropiat al conducătorilor răscoalei antibizantine, Petru și Asan, „arhiepiscop al întregii Bulgarii” sau al Zagorei și mitropolit de Târnovo¹. Consacrarea ieromonahului Vasile ca arhiereu a constituit actul de naștere a noii provincii ecleziastice a Târnovei.

Statutul noii eparhii rămâne unul neclar, în această epocă de debut a funcționării ei. Cert este faptul că noul arhiereu nu a avut recunoașterea Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, în condițiile în care noua putere de la Târnovo se afla în conflict cu Imperiul Bizantin.

În temeiul informațiilor transmise de Demetrios Chomatenos, unii istorici au emis ipoteza potrivit căreia între anii 1186 și 1202 Mitropolia

Târnovei a depins canonic de Arhiepiscopia autocefală de la Ohrida. În acest sens s-a exprimat încă în secolul al XIX-lea istoricul Theodosius Haluscynskyj, teorie preluată în zilele noastre de arhimandritul Ioan Marin Mălinaș. Potrivit adepților acestei teorii, după anul 1202, mitropolitul Târnovei ar fi denunțat această dependență canonică².

Din punctul nostru de vedere, informațiile transmise de Demetrios Chomatenos, pun sub semnul întrebării o asemenea opinie. Arhiepiscopul de Ohrida relatează că, ulterior, intuind greșeala comisă prin consacrarea unui arhieru de Târnovo, act care a condus la o ruptură, la o schismă în sânul Bisericii răsăritene, episcopul Vidinului a încercat să revină, fie sub jurisdicția Arhiepiscopiei autocefale de la Ohrida, fie sub cea a Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, dar a sfârșit prin a plăti cu viața intenția lui³.

Știrea comunicată de Demetrios Chomatenos conduce la concluzia că, la momentul consacrării ieromonahului Vasile ca arhiepiscop al Zagorei și mitropolit al Târnovei, episcopul Vidinului, ieșise de sub jurisdicția ecleziastică a arhiepiscopului de Ohrida. Numai așa se explică gestul său ulterior de a încerca să revină sub jurisdicția acestuia sau sub cea a patriarhului ecumenic. Foarte probabil, odată cu consacrarea mitropolitului Vasile, el intrase sub jurisdicția ecleziastică a acestuia. Aproape sigur, același statut îl aveau și ceilalți doi episcopi care participaseră la actul consacrării, ale căror nume, asemenea diocезelor pe care le păstoreau, ne-au rămas necunoscute. Faptul s-a datorat, în opinia noastră, extinderii și succesului revoltei antibizantine a vlahilor și bulgarilor și în aceste regiuni.

Teoria care susține dependența canonică a Arhiepiscopiei Târnovei de Arhiepiscopia autocefală de la Ohrida, în această epocă de debut a funcționării ei, este respinsă categoric de o serie de specialiști. Cu mai multe decenii în urmă, în acest sens se exprima Epifanie Norocel, care conchidea că mitropolitul Vasile „n-a fost recunoscut de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol și nici arhiepiscopul de Ohrida”⁴. În zilele noastre, o opinie asemănătoare a fost emisă de Jovan, arhiepiscop al Ohridei și mitropolit de Skopje. Înaltul prelat macedonean susține că țarul Ioniță Asan (1197-1207), „a încercat să obțină recunoașterea pentru Arhiepiscopia bulgară de Târnovo, dar el nu a putut cere recunoașterea nici de la Patriarhia din Constantinopol, nici de la Arhiepiscopia de la Ohrida, pentru că nu ar fi obținut-o”⁵.

Opinia arhiepiscopului de Ohrida, pe care o considerăm ca fiind întru totul justificată și veridică, conduce la concluzia că, la peste un deceniu de la constituirea ei, Arhiepiscopia Târnovei nu primise încă recunoașterea și consacrarea canonică. Ca urmare, conchidem că învestirea ieromonahului Vasile ca mitropolit al Târnovei a fost îndeplinită de episcopul Stephanos al Vidinului și de cei doi omologi ai săi nenominalizați, fără a avea consimțământul patriarhului ecumenic de la Constantinopol, Ioannes X Kamateros, sau cel al arhiepiscopului de la

Ohrida, Ioannes V Kamateros. Credem că actul le-a fost impus de noua putere politică instaurată în zonă.

Contextul politic deosebit în care s-a constituit a făcut ca Arhiepiscopia Târnovei să determine de la începutul existenței sale statutul noii eparhii, care nu se afla sub jurisdicția niciunuia dintre centrele de consacrare religioasă ale Bisericii răsăritene. Putem conchide că autoritățile ecleziastice și politice nou-instalate la Târnovo și-au asumat și impus, cu de la sine putere, statutul de eparhie autocefală a noii provincii ecleziastice. În aceste condiții autoritățile ecleziastice de Constantinopol și de Ohrida, care nu-i acordaseră recunoașterea, nu puteau percepe Arhiepiscopia Târnovei decât ca fiind una schismatică.

Un aspect și mai dificil de precizat din cauza absenței informațiilor îl reprezintă identificarea ariei de jurisdicție a noii provincii ecleziastice a Târnovei, în această epocă de debut a funcționării ei. Epifanie Norocel susține că „în dioceza Arhiepiscopiei de Târnovo a intrat eparhia Durostorului (Dristra/ Silistra, n.n.), care mai înainte depindea de Patriarhia de Constantinopol, precum și eparhia Vidinului, care până atunci se aflase sub jurisdicția Arhiepiscopiei greco-bulgare de Ohrida”⁶.

În lumina informațiilor pe care le deținem, considerăm că opinia exprimată de autorul menționat este veridică doar parțial. Dacă admitem ca perfect justificată constatarea potrivit căreia Episcopia Vidinului s-a aflat sub jurisdicția Târnovei încă din această epocă, susținem, în schimb, că includerea eparhiei Dristrei sub aceeași jurisdicție nu are niciun temei documentar. În ceea ce ne privește, conchidem că, în această epocă de debut a funcționării ei, jurisdicția ecleziastică a Arhiepiscopiei Târnovei s-a exercitat, cel puțin, asupra celor trei episcopii, a Vidinului și a celor două nenominalizate, ai căror arhierei au participat la actul consacrării mitropolitului Vasile. Temeiul opiniei noastre îl reprezintă aceleași știri transmise de Demetrios Chomatenos, potrivit căruia episcopul Vidinului a încercat ulterior să revină sub jurisdicția arhiepiscopului de Ohrida sau să intre sub cea a patriarhului ecumenic. Informația cuprinsă în această relatare reprezintă o confirmare certă a opiniei exprimate de noi, anume că episcopul Vidinului se afla sub o altă jurisdicție ecleziastică, care, în condițiile concrete politice și militare ale momentului, nu putea fi alta decât cea a Arhiepiscopiei Târnovei, nou înființate. Cu certitudine, sub aceeași jurisdicție ecleziastică se aflau și cei doi omologi ai săi, nenominalizați. Celor trei eparhii li se alătura cea propriu-zisă a Târnovei, al cărei scaun era deținut de arhiepiscopul Vasile.

Pe baza realităților evidențiate de surse, conchidem deci că, în această etapă de început a funcționării sale, Arhiepiscopia Târnovei își exercita jurisdicția ecleziastică asupra a patru dioceze. Acestea erau Mitropolia Târnovei, Episcopia Vidinului și alte două episcopii nenominalizate.

Potrivit opiniei exprimate de Heinrich Gelzer, la sfârșitul secolului al XII-lea, cinci dintre eparhiile sufragane Arhiepiscopiei autocefale de la Ohrida, Skopje, Velbužd, Sredec, Malešovo și Vidin, au fost cucerite de Țaratul Vlaho-Bulgar trecând sub jurisdicția ecleziastică a Arhiepiscopiei Târnovei⁷. Credem că nu este exclus ca cei doi episcopi nenominalizați, care au participat la consacrarea mitropolitului Vasile, să fi ocupat două din cele cinci scaune arhieresti menționate. Altele șapte eparhii, susține același istoric, Prisen (Priština), Niš, Braničevo, Belgrad, Lipljan, Striamon-Zemlin, și Rasa, au fost ocupate de Serbia⁸.

După părerea noastră, în această perioadă a intrat sub stăpânirea Țaratului Vlaho-Bulgar și implicit sub jurisdicția Arhiepiscopiei Târnovei și Mitropolia Preslavului, dependentă, până în momentul cuceririi, de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Temeiul opiniei noastre în reprezintă o informație transmisă de cronicarul bizantin Georgios Akropolites, care susține că la puțin timp după ce s-a încoronat ca țar, Asan și l-a asociat la domnie pe fratele său Petru, căruia i-a încredințat spre administrare regiunile răsăritene ale statului vlaho-bulgar. În calitate de coregent, Petru și-a avut reședința la Preslav⁹.

În baza acestor informații putem conchide că, la sfârșitul secolului al XII-lea, Arhiepiscopia Târnovei își exercita jurisdicția ecleziastică asupra a șapte eparhii. Dintre acestea, dioceza omonimă și cea a Preslavului erau mitropolii, iar celelalte cinci, Skopje, Velbužd, Sredec, Malešovo și Vidin, erau episcopii.

Cu statutul de eparhie nerecunoscută, Arhiepiscopia Târnovei și-a continuat funcționarea timp de peste un deceniu și jumătate. Primăvara anului 1202 aducea însă modificări radicale în planul relațiilor politice vlaho-bulgaro-bizantine. În martie-aprilie 1202, Ioniță Asan încheia pace cu împăratul Alexios III Angelos (1195-1203)¹⁰.

Pacea vlaho-bulgaro-bizantină din primăvara anului 1202 a creat și premisele rezolvării diferendelor de natură religioasă. Din corespondența țarului Ioniță Asan cu papa Innocentius III suntem în măsură să deducem că primii pași în această direcție au fost făcuți de autoritățile politice și ecleziastice de la Constantinopol. În acest sens, într-o scrisoare adresată papei Innocentius III, în iunie sau iulie 1203, suveranul de la Târnovo îl informa pe pontiful roman că atât patriarhul ecumenic, Ioannes X Kamateros, cât și basileul Alexios III i-au oferit, prin intermediul unor soli trimiși la reședința lui, recunoașterea și ridicarea Bisericii Vlaho-Bulgare la rangul de patriarhie¹¹.

Potrivit informațiilor provenite din aceeași sursă, demersurile inițiate de autoritățile politice și ecleziastice bizantine nu s-au materializat însă. Propunerile bizantine au fost respinse de țarul vlaho-bulgar, aflat în tratative avansate cu papalitatea pentru obținerea recunoașterii sale în schimbul unirii Bisericii Târnovei cu Biserica Romei¹².

Arhiepiscopia unită a Târnovei și jurisdicția ei (1204-1235)

Anii 1203-1204 au fost determinanți pentru stabilirea statutului și a rangului Bisericii Vlaho-Bulgare. La 25 februarie 1204, papa Innocentius III îi recunoștea lui Ioniță Asan titlul de „rege al Bulgarilor și vlahilor (rex Bulgarorum et Blachorum)”, iar pe mitropolitul Vasile îl consacra „arhiepiscop al Târnovei și primat al întregii Bulgarii și Vlahii (Archiepiscopus Trinovitanus, Primas totius Bulgariae et Blachiae)”¹³, sau „arhiepiscop-primat al întregii Bulgarii și Vlahii (archiepiscopus primas totius Bulgariae et Blachiae)”¹⁴. Totodată, mitropoliții subordonați arhiepiscopului-primat erau confirmați în scaunele lor. În baza noului statut, Arhiepiscopia ortodoxă Târnovei devenea arhiepiscopie unită cu Biserica Romană, fiind subordonată direct Scaunului Apostolic al Romei.

În perioada în care a funcționat fără consacrare canonică, Mitropolia Târnovei și-a întins jurisdicția ecleziastică asupra tuturor teritoriilor și eparhiilor intrate în componența Țaratului Vlaho-Bulgar, pe măsură ce cuceririle acestuia se extindeau în Peninsula Balcanică, în detrimentul stăpânirilor bizantine. Informațiilor transmise de unii cronicari bizantini, precum Niketas Choniates și Georgios Akropolites, sau cel francez, Geoffroy de Villehardouin, contemporani evenimentelor, ne permit să cunoaștem direcțiile ofensivei vlaho-bulgare, atât împotriva Imperiului Bizantin (până în 1202), cât și a latinilor stabiliți în Balcani (după 1204), precum și rezultatele înregistrate de țarii de la Târnovo¹⁵. În aceste condiții, după 1187 sub jurisdicția mitropolitului vlaho-bulgar au intrat o serie de dioceze care se aflaseră, până atunci, fie sub jurisdicția Arhiepiscopiei autocefale de la Ohrida, fie sub cea a Mitropoliei Preslavului, situată în Bulgaria răsăriteană, dependentă canonic de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol.

În acest punct al demersului nostru, considerăm necesar să precizăm faptul că aria de jurisdicție ecleziastică a Mitropoliei Târnovei, în această epocă, nu a fost una stabilă. Ea a fluctuat în funcție de extinderea sau comprimarea temporară a stăpânirilor vlaho-bulgare.

Primele informații care permit o stabilire, chiar și numai aproximativă, a ariei de jurisdicție ecleziastică a Mitropoliei Târnovei datează din a doua jumătate a anului 1203. Ele se regăsesc în corespondența dintre Ioniță Asan, mitropolitul Vasile și papa Innocentius III. Astfel, într-un adaos la o scrisoare din 8 septembrie 1203, sau puțin anterioară acestei date, către papa Innocentius III a mitropolitului Vasile, se adresau suveranului pontif și arhieriei subordonați acesteia. Potrivit scrisorii amintite, aceștia erau mitropoliții Anastasios de Velbužd și Sabbas (Sava) de Preslav, precum și episcopii Marinus de Skopje, Abraham de Priština (Prisren), Kiricos de Niš și Clemens de Vidin¹⁶. Acestora li se adăuga Episcopia de Braničevo, păstorită de episcopul Blasius, un

colaborator apropiat și de încredere al țarului Ioniță Asan, pentru care a îndeplinit o serie de misiuni diplomatice la Roma. Într-o altă scrisoare, redactată după 8 septembrie 1203 și adresată de Ioniță Asan papei Innocentius III, suveranul vlaho-bulgar îl informa pe pontiful roman că regele Ungariei, Emerich II, i-a ocupat un teritoriu cu cinci episcopii pe care ulterior l-a recuperat¹⁷.

Plecând de la aceste informații, istoricul rus Evgheni Golubinskij identifica, la sfârșitul anului 1203, un număr de 8-12 eparhii aflate sub jurisdicția Arhiepiscopiei Târnovei, anume cele de Preslav, Velbužd, Skopje, Priština, Niš, Braničevo, Vidin, cărora li se adăugau altele cinci ale căror nume erau necunoscute, situate în nordul statului sârb¹⁸.

Care au fost cele cinci episcopii pierdute temporar de Arhiepiscopia Târnovei, în urma cuceririi maghiare, documentul nu precizează. Ele au fost identificate de unii specialiști cu cele de la Sirmium, Belgrad, Braničevo, Vidin și Niš¹⁹.

Cu privire la același aspect, Günter Prinzing afirmă că în perioada menționată, respectiv la începutul secolului al XIII-lea, Arhiepiscopia autocefală de la Ohrida a pierdut, în favoarea Arhiepiscopiei Târnovei un număr de opt episcopii. Potrivit istoricului german, acestea au fost: Velbužd, Sredec, Malešovo, Niš, Braničevo, Belgrad, Vidin și Sirmium²⁰.

Prin asocierea diferitelor rezultate obținute în cercetarea problemei, suntem în măsură să conchidem că, la sfârșitul anului 1203, Arhiepiscopia Târnovei își exercita jurisdicția ecleziastică asupra a 12 diocenze. Dintre acestea, trei, cele de Târnovo, Velbužd și de Preslav, erau mitropolii, iar nouă, cele de Skopje, Priština, Vidin, Niš, Sirmium, Belgrad, Braničevo, Sredec și Malešovo, erau episcopii.

Potrivit opiniilor un specialiști, la sfârșitul domniei țarului Ioniță Asan (1207), jurisdicția Arhiepiscopiei Târnovei era mult mai întinsă. O asemenea stare de lucruri a fost consecința directă a cuceririlor teritoriale realizate de Țaratul Vlaho-Bulgar în cele două decenii de existență, cuprinse între 1187 și 1207. Spre exemplu, Evgheni Golubinskij era de părere că, la sfârșitul domniei lui Ioniță Asan, adusese sub jurisdicția Târnovei „Arhiepiscopia de Ohrida cu toți episcopii săi”, precum și „cea mai mare parte a mitropoliilor și episcopiilor thrace ale Patriarhiei de Constantinopol”²¹. În zilele noastre, istoricul bulgar Vassil Gjuzelev, opinează că, în perioada menționată, sub jurisdicția Arhiepiscopiei Târnovei au intrat eparhiile: Philippopolis, Anchialos, Messembria, Odessos, Sirmium, Braničevo, Vidin, Velbužd, Prisren (Priština), Skopje, și Niš²². Respectivelor diocenze li se adăugau cele de Belgrad și de Preslav.

Prin constatările făcute cu privire la diocenzele aflate sub jurisdicția Mitropoliei Târnovei, suntem în măsură să conchidem că, la sfârșitul domniei țarului Ioniță Asan (octombrie 1207) aceasta se exercita asupra a 13 eparhii. Conchidem însă că, în absența unor informații certe cu privire la acest aspect, cifra avansată de noi rămâne una relativă. În consecință, nu

excludem posibilitatea ca eparhiile de pe litoralul vest-pontic să fi fost pierdute de Biserica Târnovei în toamna anului 1206, când puternica contraofensivă întreprinsă de noul împărat de Constantinopol, Henri I (1206-1216), a dus forțele latine până la poalele Munților Stara Planina și, de aici, pe litoralul vest-pontic, unde au fost cucerite cetățile Thermae (Banevo, lângă Burgas) și Anchialos. De la Anchialos, oastea latină, urmând litoralul, s-a deplasat până la Agathopolis și, de aici, la Adrianopolis²³.

Există unele opinii care contestă faptul că Mitropolia Târnovei și-a exercitat jurisdicția ecleziastică asupra tuturor eparhiilor de pe teritoriul statului Asăneștilor. O astfel de opinie a fost exprimată, relativ recent, de arhimandritul Ion Marin Mălinaș, care este de părere că în hotarele Țaratului Vlaho-Bulgar au existat eparhii care „au continuat să rămână fie sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, fie a Arhiepiscopiei de Ohrida” și că pe teritoriul statului „avea loc o oscilație și concurență continuă a sferei de jurisdicție, între Târnovo, pe de o parte, și Patriarhia Ecumenică și Arhiepiscopia Ohridei, pe de altă parte”²⁴. În sprijinul teoriei sale autorul amintit aduce ca exemplu episcopia Vidinului, care „în ce privește ascultarea canonică – consideră el –, oscila între Târnovo, Constantinopol-Niceea și Ohrida”²⁵.

În ceea ce ne privește, considerăm că o asemenea teorie este dificil de susținut și, mai ales, de demonstrat cu argumente solide. Nici invocarea oscilației Episcopiei Vidinului între cele trei centre de consacrare religioasă nu este un exemplu inspirat, știut fiind faptul, consemnat de Demetrios Chomatenos, că tentativa episcopului Vidinului de a ieși de sub jurisdicția mitropolitului Târnovei s-a soldat nu numai cu un eșec, ci și cu uciderea lui. Potrivit relatării lui Geoffroy de Villehardouin, aceeași soartă avea s-o împărtășească în vara anului 1205 arhiepiscopul de Philippopolis²⁶. Foarte probabil, uciderea înaltului prelat a fost urmarea încălcării de către locuitori a înțelegerii cu Ioniță Asan de a-i preda orașul după alungarea latinilor. Refuzând să respecte acordul negociat, aceștia au pus cetatea la dispoziția potentatului bizantin Alexios Aspietes, fostul comandant al cetății Serrai, care a fost proclamat împărat²⁷.

Admitem ca absolut veridică teza cu privire la o oscilație a jurisdicției Mitropoliei Târnovei. La fel de veridic se dovedește și argumentul invocat în scopul susținerii, anume că această situație a fost determinată nu de acțiunea diferiților arhiepiscopi, ci de extinderea sau comprimarea stăpânirilor vlaho-bulgare, ca urmare a cuceririi, pierderii sau recuceririi de către țarii de la Târnovo a teritoriilor și reședințelor diferitelor eparhii²⁸.

În timpul domniei urmașului lui Ioniță Asan, țarul Boril Asan (1207-1218), asistăm la o degradare a situației militare a Țaratului Vlaho-Bulgar, care înregistrează o serie de înfrângeri militare în confruntările cu adversarii săi. Eșecurile suferite în fața latinilor – la Philippopolis (1208) și

în campaniile împotriva Regatului Latin de Thessalonik (primăvara și toamna anului 1211) – și a sărbilor (1214) au avut o serie de repercusiuni și în plan teritorial. Ca o consecință a lor, Țaratul Vlaho-Bulgar a pierdut zona Philippopolisului, cucerită de Imperiul Latin de Constantinopol, regiunea Sirmium-Belgrad-Braničevo, ocupată de Ungaria, aliata Constantinopolului, și cea a orașului Niș, în favoarea Serbiei. Suntem de părere că, cel puțin temporar, eparhiile religioase din aceste regiuni au ieșit de sub jurisdicția Arhiepiscopiei unite a Târnovei.

Oscilația jurisdicției Arhiepiscopiei unite a Târnovei este sesizabilă și la începutul domniei țarului Ioan Asan II (1218-1241). În acest caz, exemplul îl reprezintă Episcopia Prisrenului (Prištinei). În 1220, aceasta era trecut sub jurisdicția Arhiepiscopiei Pečului în urma includerii sale în hotarele statului sârb²⁹.

Jurisdicția ecleziastică a Arhiepiscopiei unite a Târnovei, în această epocă, nu poate fi precizată cu exactitate. Spre exemplu, în 1871, Evgheni Golubinskij identifica sub jurisdicția Târnovei un număr de 15 eparhii: Târnovo, Preslav, Velbužd, Skopje, Priština, Niș, Braničevo, Belgrad, Vidin, Cerven, Loveć, Sredec, Oveć, Dristra și Messembria³⁰. Opinia istoricului rus a fost preluată recent și de cercetătorul român, Ginel Lazăr³¹. La rândul lui, istoricului bulgar Vassil Gjuzelev, preluat și de Ion Marin Mălinaș, susține că, în timpul lui Ioan Asan II, jurisdicția acesteia se exercita asupra a 16 eparhii³².

Alte informații cu privire la jurisdicția ecleziastică a Arhiepiscopiei unite a Târnovei în perioada imediat următoare unirii cu Biserica Romei, până la mijlocul deceniului al patrulea al secolului al XIII-lea, nu mai deținem. Avem toate motivele să susținem că opiniile exprimate de istoricii menționați au în vedere situația existentă anterior anului 1235. După această dată, asistăm la o reconfigurare a ariei de jurisdicție a Bisericii Târnovei.

Patriarhia Târnovei și aria ei de jurisdicție (1235-1257)

După 1230, opțiunea lui Ioan Asan II pentru Ortodoxie devine o certitudine. Ea avea să conducă la modificări fundamentale a statutului Bisericii Vlaho-Bulgare.

În 1232, arhiepiscopul-primat, unul din artizanii unirii cu Roma și un înfocat susținător al acesteia, a fost depus. Prin ruperea unirii cu Roma, Arhiepiscopia Târnovei a devenit autonomă. În același an, era încheiat un tratat de alianță între țarul Ioan Asan II și împăratul de la Niceea, Ioannes III Vatatzes Doukas (1222-1254). Tratatul era întărit de o alianță matrimonială realizată prin căsătoria fiicei țarului de la Târnovo, Elena, cu prințul moștenitor de la Niceea, Theodoros II Laskaris³³. Ca urmare a

aceluiași tratat, „arhiepiscopul Târnovei a recunoscut autoritatea supremă a patriarhului ecumenic, din partea căruia a primit hirotonisirea”³⁴.

Momentul determinant pentru statutul și evoluția Bisericii Vlaho-Bulgare l-a reprezentat Sinodul de la Lampsakos din primăvara anului 1235, considerat de cercetătoarea bulgară Vesselina Vachkova ca fiind unul ecumenic, nu unul ortodox³⁵. Stabilirea statutului Bisericii Vlaho-Bulgare, după perioada stăpânirii bizantine (1018-1185) și mai ales după unirea cu Roma din 1204, „a fost cu siguranță tema sinodului”, susține aceeași cercetătoare³⁶.

În prealabil, patriarhul ecumenic de la Niceea, Germanos II, solicitase și obținuse în acest sens acordul celorlați patriarhi răsăriteni, Nikolaos I al Alexandriei, Symeon II al Antiochiei și Athanasios al Ierusalimului³⁷. Sinodul, prezidat de patriarhul ecumenic, a ridicat Biserica Târnovei la rangul de patriarhie și i-a recunoscut autocefalia³⁸. În opinia Vesselinei Vachkova, din moment ce Biserica bulgară a fost declarată în anul 927 la rangul de patriarhie „printr-o scrisoare imperială, care nu a fost precedată sau urmată de o decizie sinodală”, în același sens, Sinodul de la Lampsakos a reprezentat „prima recunoaștere oficială a Patriarhiei bulgare, condusă de episcopul capitalei Târnovo”³⁹.

Sinodul de la Lampsakos a avut o importanță aparte pentru întreaga Biserică răsăriteană. Prin crearea Patriarhiei Târnovei s-a realizat, totodată „un act de restabilire a echilibrului” în cadrul Bisericii, prin constituirea unei „noi Pentarhia”, în cadrul căreia „noutatea” o reprezenta numai scaunul patriarhal al Târnovei, situat în Apus⁴⁰.

În altă ordine de idei, Sinodul de la Lampsakos a contribuit la sporirea importanței, prestigiului și a rolului patriarhului de la Niceea. După această dată, el a fost tot mai mult perceput drept patriarh al Constantinopolului⁴¹.

Prin prisma importanței sale, admitem ca perfect justificată opinia Vesselinei Vachkova care susține că Sinodul de la Lampsakos a avut două rezultate de însemnătate covârșitoare pentru evoluția ulterioară a Bisericii răsăritene. Primul dintre acestea a fost „crearea unui nou scaun patriarhal la Târnovo”, iar cel de-al doilea „legitimarea Niceei ca un nou Constantinopol”⁴².

Foarte probabil, în aceeași perioadă s-a clarificat și situația privind jurisdicția ecleziastică a Patriarhiei Târnovei. Cu privire la acest aspect, Evgheni Golubinskij conchidea că, odată cu ridicarea Bisericii Târnovei la rangul de patriarhie, cu excepția Arhiepiscopiei de la Ohrida, sub jurisdicția acesteia ar fi intrat Mitropolia Thessalonikului cu toți episcopii sufragani, eparhiile thrace dependente de Patriarhia Ecumenică, până la Adrianopolis, precum și cele cinci episcopate sârbe⁴³.

Teza istoricului rus este însă infirmată în cea mai mare parte a ei de informațiile transmise de unele izvoare contemporane. Avem în vedere, în primul rând, o listă a eparhiilor subordonate Târnovei realizată după 1235,

inclusă în Synodikon-ul lui Boril, redactat în 1211 și completat ulterior. Potrivit listei în discuție, Patriarhia Târnovei își exercita jurisdicția asupra a nouă mitropolii (Preslav, Cerven, Lovec, Sredec, Ovec, Dristra, Serrai, Philippi și Mesembria), a unei arhiepiscopii (Ohrida) și a patru episcopii (Velbužd, Braničevo, Belgrad și Niš)⁴⁴.

Constatăm prin parcurgerea acestei liste că Mitropolia Thessalonikului nu figurează între eparhiile subordonate Patriarhiei Târnovei. În schimb, cu acest statut apare Arhiepiscopia de la Ohrida. Ambele cazuri au explicații cât se poate de veridice. Thessalonikul nu a făcut parte niciodată din Țaratul Vlah-Bulgar. Nu în aceeași situație s-a aflat Arhiepiscopia de la Ohrida ale cărei teritorii au fost în cea mai mare parte a lor incluse în hotarele statului Asăneștilor.

Adăugând acestei liste și dioceza propriu-zisă a Târnovei, putem conchide că, în 1235 sau la puțin timp după această dată, patriarhia omonimă își exercita jurisdicția ecleziastică asupra unui număr de 15 eparhii. Față de epoca anterioară, constatăm ieșirea unor eparhii, revenirea altora sau includerea unor dioceze noi sub jurisdicția ei. Exemplul mitropoliilor de Dristra și Philippi este semnificativ din acest punct de vedere. Menționarea lor abia acum sub jurisdicția Târnovei ne determină să susținem că teritoriile lor au intrat în hotarele Țaratului Vlaho-Bulgar în timpul lui Ioan Asan II. Foarte probabil, respectivele modificări ale jurisdicției Patriarhiei Târnovei au fost consecința înțelegerilor realizate cu Patriarhia Ecumenică de la Niceea. Bazați pe informațiile pe care le deținem, avem toate motivele să considerăm că ele s-au păstrat neschimbate până la stingerea Dinastiei Asăneștilor (1257).

Biserica Târnovei și Arhiepiscopia de la Ohrida

Câteva aspecte, puțin elucidate, pe care considerăm că este necesar să le luăm în discuție în acest punct al demersului nostru, sunt situația, statutul și raporturile Arhiepiscopiei de la Ohrida, ale cărei teritorii au fost incluse în hotarele Țaratului Vlaho-Bulgar, cu Biserica Târnovei. Întrebarea care se pune, și care așteaptă un răspuns, este dacă Arhiepiscopia de la Ohrida a fost pusă sub jurisdicția Patriarhiei Târnovei, așa cum apare în lista din Synodikon-ul lui Boril, sau nu?

Răspunsurile oferite de istorici sunt împărțite. În 1871, Evgheni Golubinskij excludea o asemenea posibilitate⁴⁵. Arhiepiscopul de Ohrida și mitropolitul de Skopje, Jovan, susține că, încă în timpul domniei lui, țarul Ioniță Asan a încercat să pună Arhiepiscopia autocefală de la Ohrida sub jurisdicția Arhiepiscopiei de Târnovo. Această tentativă nu s-a materializat însă. Cu toate acestea, arhiepiscopul Târnovei, i-a depus pe toți episcopii greci și a numit în scaunele arhieresti episcopi de origine slavă, hirotonisiți de el însuși. Arhiepiscopul de la Ohrida a rămas însă grec⁴⁶. Prin toate

măsurile lor, conchide înaltul prelat din Macedonia, suveranii vlaho-bulgari și arhiepiscopul Târnovei au urmărit cu consecvență scopul de a „ridica prestigiul Arhiepiscopiei de Târnovo peste cel al Arhiepiscopiei de Ohrida”⁴⁷.

O concluzie identică se regăsește într-o *Scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe Macedoniene*. Potrivit acestei lucrări, autoritățile de la Târnovo au limitat dreptul Arhiepiscopiei de la Ohrida „de a acționa în mod independent” și „i-au redus competențele în favoarea Arhiepiscopiei Târnovei”⁴⁸. Prin asemenea acțiuni, este de părere arhiepiscopul și mitropolitul Jovan, suveranii și arhierii vlaho-bulgari au urmărit constant să identifice o modalitate prin care Arhiepiscopia de la Ohrida să fie transformată într-o eparhie „inferioară Arhiepiscopiei Târnovei”⁴⁹.

Dincolo de orice speculații, interpretări sau supoziții, interferența jurisdicției Bisericii Târnovei cu cea a Arhiepiscopiei de la Ohrida este un fapt cert în epoca Asăneștilor. Tocmai această ciocnire, suprapunere sau încălcare a ariei de jurisdicție a celeilalte de către una sau alta din cele două instituții a condus la evoluția antagonică a raporturilor dintre ele.

O situație mai relaxată pentru Arhiepiscopia de la Ohrida, în raport cu Târnovo, a survenit la moartea lui Ioniță Asan, când principele vlaho-bulgar Strez, ostil lui Boril, noul țar de la Târnovo, beneficiind de susținerea marelui jupan al Serbiei, Ștefan II Nemanja, a pus bazele unui principat autonom în Macedonia, cu centrul la Prosakos (Prošk)⁵⁰. Redusă la teritoriul formațiunii politice condusă de Strez, Arhiepiscopia de Ohrida și-a păstrat independența, ferită de presiunile Arhiepiscopiei Târnovei. Situația se va perpetua până la moartea lui Strez (1214), când teritoriile controlate de acesta au fost împărțite între puternicii săi vecini⁵¹. În această perioadă, Arhiepiscopia de Ohrida a reușit chiar să-și recupereze unele dintre episcopiiile sale, care fuseseră trecute sub jurisdicția Arhiepiscopiei Târnovei⁵².

Sub păstorirea energicului arhiepiscop Demetrios Chomatenos, Arhiepiscopia de Ohrida își va spori independența în raport cu Arhiepiscopia unită a Târnovei. În 1220, un sinod arhiepiscopal, prezidat de noul arhieru, avea să decidă depunerea episcopilor hirotonisiți de arhiepiscopul Vasile al Târnovei și înlocuirea lor cu arhierii consacrați la Ohrida⁵³.

Referitor la raporturile Arhiepiscopiei de Ohrida cu Patriarhia Târnovei în această epocă, părerile sunt împărțite. Evgheni Golubinskij, care susține că întreaga Arhiepiscopie de Ohrida a intrat în componența Țaratului Vlaho-Bulgar în urma victoriei lui Ioan Asan II asupra împăratului de la Thessalonik, Theodoros I Angelos Doukas, din martie 1230, este de părere că raporturile ei cu Patriarhia Târnovei nu pot fi precizate. Savantul rus consideră totuși că, cel mai probabil, țarul vlaho-bulgar a respectat o anumită autonomie a eparhiei macedonene⁵⁴. Tot

pentru o perpetuare a autocefaliei Arhiepiscopiei de la Ohrida se pronunță și Günter Prinzing⁵⁵.

În studiul său recent, Ginel Lazăr admite indirect o subordonare a eparhiei macedonene de Biserica Vlaho-Bulgară. El o pune însă în raport direct cu funcționarea arhiepiscopilor de la Ohrida, Joannicius și Sergius, pe care-i consideră bulgari⁵⁶.

Dacă cei doi arhiepiscopi au fost bulgari sau nu, este dificil de stabilit în absența oricăror informații despre ei. Așa cum am arătat mai sus, arhiepiscopul și mitropolitul Jovan susține că țarii vlaho-bulgari au păstrat arhiepiscopi greci în fruntea eparhiei⁵⁷. O astfel de concluzie conferă veridicitate afirmației conform căreia este foarte posibil ca și arhierii Joannicius și Sergius să fi fost tot de origine greacă.

Parcursul listei arhiepiscopilor de Ohrida ne permite constatarea că cei doi arhierii au păstorit împreună, timp de circa două decenii, în succesiune, în ordinea Joannicius, Sergius, în perioada circa 1236 și 1255. Păstoririle lor se plasează între cea a lui Demetrios Chomatenos și cea a lui Constantinos Kabasilas⁵⁸. Absența informațiilor exclude posibilitatea cunoașterii exacte a duratei și perioadei de păstorire a fiecăruia. Ceea ce putem afirma cu certitudine, așa după cum reiese din conținutul listei, este faptul că în momentul consemnării lor amândoi erau morți⁵⁹. Această constatare conduce la concluzia conform căreia însemnarea despre arhiepiscopia de Ohrida, Joannicius și Sergius, s-a făcut după 1255. Important de semnalat este însă faptul că primul dintre ei ocupă scaunul arhiepiscopal prin 1236 sau curând după acest an, la scurt timp după includerea Arhiepiscopiei de la Ohrida în hotarele Țaratului Vlaho-Bulgar (1230) și ridicarea Arhiepiscopiei Târnovei la rang de Patriarhie.

Din punctul nostru de vedere, menționarea Arhiepiscopiei de Ohrida ca subordonată Patriarhiei de Târnovo, nu este doar o simplă formulă de protocol, ci exprimă o realitate concretă. În opinia noastră, pe fondul succeselor înregistrate pe plan militar (victoria decisivă din 1230, obținută asupra împăratului de la Thessalonik), în plan politic (tratatul și alianța matrimonială cu Ioannes III Vatatzes Doukas, împăratul de la Niceea, în 1232, reînnoit în 1234) și în plan religios (ridicarea Arhiepiscopiei de Târnovo la rang de Patriarhie), țarul Ioan Asan II a impus Arhiepiscopiei de la Ohrida, intrată în aria lui de jurisdicție politică și teritorială, subordonarea, cel puțin formală, față de nou-înființata Patriarhie a Târnovei. Credem că la această situație face aluzie, refuzând însă să o precizeze explicit, și arhiepiscopul și mitropolitul Jovan atunci când susține că autoritățile vlaho-bulgare au îngrădit dreptul Arhiepiscopiei de la Ohrida „de a acționa în mod independent” și „i-au redus competențele în favoarea Arhiepiscopiei Târnovei”⁶⁰.

Acest statut a fost impus, probabil, foarte curând după moartea arhiepiscopului Demetrios Chomatenos, survenită în 1236, cel care s-a comportat ca un adevărat patriarh în scaunul său, atât în raport cu puterile

politice din zonă, cât și cu patriarhul ecumenic de la Niceea⁶¹. Ne fundamentăm această opinie pe faptul că niciunul dintre ierarhii care i-au precedat lui Joannicius în scaunul arhiepiscopal de la Ohrida nu apare menționat în lista arhierilor subordonația arhiepiscopului, ulterior patriarhului Târnovei. În ceea ce privește statutul de dependență a Arhiepiscopiei de Ohrida față de Patriarhia Târnovei, considerăm că acesta a rămas în vigoare doar pe durata păstoririi arhiepiscopilor Joannicius și Sergius, respectiv până înainte de 1255, așa după cum pare a reieși din consemnarea înregistrată în lista menționată. Fundamentul afirmației noastre îl reprezintă faptul că, deși completări la lista amintită au fost făcute până în 1410, alte referiri la dependența Arhiepiscopiei de Ohrida față de Patriarhia Târnovei nu mai există. Dacă subordonarea Arhiepiscopiei de Ohrida față de Patriarhia Târnovei ar fi continuat și după această dată, ea ar fi fost, fără îndoială, înregistrată.

În temeiul celor constatate, conchidem că subordonarea Arhiepiscopiei de Ohrida, deplină sau formală, față de Patriarhia Târnovei este un fapt cert timp de aproximativ două decenii, între circa 1236 și 1255. Statutul de subordonare a funcționat doar pe durata păstoririi arhiepiscopilor Joannicius și Sergius. Nici înainte nici după păstoririle celor doi arhierii nu dispunem de date care să certifice acest lucru.

Considerații finale

Constituirea Țaratului Vlaho-Bulgar, la sfârșitul secolului al XII-lea (1185-1187), a fost însoțită de procesul organizării instituțiilor sale. Cea mai importantă dintre acestea a fost Biserica. La 26 octombrie 1186, ieromonahul Vasile a fost consacrat, „arhiepiscop al întregii Bulgarii” sau al Zagorei și mitropolit de Târnovo. Odată cu aceasta a luat naștere Arhiepiscopia ortodoxă a Târnovei. Noua provincie ecleziastică nu a primit recunoașterea nici din partea Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, nici din partea Arhiepiscopiei autocefale de la Ohrida. Cu acest statut, Arhiepiscopia Târnovei a funcționat până în anul 1203. În această etapă de debut a funcționării sale, Arhiepiscopia Târnovei a avut sub jurisdicția sa patru dioceze: Mitropolia Târnovei, Episcopia Vidinului și alte două episcopii nenominalizate. Jurisdicția eparhiei Târnovei a oscilat în funcție de extinderea sau comprimarea stăpânirilor Țaratului Vlaho-Bulgar. La sfârșitul secolului al XII-lea, Arhiepiscopia Târnovei își exercita jurisdicția ecleziastică asupra a șapte eparhii: Mitropoliile Târnovei și Preslavului și Episcopiile Skopje, Velbužd, Sredec, Maleșovo și Vidin.

Anii 1203-1204, au fost determinanți pentru stabilirea statutului și a rangului Bisericii Vlaho-Bulgare. La 25 februarie 1204, papa Innocentius III consacră pe mitropolitul Vasile „arhiepiscop al Târnovei și primat al întregii Bulgarii și Vlahii (*Archiepiscopus Trinovitanus, Primas totius*

Bulgariae et Blachiae)”, sau „arhiepiscop-primat al întregii Bulgariei și Vlahii (*archiepiscopus primas totius Bulgariae et Blachiae*)”. Arhiepiscopia ortodoxă a Târnovei devenea arhiepiscopie unită cu Biserica Romană, fiind subordonată direct Scaunului Apostolic al Romei. La momentul unirii cu Roma, Arhiepiscopia Târnovei își exercita jurisdicția ecleziastică asupra a 12 dioceze: Mitropoliile de Târnovo, Velbužd și Preslav, și Episcopiile de Skopje, Priština, Vidin, Niš, Sirmium, Belgrad, Braničevo, Sredec și Malešovo. La sfârșitul domniei țarului Ioniță Asan (octombrie 1207), numărul eparhiilor subordonate Arhiepiscopiei unite a Târnovei se ridica la 13. În absența unor informații certe cu privire la acest aspect, cifra avansată de noi rămâne una relativă. Potrivit unor opinii, la începutul domniei lui Ioan Asan II, Arhiepiscopia unită a Târnovei își exercita jurisdicția ecleziastică asupra a 15 sau 16 dioceze.

În 1232, prin ruperea unirii cu Roma, de către Ioan Asan II, Arhiepiscopia Târnovei a devenit autonomă. În același an, în urma unui tratat încheiat cu autoritățile de la Niceea, arhiepiscopul Târnovei a recunoscut autoritatea supremă a patriarhului ecumenic. În primăvara anului 1235, Sinodul de la Lampsakos ridică Biserica Târnovei la rang de Patriarhie, și îi recunoștea autocefalia. O listă a eparhiilor subordonate Patriarhiei Târnovei, realizată după 1235, inclusă în Synodikon-ul lui Boril, Patriarhia Târnovei își exercita jurisdicția asupra a nouă mitropolii (Preslav, Cerven, Lovec, Sredec, Ovec, Dristra, Serrai, Phlippi și Mesembria), a unei arhiepiscopii (Ohrida) și a patru episcopii (Velbužd, Braničevo, Belgrad și Niš).

În ceea ce privește Arhiepiscopia de la Ohrida, deși supusă presiunilor Târnovei, pe durata celei mai mari părți a perioadei ea și-a păstrat autocefalia. Foarte probabil, pentru un scurt interval de timp, cuprins între circa 1236 și 1255, în timpul păstoririi arhiepiscopilor Joannicius și Sergius, ea s-a aflat, chiar și dacă numai formal, sub jurisdicția Patriarhiei Târnovei.

NOTE:

¹ Demetrii Chomateni, *Ponemata Diaphora*, recensuit Günter Prinzing, Walter de Gruyter, Berolini et Novi Eboraci, MMII, p. 50*, 50, 424-427; Ioan Marin Mălinaș, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul lui Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian din Târnovo*, Ed. Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, p. 82; Alexandru Madgearu, *Asăneștii. Istoria politico-militară a statului dinastiei Asan (1185-1280)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, pp. 45-46.

² Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 91.

³ Demetrios Chomatenos, *op. cit.*, 424-427; Cf. Archbishop of Ohrid and Metropolitan of Skopje Jovan, *A Short History of the Orthodox Ohrid*

Archbishopric, Ohrid, 2007, p. 31 (în continuare, Jovan, *A Short History*), vezi și Idem, *Brief History of the Ohrid Archbishopric*, p. 10, <https://www.scribd.com/document/43765106/History-of-the-Ohrid-Archbishopric-2> (accesat: 13.08.2017; în continuare, Jovan, *Brief History*).

⁴ Epifanie Norocel, „Patriarhia bulgară de Târnovo între anii 1235-1393”, în *Studii Teologice*, seria II, anul XVII, nr. 3-4, 1966, p. 150.

⁵ Jovan, *A Short History*, p. 31; Idem, *Brief History*, p. 10.

⁶ Epifanie Norocel, *op. cit.*, pp. 149-150.

⁷ Heinrich Gelzer, *Der Patriarchat von Achrida. Geschichte und Urkunden*, B.G. Teubner, Leipzig, 1902, p. 11.

⁸ *Ibidem*; Cf. Günter Prinzing, „The Autocephalous Byzantine Ecclesiastical Province Bulgaria/ Ohrid”, în *Bulgaria Medievalis*, vol. 3, 2012, p. 365, care include sub ocupație sârbă doar scaunele episcopale de la Prisren (Priştina), Lipenion și Rhasos (în continuare: *The Autocephalous*).

⁹ Georges Akropolites, *The History*, Introduction, translation and commentary Ruth Macrides, Oxford University Press, 2007, § 12.

¹⁰ Niketas Choniates, *O City of Byzantium, Annales of Niketas Choniates*. Translated by Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit, 1984, p. 294.

¹¹ *Documente privitoare la istoria românilor culese de E. de Hurmuzaki*, vol. I. 1199-1345, partea 1, culese de Nic. Densusianu, București, 1887, pp. 10-11, nr. X (în continuare: *Hurmuzaki*, I/1).

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 35, nr. XXVI.

¹⁴ *Oriens Christianus, in quatuor Patriarchatus digestus; quo exhibentur Ecclesiae, Patriarchae, caeterique praesules totius Orientis*. Studio et opera Michaelis le Quien. Opus postumum, t. I. *Tres magnas complectens Diaeceses Ponti, Asiae et Thraciae, Patriarchatui Constantinopolitano subjectas*, Ex Typographia Regia, Parisiis, MDCCXL, col. 1.231-1.232.

¹⁵ Niketas Choniates, *op. cit.*, pp. 204-206, 217-219, 236-240, 245-247, 255-257, 275-276, 287, 292-294, 336-341, 343-349, 353-355; Georges Akropolites, *op. cit.*, § 11-13; Geoffroi de Ville-Hardouin, *La conquête de Constantinople*, în Geoffroi de Villehardouin, *Conquête de Constantinople, avec la continuation de Henri de Valenciennes*, texte original, accompagné d'une traduction, par Natalis de Wailly, Librairie de Firmin-Didot et Cie, Paris, 1882, § 276, 311, 333, 339, 345, 350, 352, 354-355, 357-360, 362-363, 371-374, 386-387, 389-390, 392-394, 398-401, 404-420, 422-433, 442-444, 446-448, 451, 459, 461, 472-474, 488, 491-493, 497-499 (în continuare: *La conquête*); Geoffroy de Villehardouin, *Cucerirea Constantinopolului*, Traducere și note de Tatiana Ana Fluieraru, ediție îngrijită de Ovidiu Pecican, Ed. Limes, Cluj, 2002, IX. 1. 276, IX. 2. 311, IX. 3. 333, 339, 345, 350, 352, 354-355, 357-360, 362-363, 371-374, 386-387, 389-390, 392-394, 398-401, IX. 4. 404-420, 422-433, 442-444, 446-448, 451, IX.5. 459, 461, 472-474, 488, 491-493, 497-499 (în continuare: *Cucerirea*).

¹⁶ *Hurmuzaki*, I/1, p. 29, nr. XX.

¹⁷ *Ibidem*, p. 31, nr. XXI; Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 140.

- ¹⁸ Евгений Голубинский, *Краткий очерк истории православных церквей Болгарской, Сербской и Румынской или Молдо-Валахской*, Москва, 1871, p. 89.
- ¹⁹ Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 140.
- ²⁰ Günter Prinzing, *The Autocephalous*, p. 365.
- ²¹ Евгений Голубинский, *op. cit.*, p. 89-90.
- ²² Vassil Gjuzelev, *Bulgarien zwischen Orient und Okzident. Die Grundlagen seiner geistigen Kultur vom 13. bis zum 15. Jahrhundert. Aus dem Bulgarischen übersetzt von Christa Beceva*, Böhlau, Wien-Köln-Weimar, 1993, pp. 23-25; Ivan Duycev, Velizar Velikov, Iono Mitev, Llubomir Panayotov, *Histoire de la Bulgarie des origines à nos jours*, Ed. Horvath Roanne/France, 1977, pp. 100-108, 167-197; Epifanie Norocel, *op. cit.*, p. 149-152; Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 92.
- ²³ Geoffroi de Ville-Hardouin, *La conquête*, § 451-452; Geoffroy de Villehardouin, *Cucerirea*, IX. 4. 451-452; Niketas Choniates, *op. cit.*, p. 355.
- ²⁴ *Ibidem*.
- ²⁵ *Ibidem*, p. 93.
- ²⁶ Geoffroi de Ville-Hardouin, *La conquête*, § 401; Geoffroy de Villehardouin, *Cucerirea*, IX. 3. 401.
- ²⁷ Niketa Choniates, *op. cit.*, p. 344.
- ²⁸ Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 92.
- ²⁹ *Ibidem*.
- ³⁰ Евгений Голубинский, *op. cit.*, pp. 92-100.
- ³¹ Ginel Lazăr, „Aspecte ale organizării ecleziastice în țaratul Asăneștilor”, în *Muzeul Național*, nr. XXIV, 2012, p. 13.
- ³² Vassil Gjuzelev, *op. cit.*, p. 26; Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 95.
- ³³ Georges Akropolites, *op. cit.*, § 31; Nikephoros Gregoros, *Rhomäische Geschichte. Historia Rhomaïke*. Übersetzt und erläutert von Jan Louis Dieten, Erster Teil (Kapitel I-VII), Herausgegeben von Peter Wirth, Anton Hiersemann, Stuttgart, 1973, II, 3.
- ³⁴ Jovan, *A Short History*, p. 32; Idem, *Brief History*, p. 11.
- ³⁵ Vesselina Vachkova, „Let's vote for the New World Order: Procedural, Administrative, Legal and Ideological Dimensions of the Dardanelles Meeting in 1235 (the Council at Lampsacus-Gallipoli)”, în *ResearchGate*, iulie 2015, p. 10.
- ³⁶ *Ibidem*.
- ³⁷ М.Г. Попруженко, *Синодикъ царя Борила*, Държавна Печатница, София, 1928, pp. 82-87, § 113; *Documente privitoare la istoria românilor culese de E. de Hurmuzaki*, vol. I, partea 2: 1346-1450, culese, adnotate și publicate de Nic. Densușianu, cu două apendice: *Documente slavone, însoțite de traduceri latine, 1198-1459*, București, 1890, pp. 805-806, 808-809, nr. DCXLV (în continuare: *Hurmuzaki*, I/2); Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, pp. 191-192, 201-203, 208-210, nr. 1/A-C; Kiril Petkov, *The Voices of Medieval Bulgaria, Seventh-Fifteenth Century. The Records of a Bygone Culture*, Brill, Leiden-Boston, 2008, pp. 256-257, § 113; Cf. Евгений Голубинский, *op. cit.*, pp. 80-81; Vesselina Vachkova, *op. cit.*, p. 10.
- ³⁸ Johannes Preisper-Kapeller, „Das Patriarchat von Konstantinopel und das politische und religiöse Umfeld des 14. Jh.s im Spiegel ausgewählter Urkunden des

- Patriarchatsregisters von Konstantinopel”, în *Ostkirchliche Studien*, vol. 58, nr. 2, 2009, p. 229; Jovan, *A Short History*, p. 32; Idem, *Brief History*, p. 11.
- ³⁹ Vesselina Vachkova, *op. cit.*, p. 10.
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 11.
- ⁴¹ *Ibidem*.
- ⁴² *Ibidem*.
- ⁴³ Евгений Голубинский, *op. cit.*, p. 91.
- ⁴⁴ М.Г. Попруженко, *op. cit.*, pp. 92-93, § 141-164; Hurmuzaki, I/2, pp. 807-808, 810-811, nr. DCXLV; I.M. Mălinaș, *op. cit.*, pp. 205-206, 212-213, nr. 1/A-C; Kiril Petkov, *op. cit.*, pp. 259-260, § 141-164.
- ⁴⁵ Евгений Голубинский, *op. cit.*, p. 91.
- ⁴⁶ Jovan, *A Short History*, pp. 31-32; Idem, *Brief History*, pp. 10-11.
- ⁴⁷ *Ibidem*, p. 32; *Ibidem*, p. 11.
- ⁴⁸ *Short History of the Macedonian Orthodox Church*, p. 6, <http://macedonianchurch.org/HistoryofMacedonianOrthodoxChurch.htm> (accesat: 13.08.2017).
- ⁴⁹ Jovan, *A Short History*, p. 32; Idem, *Brief History*, p. 11.
- ⁵⁰ *Vie des Saints Apôtres Serbes Syméon et Sabba. Rédigées par Dométian moine-prêtre de Khilandar au Mont-Athos et disciple de Saint Sabba premier archevêque de Serbie*. Abregées et épurées par Cyrille Givkovich, évêque orthodoxe de Pakratz et de Slavonie, Librairie Orientale de Benjamin Duprat, Paris, 1858, p. 49.
- ⁵¹ Filip Van Tricht, „La politique étrangère de l’empire de Constantinople, de 1210 à 1216. Sa position en Méditerranée orientale: problèmes de chronologie et d’interprétation” (2e partie), în *Le Moyen Âge. Revue d’histoire et de philologie*, vol. 107, nr. 3-4, 2001, p. 423, n. 54.
- ⁵² *Short History*, p. 6.
- ⁵³ Jovan, *A Short History*, p. 33; Idem, *Brief History*, p. 12; *Short History*, pp. 6-7.
- ⁵⁴ Евгений Голубинский, *op. cit.*, p. 124.
- ⁵⁵ Günter Prinzing, *The Autocephalous*, p. 373.
- ⁵⁶ Ginel Lazăr, *op. cit.*, p. 13, n. 26.
- ⁵⁷ Jovan, *A Short History*, pp. 31-32; Idem, *Brief History*, pp. 10-11.
- ⁵⁸ Heinrich Gelzer, *op. cit.*, pp. 11-12; Günter Prinzing, *The Autocephalous*, p. 380, Table II.
- ⁵⁹ М.Г. Попруженко, *op. cit.*, p. 93, § 158; Hurmuzaki, I/2, p. 808, 811, nr. DCXLV; Ioan Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 194, 206, 213, nr. 1/A-C; K. Petkov, *op. cit.*, p. 260, § 158.
- ⁶⁰ *Short History*, p. 6.
- ⁶¹ Günter Prinzing, „A quasi Patriarch in the State of Epirus: the Autocephalous Archbishop of „Bulgaria” (Ohrid) Demetrios Chomatenos”, în *Зборник радова Бизантолошког института/ Recueil des travaux de l’Institut des études byzantines*, vol. XLI, 2004, pp. 165-182.

Actualitatea psalmilor lui Tudor Arghezi

Ce se întâmplă la început de secol XXI cu autorul *Cuvintelor potrivite*, căruia unui critici literari, cum în 1967 a fost Pompiliu Constantinescu în cartea Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I, îndrăzniseră cândva să-i dea creditul celui mai îndreptățit urmaș al lui Eminescu? Deși a devenit, pe bună dreptate, scriitor canonic, în mod practic, Arghezi a intrat într-un con de umbră, surclasat evident în gustul noilor generații de Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Ana Blandiana și alții. După opinia lui Nicolae Balotă „fiecare generație, fiecare epocă trebuie să-și *merite* poezii. A-l merita pe Arghezi înseamnă a găsi acele căi de acces spre scrisul său, acele modalități de exprimare, de formulare, acele valori și structuri, acele echivalențe prin care să ne putem apropia această operă, sau, altfel spus, prin care ea să devină pentru noi o prezență.”¹

Cum se explică plafonarea lui Tudor Arghezi, care apare în manuale școlare, dar numai cu poezia *Prefață* la cl. a VII-a (doar în manualul Editurii Humanitas) și cu un *Psalm* la cl. a X-a și cu *Testament* la cl. a XII-a? Este absolut insuficient acest „bagaj” minim cu care tinerele generații pornesc în viață. În schimb, la începutul secolului al XXI-lea se revitalizează psalmul, ca specie literară prin care rugăciunea ca adresare către Dumnezeu îmbrăcată în haina unor imagini artistice, este descoperit, între alții, frecvent în versurile lui Șerban Foarță, Dumitru Ichim și Th. Damian. În cartea Aurei Christi intitulată simplu și provocator *Psalmi* (Editura Contemporanul, București, 2016), Dumnezeu este o prezență aleatorie, nefiind centrul meditației, ca în psalmii scripturistici sau în cei arghezieni. Aleg psalmul *Ca un sfârșit de elegie*, pentru ca departajarea să fie clară: „Ca un sfârșit de elegie-/aceste încinse dimineți/ crescute din vacarmul/ rostogolit din noapte./ Dintr-o pictură naivă/mă privește Dumnezeu./ Ce voi face mai departe?/ Silabisind răspunsul/ iscat cu neînțeleasă întârziere./ lunec în vârtejul refrenului/ până atunci știut pe dinafară:/„De mine însumi/ apără-mă, Doamne.””² Dumnezeu este la Aura Christi o entitate certă, devenind martora frământării lăuntrice a poetei, care are propria încercare, fiind atrasă ca într-un turbion de lupta cu refrenul, simbol al creației înseși. Drama ei se desfășoară pe tărâmul artisticului, ca ecou al unei năpraznice zbateri existențiale.

O reluare prin lectură a psalmilor arghezieni este astăzi un deliciu. Versurile curg clare, așezate de poet într-un loc unic, ca într-un puzzle în care elementele componente nu se pot înlocui. Această tehnică de bijutier al cuvântului face din ele o capodoperă a genului. Tocmai acest adevăr evidențiază retroactiv manipularea ideologică, la care în învățământul socialist din deceniile VI-VII ale secolului al XX-lea, profesorii și liceenii sau studenții, erau supuși în egală măsură. În studierea acestui „ciclu” liric

se prezenta drept concludiv *Psalmul* („Călare-n șa, de-a fuga pe vânt, ca Făt-Frumos”)³, încheiat într-o accepție materialistă, de totală respingere a credinței în Dumnezeu cu versurile: „Înverșunat de piedici, să le sfărâm îmi vine;/ Dar trebuie,-mi dau seama, să-ncep abia cu tine.” La Facultate de Filologie din Cluj, ca să dau un singur exemplu, profesorul Ion Vlad, o celebritate în domeniul, îl analiza drept „ultimul psalm” și așa l-au păstrat în memorie zeci de promoții de studenți, deveniți apoi profesori, care au dezinformați, la rândul lor, zeci de ani pe liceenii români. Se cerea inoculată ideea că în 1959 Arghezi a ajuns la o convingere ateistă, ce convenea regimului comunist din România socialistă. Realitatea infirmă o asemenea supoziție. Era vremea când pe tema educației ateiste se organizau periodic sesiuni materialist-științifice cu profesorii de toate disciplinele.

A fost necesar să citesc în 1979 cartea lui Nicolae Balotă *Opera lui Tudor Arghezi*, reeditată după 20 de ani, ca să înțeleg că adevărata cifră a ciclului este de 17 psalmi canonici, la care se cer adăugate și textele în proză în care apare atitudinea dubitativ religioasă a lui Tudor Arghezi. În poezia *Psalmistul* din volumul *Frunze* (1961) se reia tema la mod retrospectiv: „Te-am dus de-a lungul vremii, în mine, ca un semn,/ Și, fără te cunoaște, mi-ai fost îndemnat și-ndemn.”⁴

Se știe că, din punct de vedere etimologic, cuvântul psalm (derivat din gr. *psalmos*) înseamnă cântare de laudă, provenind de la cuvântul *mizmor*, care era un text interpretat cu acompaniament muzical. Istoria biblică precizează că regele David, care era muzician și crea poezii, a introdus acompaniamentul instrumental în rostirea psalmilor. Specificul lor ca specie este să conțină elemente imnice împletite cu rugăciunea către Pantocrator, versurile fiind vestimentate artistic. Psalmii biblici emanau o atitudine religioasă. În cartea sa *Poezia religioasă românească*, Maria-Daniela Pănăzan⁵ analizează versurile unor texte lirice, pornind de la identificarea chiasmului în interiorul structurii lor. Arghezi transformă ideea religioasă, asupra căreia se oprește în meditația sa din toate etapele creației, într-o dramă existențială. Dependența ontologică a omului de Dumnezeu e explicată clar de Martin Buber sub forma unor raportări esențializante: „Nu există nici un Eu în sine, ci numai Eu din cuvântul fundamental Eu și Tu, și Eu din cuvântul fundamental Eu și Acela.”⁶

Psalmii cuprinși în volumul *Cuvinte potrivite*, deci anteriori anului 1927, și unul din *Alte cuvinte potrivite* (ediția *Versuri*) dovedesc o zbatere acerbă. Este cea mai dramatică din întreaga noastră literatură, mai ales că frământarea între credință și tăgadă se extinde pe aproape întreaga durată creatoare a vieții poetului. Ea debutează cu îndepărtarea de Dumnezeu din primul *Psalm* (*Aș putea vecia cu tovarășie*), unde printr-o formulare imperativă Arghezi i se adresează Creatorului, mărturisindu-i: „Vreau să pier în beznă și în putregai,/ Nencercat de slavă, crâncen și scârbit. /Și să nu se știe că mă desmierdai/ Și că-n mine însuși tu vei fi trăit.” Poetul parcurge drumul spre răzvrătirea din *Psalmul* (*Sunt vinovat că am râvnit*), unde își

recunoaște păcatul prometeic-luciferian: „Cercasem eu, cu arcul meu,/ Să te răstorn pe tine, Dumnezeu!// Tâlhar de ceruri, îmi făcui solia/ Să-ți jefuiesc cu vulturii tăria.// Dar eu râvnind în taină la bunurile toate,/ Ți-am auzit cuvântul, zicând că nu se poate.” Religiozitatea este în creștere în *Psalm* (*Tare sunt singur, Doamne, și pieziș!*), debutând cu trecerea psihologiei poetului blestemat în plan religios, unde el, cuprins de o demiurgică suferință, implora dumnezeirea să i se reveleze. Față de *Evanghelie* unde apare întrebarea „Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?”, Arghezi făcea apel la clemență pentru robul uitat de Pantocrator: „În rostul meu tu m-ai lăsat uitării/ Și mă muncesc din rădăcini și sânger./ Trimite, Doamne, semnul depărtării./ Din când în când, câte un pui de înger,// Să bată alb din aripă la lună,/ Să-mi dea din nou povața ta mai bună.” În *Psalmul* (*Te drămuiesc în zgomot și-n tăcere*) căutarea sisifică ajunge la extenuare și nemişcându-se cu revelația, poetul îl somează pe Dumnezeu să i se arate, ca o confirmare concretă a existenței lui: „Pentru credință sau pentru tăgadă,/Te caut dârz și fără de folos./Ești visul meu, din toate, cel frumos/ Și nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă.” Acerba dorință a întâlnirii față în față cu Pantocratorul ia forma unei confruntări: „Singuri, acum, în marea ta poveste,/Rămân cu tine să mă mai măsoar./ Fără să vreau să ies biruitor./ Vreau să te pipăi și să urlu: Este!”

Față de biblica luptă a lui Goliat cu David, cu care ar putea semăna ca tensiune, înfruntarea poetului cu Dumnezeu era alta, Arghezi mizând tocmai pe o înfrângere. În antologia de *Versuri*, realizată în 1960 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă în colecția Biblioteca pentru toți, nu mă mir că ultimul text inclus este *Psalm* (*Călare-n șa, de-a fuga pe vânt, ca Făt-Frumos*). Ca un soi de *quod erat demonstrandum*, acest psalm sintetizează întreaga experiență existențială argheziană, îmbrăcând-o într-o impresionantă hlamidă imagistică, una de-a dreptul cinematografică. Prin asemenea imagini impresionante, Arghezi reconstituie căutarea lui sisifică: „Te-am urmărit prin stihuri, cuvinte și silabe,/Ori pe genunchi și coate târâș, pe patru labe./Zărind slugărnicia și cazna mea umilă/ Ai să primești flămândul, mi-am zis, măcar de milă.//Încerc de-o viață lungă, să stăm un ceas la sfat,/ Și te-ai ascuns de mine de cum m-am arătat./ Oriunde-ți pipăi pragul, cu șoapta tristei rugi,/ Dau numai de belciuge, cu lacăte și drugi.” Bine justificată prin argumentarea prealabilă, ca o ghilotină ce cade neiertător, apare ideea luptei finalizate prin contestarea divinității supreme în distihul concluziv: „Înverșunat de piedici, să le sfărâm îmi vine;/ Dar trebuie,-mi dau seama, să-ncep de-abia cu tine.”

Nicolae Balotă a cercetat în lucrarea citată și ciclul *Printre psalmi*, după cum semnalează un text intitulat *Psalm* în *Ce-ai cu mine, vântule?* Spre deosebire de marii poeți religioși ai lumii, T. Arghezi nu recurge la imagini ale sentimentului amoros, ca mirele și mireasa, spre a exprima ideea legăturii dintre Biserică și Dumnezeu. Se cer diferențiate religiozitatea textuală de cea a eului poetic, sens în care exegetul le

consideră cele mai edificatoare pe cele din ciclul *Printre psalmi*. Finalitatea rugăciunii argheziene urmează să fie una „net cognitivă”.⁷ Poetul scrie psalmi spre a-și înțelege rostul existențial. Căutarea Sacrului se identifică la Arghezi cu cea a sensului existenței și răspunsul la întrebările retorice puse vine tot de la natură, într-o viziune panteistică. Interogațiile dialogului sunt formulate printr-o parabolă: „– Ce-ai făcut cât ai umblat? m-au întrebat, întors acasă, greierele, șoarecele și șopârla. – Mai bine nu mă duceam și m-aș fi mulțumit cu glasurile voastre mici.” Dojana vine de la înțeleptele fapte nevinovate: „Ce-ți veni să cauți pe Dumnezeu prin lumea toată?”. Poetul este identificat cu Rătăcitorul, cu Peregrinul pe care vatra îl muștră întrebător: „Ce vruși tu să iasă din tine?... Cine te-a pus să te iei după mine, după vânt? Ce-ți lipsea ca să fii fericit ca sfecla-rod muncit în brazdă și îngrijit?”⁸ Fără să ocolească dimensiunea escatologică a existenței, în ciclul *Printre psalmi* Arghezi termină prin a exprima mulțumirea pentru darul pe care Dumnezeu i l-a făcut, oferindu-i cuvintele: „Dar mi-ai dat cuvintele, ca să mă vaiet și să te întreb./ Iartă, Doamne, comoara asta e mai mare...”⁹

Așa cum era de așteptat, în manualele postdecembriste, atitudinea lui Arghezi față de Dumnezeu este nuanțată, conform interpretării lui Eugen Simion, care semnală patru dintre dimensiuni, respectiv pe cea religioasă, gnoseologică, etică și estetică.¹⁰ Comparativ, se aduc în atenția liceenilor de astăzi și opiniile lui Lucian Blaga sau Nicolae Balotă la tema dată, făcându-se apel la discernământul și la experiența existențială a noilor generații de tineri studioși.

În evoluția poeziei românești, după Mihai Eminescu, autorul frumoasei *Rugăciuni*, Tudor Arghezi a dat pentru prima dată în mediul laic prestigiul exemplarității temei rugăciunii, care devine prin desacralizare un prilej de meditație existențială. Timp de 40 de ani, Arghezi a publicat 17 psalmi, dintre care trei au titluri dezvoltate: *Psalmul mut*, *Psalmul de tinerețe* și *Psalmul de taină*, cu conținut erotic. El nu se roagă implorator, ci iscodește, caută cu înfrigurare. Este o „Vox clamantis in deserto”, cum demonstrase Nicolae Balotă cu intuiție în cartea sa.

În literatura românească există poeți care au creat cicluri autonome, așa cum fuseseră *Pastelurile* lui Vasile Alecsandri, *Nopțile* lui Alexandru Macedonski sau *Cântecele țigănești* ale lui Miron Radu Paraschivescu. Înțelegerea importanței psalmilor pe care Tudor Arghezi i-a scris fără intenția de a constitui un ciclu de sine stătător, nu se poate împlini fără să avem în vedere, ca reper, și versificările psalmilor biblici din *Cartea Cântărilor*, din *Cartea lui Iov*, din *Cartea psalmilor*, realizate în spațiul literar interbelic de Vasile Militaru, iar în contemporaneitatea noastră de Șt. Aug. Doinaș, Dorel Vișan, Eugen Dorcescu și Șerban Foarță, ca să numesc doar pe cei mai vrednici dintre poeții care au consacrat tema. Desigur că ei nu sunt singurii. Cu fantezie reverberantă, Nicolae Băciuș stă *La taclale cu Dumnezeu* și o face inspirat și cu vibrantă simțire. Preluând cu o nouă pace

lăuntrică dramatica zbatere a lui Tudor Arghezi în *Psalmi*, poetul din Tg. Mureș mărturisește în *Paralele inegale*: „Numai tu nu spui nimic,/ numai tu spui totul,/numai tu ești pleoapă,/ numai eu sunt ochiul,/ numai tu ești iarnă,/ fără de zăpezi/ eu sunt doar lucarnă/ când doar ziduri vezi,/ eu sunt trup de aer,/ când tu ești veșmânt,/ eu sunt doar silabă,/ când tu ești cuvânt.” Poetul Dumitru Ichim scrie psalmi de o vădită originalitate imagistico-lexicală, chiar dacă, din rațiuni estetice, îi metamorfozează uneori în sonete. Tema aceasta poetică este o chemare permanentă pentru viitorul liricii românești, așa cum sunt și întrebările nedezlegate cu care în prezent se înfruntă gândirea umană.

NOTE:

¹ N. Balotă, „Prolog” în *Opera lui Tudor Arghezi*, Ed. Eminescu, București, 1997, p. 9.

² Aura Christi, *Psalmi*, Editura Contemporanul, București, 2016, p. 8.

³ T. Arghezi, „Psalm” în *Luceafărul*, an 11, nr. 3. din 1959, p. 5. Poezia va fi încadrată în *Frunze*, Editura pentru Literatură, București, 1961. Vezi și antologia de autor Tudor Arghezi, *Scrieri*, 3, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1963, p. 288.

⁴ Tudor Arghezi, „Psalmistul”, în *Scrieri*, 3, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1963, p. 298.

⁵ Maria-Daniela Pânăzan, *Poezia religioasă românească*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, pp. 275-288.

⁶ Martin Buber, *Eu și tu*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 31.

⁷ Nicolae Balotă, *op. cit.*, p. 197.

⁸ *Ibidem*, p. 212.

⁹ *Ibid.*, p. 214.

¹⁰ Vezi: „Marile teme ale liricii argheziene”, în *Limba și literatura română*, manual pentru clasa a XI-a, Editura didactică și pedagogică, R.A.-București, 1996, p. 85

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ:

Bartolomeu Anania, „Introducere la Psalmi” în *Biblia*, Ediție jubiliară, versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001,

Cartoian, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980,

Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Eminescu, București, 1989.

Doinaș, Ștefan-Augustin, „Prefață” la Martin Buber, *Eu și tu*, Editura Humanitas, București, 1992.

Negrice, Eugen, *Poezia medievală în limba română*, Editura Vlad & Vlad, Craiova 1996.

Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești*, vol. I, Editura Minerva, București 1982.

Un soare în asfințit

*Am ajuns un soare în asfințit.
Viața mea are culoarea violet.
Privesc în urmă ziua
și le spun norilor că i-am biruit.
Las în urmă lumina.
Griul toamnei mă fură.
Vine iarna cea grea
cu viscolul alb, fulguindu-mi pe gură.
Binecuvântată fie ziua
Care mi-a topit sulilele.
Din întuneric mă privește
moartea, cu poarta deschisă.*

Fluviul Muntelui Gând

*Cineva ascuns după stele,
îmi deschide cugetul clar
năvălind pe fâgașul solar
din întunecimile grele.
Existența curge în valuri...
Frazе lungi înainte se duc,
fluviul muntelui Gând
se izbește de maluri
și-mi arată pe unde s-apuc.
Înainte, destinul se-nclină,
șerpuind pe spirala de fraze...
Îl urmez cu credință divină,
alinat și supus, printre raze.
Umbra mea o aud cum suspină,
retezată cumplit la picioare.
Mă acuză că eu sunt de vină,
de-a fi dus-o mereu către soare.
În urmă las lumea lui Babel,
cu sânge pe mâini de călăi,
povestea lui Cain și Abel,
sub cerul încins de văpăi.
Un murmur văzduhul cuprinde,
Pământul se clatină, lumea-i pe jar,
ies nori de suferință din morminte,
iar timpul s-a oprit în calendar.*

Spital

*Trebuie să port nitroglicerina la mine
ca indianul laba de iepure.
Vecinul meu de pat își ia pulsul.
Femeia de serviciu a vrut să fie doctoriță,
dar s-a luat cu altele.
Ninge ca în copilărie.
Sunt în miezul unui conflict.
Mi-e dragă floarea dintre geamuri.
Aștept revelionul anului 2017
ascultând un colind
cu flori de măr
și lerui-ler...*

Ocrotește-ne iubirea

*Trimite, Doamne, într-o noapte,
un pumn de-al tău de perle și de aur
în cămăruța noastră
(din rue de la Felicité)
sau, dacă nu, trimite-ne
un fel de a fi,
un magnet gândit de Tine
care să atragă bogății.
Vrem, Doamne, un mercedes ultimul tip,
o casă la Paris, alta la Londra,
o vilă în Thailanda,
un yaht pe Marea Neagră,
o sănătate de metal inoxidabil,
dar, mai ales,
ocotește-ne iubirea, Doamne,
și nu ne mai da nimic.*

Măcar că ne iubeam

*Măcar că am plecat de-acasă
m-am ținut de cuvânt
Măcar că m-am ferit de cei privilegiați
m-am simțit privilegiată*

*Măcar că era o după-amiază de chihlimbar
improbabilul devenea intimitate
Măcar că se topea asfaltul de-atâta lentoare
îmi era dor ca la-nceput*

*Măcar că singurătatea se țesea din mătase
liniștea se urzea din suspine
Măcar ca ascultarea devenea vulnerabilă
îndoiala se surpa ca un zid*

*Măcar că nedumerirea se năștea din cunoaștere
voluptatea se năștea din mister
Măcar că povara se năștea din plăcere
ruminația se năștea din prietenie*

*Măcar că mă-ndrăgosteam de chiparoase
nu întorceam cărțile împrumutate
Măcar că de ce ne jucam de ce ne găseam
de ce ne găseam de ce ne pierdeam.*

Dacă ți-e drag

*Dacă vocea ta seamănă cu a altcuiva
înseamnă că nu știi să ascuți.*

*Dacă minți este pentru că ești îndrăgostit
doar de o imagine.*

*Dacă te temi este pentru că
încă n-ai învățat să faci dragoste cu adevărul.*

*Dacă nu poți dormi,
lucrează cu ziua pentru un om sărac.*

*Dacă dormi prea mult,
ține-te de cuvânt.*

*Dacă mănânci prea mult
înseamnă că nu petreci destul timp sărutându-te.*

*Dacă n-ai poftă de mâncare
înseamnă că n-ai cumpărat struguri de la Focșani.*

*Dacă bei prea mult înseamnă că ți-e dor de cineva din trecut
care n-a mai venit.*

*Dacă n-ai încredere în tine, nu îți dai seama
cât te-am iubit.*

LUCREȚIA ANDRONIC

Evrika

*Un tropot de cal.
Un sunet de ape și
sparge taluzul în muget de val
Un dangăt de soare apune
și clocotul firii
îngenunchiază a rugăciune
Un sâmbure, un bob,
o piatră, un ram, un braț,
o idee, o tâmplă de om,
carne și os,
un simplu neuron
în fuga planetei fără repaos
Și fără revers.*

...

*iată punctul de sprijin
care răstoarnă un univers...*

Sete

*Ochi în ochi. Însetați de rouă.
Rămâi în grădina irișilor mei.
Rămâi.
Vom adăpa văzduhul cu izvorul,
și huma cu ulciorul
bețiilor dintâi,
În simulare de pahare
și pirostriei viclene,
ne vom sorbi-n cadența
comorilor ce ard
în nopți de sânziene.
Tu, Prometeu
eu roată de fântână,
vom înseta văzduhul
cu iriși fecundați
în pântec de țărână. Rămâi.
Rămâi izvorul privirilor mele,
Tu pribeag menestrel,
eu cupa lui de rouă
în ochi de stânjenel.*

Portret de prințesă

*Măiastră în dans și cânt
își strânge la piept bucuria
și sunetul pierdut al neamului ei trist,
își umple ființa de dorul culorii de acasă,
precum o pasăre, măiastră și ea în vis
și iubirea de aurul verii,
de semețele vârfuri de spumă albastră
depărtări, în țara ei de prințesă supusă,
sfioasă scânteie de dorul, dor de tristă iubire.
Prințesă cu fruntea semeață
Lumină.*

Glumă

*Când mi s-a propus să plec
am crezut că e o glumă și mi-a părut
că trebuie să îngenunchez, abia apoi
să constat ce este mișcarea eternă
a golului
de ce să ne mai fie teamă
dacă totul se repetă ?
de ce să iertăm
dacă pe noi nu ne iartă nimeni?
să visăm, poate acest lucru ne mângâie,
ne face să vedem în ziua ce urmează
vise ca umbre ivite din ochi mari, uimiți,
mai mari decât ai cerului
îndepărtat fantastic*

M. N. RUSU

Irina Procopiu și poetul George Petcu

În fine, după decenii de așteptare și răbdare, a apărut în librării *Irina Procopiu, Pagini de jurnal (1891-1950)*,¹ carte mult dorită, pe cât de așteptată, pe tot atât de bogată în informații istorice, politice și familiale, o adevărată frescă migălos documentată, deși cu pagini jefuite, despre societatea românească interbelică și relațiile autoarei cu Regina Maria și oamenii politici ai vremii sale. E o *altfel* de memorialistică decât a celor narative pe până acum, mai ales că Irina Procopiu a fost un personaj de prim plan, Doamnă de onoare a Reginei Maria, iar când Regina a murit, în 1938, regretată enorm de români și de confidența ei, Irina Procopiu, ca și Regina, intră într-un întins și nemeritat con de umbră, numit și Cortina de fier.

Stilul cărții este, vorba lui Stendhal, al Codului Civil, stenografic aproape, notațiile sale se refuză efuziunilor poetice, preferând frazarea lapidară, cristalină și casantă uneori. Am citit-o cu mare atenție și emoție, cu atât mai mult cu cât știam mai multe detalii despre jurnalul ei rămas în manuscris și parte risipit, știam, zic, de la fiica dânzei, dinstinsa doamnă Ina Riscuția, soția regretatului medic antropolog și sociolog Cantemir Riscuția, o somitate internațională.

Din acest jurnal reiese că relațiile Irinei Procopiu cu lumea scriitorilor interbelici și postbelici au fost destul de multe și semnificative, uneori foarte strânse, mai ales cu poeții, prozatorii și dramaturgii noștri de mare clasă, Ionel Teodoreanu, Camil Petrescu, I.M. Sadoveanu, Ion Pillat, Lucian Blaga, Păstorel, V. Voiculescu, Al. Philippide, M. Sadoveanu, Adrian Maniu, Ion Minulescu, Octavian Goga, Vasile Munteanu, M. Fărcășanu, Anton Bibescu și fiica sa, Priscilla, ceramistă, și alții, dar și cu pictorii, sculptorii și muzicienii Enescu, Dinu Lipatti, Clara Haskil, Mestrovici, de pildă, Milița Pătrașcu, Rodica Maniu, Theodorescu-Sion, Pallady, Al. Szathmary, Stoenescu, Steriadi, Isachie, Țuculescu etc. Lista care rezultă din lectura cărții este enormă, așa că îmi rezerv dreptul de a

Irina Procopiu la vârsta maturității depline

reveni într-un proxim articol analitic. Căci nu e puțin lucru să află că Irina Procopiu a ținut între 1938-1942 un cenaclu (salon, desigur) literar în locuința ei din B-dul Dacia, frecventat și audiat de tot ceea ce a însemnat crema literaturii și culturii române moderne.

Un alt aspect revelator pentru fervoarea și interesul Irinei Procopiu pentru scriitorii și pictorii noștri deveniți aproape clasici rezidă în faptul că memorialista noastră a sprijinit și ajutat, precum altădată Elena Bibescu, și pe tinerii scriitori, publiciști în curs de afirmare ireversibilă. Printre aceștia se numără și poetul adolescent George Petcu, doborât de boală la vârsta de 22 de ani, dar cu șanse mari de a se instala în fruntea plutonului numit „generația nouă”.

În *Jurnalul* Irinei Procopiu, la data de 10 octombrie 1942, la patru ani de la moartea poetului este inserată „o pagină tipărită cu un poem de George Petcu”. Ea nu pare să fie o cupiură de ziar, ci o pagină de carte care cuprinde poemul de mai jos, deosebit de convingător pentru stilul precoce al tânărului poet. Poemul n-are titlu, îl dăm noi, în spiritul versurilor sale, *Bărăgan*:

*A hodorogit în noapte o căruță
Pe drumurile satului, pustiu,
Tăcerea, fâlfâia ... era târziu
Și s-a pierdut în noapte o căruță
Pe drumurile bărăganului pustiu...*

*Când am plecat
Mi-am aruncat privirea peste sat
Și-am plâns în mine și-am simțit
Că rup din mine și că las
Să plângă, cel care-a rămas
Tovarăș locurilor sfinte,
Că plâng atâtea dragi
Morminte.*

*Când am plecat
Am plâns în mine și-am lăsat
Copilăria printre flori
Vacanțele cu soare și flori
De ochii ei
De dragul ei
Am pus povestea dorului
În cântecul păstorului
S-asculte...
să se piardă printre stele
S-asculte*

Toate dorurile mele...

*M-am frânt în mine și-am lăsat
Inima mea
În buzele pământului
Și sufletul
Pe aripile vântului...*

*Când am plecat
M-am îngropat acolo-n sat
Și-am plâns în mine...
Și târziu
Atât mai știu...
Hodorogea în noapte o căruță
Pe drumurile satului, pustiu.*

George Petcu

Al doilea [poem] e foarte posibil să se fi pierdut (nota Irinei Procopiu).

George Petcu, născut în 1917 în județul Ialomița și decedat în 1939 la București, a publicat, în timpul scurtei sale vieți doar două cărți de poezie: *Tălmăciri din mine*, Călărași, ed. Pământul, 1936, și *Fata Morgana*, București, ed. Pavel Suru, 1939. Ce a determinat-o pe Irina Procopiu să intercaleze în notele sale cotidiene acest poem, poate chiar două, nu știm. Ceea ce se știe însă cu certitudine este faptul că poetul, orfan de război, a debutat în *Revista scriitoarelor și scriitorilor* (1934), revistă în care publica și Irina Procopiu, pe atunci Doamnă de onoare a Reginei Maria, revistă în care dânsa avea un cuvânt de spus și din partea Crucii Roșii. N-am posibilitatea aici, la New York, sau de la N.Y. să găsesc volumele respective (citatie și de G. Călinescu, de altfel) însă din lectura acestui eșantion liric și din citatele aflate în dicționarele și enciclopediile literare² care i-au acordat poetului comentarii destul de exacte, rezultă că George Petcu era un simbolist din stirpea lui Cotruș, N. Crevedia și Minulescu, pe cale să devină un expresionist de felul lui George Trakl, prefigurându-l pe C. Tonegaru de mai târziu: „Palid cer de halucinante tristeți, ierburi mari, vânt de Nord! Toamna prohodea albastru-n văzduhuri. Pe bord// Marinarii beți cântau de femei și de moarte.../ Din candelabru serii, cădeau în văi, departe,/ Stelare agonii în desfrunzișuri sonore!// Cerbii suiau în lună, păduri și aurore!// Adolescentu-n togă de umbre, liliae,/ Când nu știi... carnea plânge, sau ard nămoluri grele,/ Vibra prelung în seara cu magice ine...” (*Răcoarea asta e inumană*). Ceea ce ne duce cu gândul că tânărul poet era tuberculos. Absolvent al Liceului militar de la Mănăstirea Dealul, student doi ani la Litere, poetul se desparte în culori expresioniste de adolescență, dorind să se instaleze liric și faptic în fruntea tinerei generații,

apreciat fiind de Tudor Vianu, olimpiantul, și de Al. Rosetti, editorul pragmatic, avid să înregistreze noile și autenticele voci lirice. Pe de altă parte, George Petcu, idealist din fire, înființează „Gruparea Scriitorilor tineri”, mai înainte de Premiile Scriitorilor tineri, ale Fundațiilor Regale, o grupare intitulată *Manifestul Noptilor albe*, pe urmele celei gândiriste, *Manifestul Crinului alb*, dar boala îl ajunge precipitat din urmă și din umbră. Mai are de trăit doar un an de zile. Totuși, strădaniile sale estetice și publicistice, roadele creației sale se regăsesc, se fortifică și fructifică în revistele *Pământul nostru* (Călărași), *Ancheta* (Târgoviște), *Festival* (Siliștră), *Decalog* (Brașov), și vor mai fi și altele, poetul ambiționând să strângă lângă el, la fel ca mai norocosul și dinamicul Ștefan Băciș, talente și experiențe noi pe cale de a deveni un nume în literatura momentului: Alex Tuleș, G. Danubia (alias George Dan), Ion Șugariu (căzut pe front), Traian Lălescu, Mihai Dragomir, Laurențiu Fulga, Mihnea Gheorghiu, Virgil Carianopol (și el intrat în atenția Irinei Procopiu), V. Spiridoniciș, C. I. Murgescu, Virgil Treboniu, Ion Frunzetti, Maria Banuș, Ovid Căledoniu, Magda Isanos, Ștefan Băciș, Octav Șuluțiu.

În esență, George Petcu e un teluric al versului bine temperat („Mă îmbată vinul vremii în floare de pământ”, mai târziu, la bătrânețe, N. Crevedia își va intitula un volum *Vinul sălbatic*, în amintirea tânărului său conațional), un agent mobilizator și vestitor al generației războiului.

George Petcu e un fiu al Bărăganului pornit vijelios de jos să cucerească Parnasul, dar cade sub rafalele misterioase ale vieții citadine. Un destin ce poate să renască oricând, poate și datorită Irinei Procopiu, care i-a intuit valoarea, un ceas prea devreme.

NOTE:

¹ Irina Procopiu, *Pagini de jurnal (1891-1950)*, Editura Polirom, colecția Biblioteca memoriei, jurnale, autobiografii, amintiri, Traducere din limba franceză, introducere, note și comentarii de Georgeta Filitti, Iași, 2017.

² Lucian Predescu, *Enciclopedia României*, Cugetarea, Material românesc, oameni și înfăptuiri, Ediție Anastatică, Editura Saeculum, I.O. și Editura Vestala, București, 1999; *Dicționarul scriitorilor români*, 4 vol., coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Ed. Albatros, București, 2001; Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, 6 volume, coordonator general, Eugen Simion, Litera L/O, Editura Univers enciclopedic, București, 2004; Aurel Sasu *Dicționarul biografic al literaturii române*, 2 vol., ed. Paralela 45, Pitești, 2006; I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.

Către o lume a tuturor lumilor

*Aer în unsprezece colțuri,enerate vederi de sacră putere imperială,
– un fel de multigramă este frunza de copac interior.
Se strecoară înțelepciunea pe lângă iluminare,
se împrumută zei mesageri din vegetație,
strângând convingerea că-naripate coroane rănesc cerul.
Deochi deschis în mână de piatră întotdeauna dăruit se duce în fertilitate.
Arcuri plâpânde intră în secret,
insondabil oceanul devine purtător de adânc.
Mântuitor semn în fecundă dezvăluire piere.
A renăscut ciclica iarbă în aripi de păsări din intersecții.
Magică geometrie moare în fluidă și iregală putere.
Purificator teritoriu se pune în veghe,
întinsă conștiință de zeu petrece reamintiri,
veghează un zbor înconjurul solar, topește vârfuri de piramide.
Atotvăzătoare creștere se interzice în împodobire,
– imperiienerate în statui se prăbușesc în lungi sunete din tăceri.
Creatoare eră se cade pierdută în crescătoare unigramă.
Axele supreme se duc în energie, explicațiile mor în echivalențe,
dor adoptări de coincidențe,
se sfârșesc egale aripi ale nordului topit în sud,
– perfectă convertire se pune în marele meu sigiliu.
Benefic noroc are doar soarele prolific,
răspândirea șansei se duce-n probabilă ură,
simbol îngust de fundament adoarme în vegetală încredințare.
Sub formă de idee trecea o dropie tristă,
parabolă sfârșită-n însușire,
în dimensiunea deschisă a iubirii de mare teritoriu liber,
de înalt orizont către o lume a tuturor lumilor.*

Atmosferă cu străverzii întrezăriri

*Un verb de smalț întrece zarea încremenită,
Un cerc de alb cuarț petrece calea desțelenită.
Mișcarea se caută în largi concentrice zări,
Purtarea se-avântă în crengi cu-alergice stări.*

*Culori străpung tablouri de aer în ceruri și cercuri știute,
Strâmtori se strâng în estuare de vaier și-n lupte pierdute.
O nouă neștire planează pe muchii închise în foc,
O punte de rouă-n plutire tronează pe stîngii pătrunse de loc.*

*Orice nezicere este mare știință de septembrie trecut,
Și trece-o prezicere pe cale atinsă de verbul prea petrecut.
Aici se cade un Nord să știu că piere în soare acid,
Bici cu aer și foc să port, să scriu prin semne de pom arid.*

*Voi spune ceva ce nu se știe în știința pierdută în aer,
Voi pune corabia pe arme din lupta de-odihnă în straie.
Toate-s străverzii întrezăriri, întreceri de iunie strâmt,
Și-adesea în unde contrare se-apleacă timpul cel strâmb.*

Balada Crinei

(Poem de sâmbăta morților)

*Crina spală morții,
Plânge și-i întreabă
De ce tac întruna
Și tot ea-și răspunde:
„Vai, ce morți de treabă!”
Crina-i bocitoare,
Crina vine-n grabă
Oriunde-i chemată
Să îmbrace morții
În straie de iarbă.
Și-atunci când n-au rude
Să le prindă-o salbă,
Doar ea mi-i ajută,
Doar ea mi-i sărută
C-un firuț de nalbă.
Crina duce satul
Tot la Preaînaltul,
Crina îl așază
Ca pe-un bob în lut.
Îl strânge în brață,
Îi dă cer pe față
Și până acasă
Plânge ne-ntrerupt.
Doamne, ce s-ar face
Lumea fără Crina?
N-ar ști-nmugurirea,
N-ar mai înflori.
Doamne, am o vrere,
Una, numai una,
Să n-o iai pe Crina
Până n-oi muri./Cât oi mai trăi./Cât oi mai iubi.*

*Muntele Dobru m-a întâmpinat
Cu flori și gângurit de aripate.
Mai mare desfătare nu se poate,
Coliba mea a devenit Palat,
Prin care-n patrafir de singurare
C-o rugăciune vindec tot ce doare.*

(Fără titlu)

*Când un poem n-are titlu
e semn că-l dictează lăuntricul glas
și-ncepe c-o disperare,
gen: „Sunt bolnavă de ceas!”*

*Dar nu despre ceas este vorba
– de perete, de mână, cu cuc, deșteptător –
poemul e fără titlu
în semn că maladia
n-are cum se numi în obișnuitul decor.*

*Mărturisesc, mă disperă oricând
unul și același cuvânt: „Măine”,
un fel de început de cap fără trunchi,
care există, dar nu există,
care dă de-a dreptul sau cu straniu ocol,
care e plin pe cât e de gol...
„Măine” – zădărniciind sau născând
adevăruri/ povești,
o făcătură de moș imberb,
ticăitul neauzitului ceas,
nici substantiv, nici adverb,
în care nu știi dacă mori sau trăiești,
încremenești sau faci înc-un pas.*

*Gândurile, ochii îmi ard...
Blestem: „Arde-te-ar, pui de hazard!”
Poate fac rău, dar oricum n-am vreun răspuns
nici în eter, nici pe hârtie –
despre „Măine” nimeni nu știe
sau ce știe, n-ar vrea să spună,
cum că el e cealaltă față,
cea nevăzută din Lună...*

*„Măine”, un fel de cifru în Braille,
fiindcă e orb cine citește,
fiindcă e mut cine-l pronunță,
fiindcă e surd cine-l ascultă...
Te pipăi cu bucurie ocultă
și nu-ți rămâne decât în rugă să cazi
murmurând: „Mulțumesc, Doamne,
pentru Ieri, pentru Azi!”*

CRF 1

*Ea e molecula CRF1
din membrana externă a hipofizei,
dar numele ei adevărat e tristețe...
Unii cred c-o ucid în ospete,
alții în băuturi și desfrâu,
mutând susul în josul de brâu,
s-o stăvilească, s-o-nghețe...*

*Numai că ea e molecula biruitoare
sub neonul în chip de soare,
sub chimicalele-n loc de mâncare,
sub lichidul contrafăcut în loc de apă curată,
sub aerul otrăvit de tutun și furnale,
sub sânul și botul siliconat pe bani grei
al păpușilor infernale...*

*Doar hipofiza mai emite semnale
în lumile surde și sclerate;
e clar că au contracte cu Iadul glandele celelalte,
cu libertatea înțeleasă fanatic,
cu pedepsirea de rău, doar fantomatic,
s-astupe ce-i aici, pe pământ;
„Acum!” e lozinca făcând legământ
direct c-o sămânță uitându-și răsadul...*

*Graba și-atât deslușești în ființă;
molecula cu numele conștiință
a fost batjocorită și asasinată-n tăcere
de moleculele unora ajunși la putere,
de chimia minciunilor lor triumfale...
Ah, pentru cine emite hipofiza semnale,
doar din membrana exterioară,
și doar câteodată?...*

Spre toamnă

*Se micșorează vara, iubito, mă doare,
Lumina se duce spre sud speriată,
Presimt funigiei și gol de cocoare
Și brumă pe geamuri, pudrată.*

*Stai lângă mine, vreau să te știu,
Cu mâna-balsam mă-ncălzește,
Închide fereastra, se face târziu,
Presimt cum din negură negura crește.*

*Doar palmele tale mai pot amâna –
Aromă de vară purtând în inele –
Căderea-n Brumar, căderea-n Undrea
Și pot vindeca întomnările mele.*

*Mi-e teamă de toamnă, iubito, și frig
Și gândul la brumă îmi este povară,
Din miez de celulă te caut și strig:
Stai lângă mine, tu, parte din vară.*

*Doar tu mai poți fi iulie lung,
Mâna-ți balsam cu arome de soare
Las-o în palma-mi s-o strâng îndelung.
Se micșorează vara, iubito, mă doare.*

Octombrie

*Scânteii-topaze, ochi de leopard,
Printre celule încă mă mai ard,
Dar mă trădează cinic de sub fard
Săgețile ascunse-n miocard.*

*Prin vene păsări mai migrează stol
Cu clonțuri înmuiate-n turnesol,
Dar cuibu-n baobab rămâne gol,
Doar liniștea, vetust, îi dă ocol.*

*M-aș prinde într-un ultim biliard
Cu stele aranjând un carambol,
Dar prin genom se-ntinde panicard
Octombrie cântând în sol bemol.*

N. GEORGESCU

Iarăși despre ateismul din *Mortua est!*

Argument

Joi, 15 iunie 2017, la Căminul cultural din Dumbrăveni, județul Suceava, actorul Dorel Vișan a susținut un spectacol de poezie eminesciană, recitând și comentând, între altele, *Mortua est!*, cu insistente referiri la ateismul poetului de aici și din alte poeme – iar discuția reverberându-se, apoi, în luările de cuvânt ale distinsului prezidiu al distinsei adunări. Observându-mi prezența în sală, dl. academician Eugen Simion ar fi vrut, desigur, să-mi ofere cuvântul, peste rând, mai ales că dezvoltasem tema în legătură cu alte asemenea băgări de seamă, precum cea a lui Cristian Tudor Popescu ori cea a lui Răzvan Codrescu – dar și-a făcut, probabil, socoteala că argumentația mea ar fi de circumstanță, și poate nu va convinge... Abia revenind din piosul pelerinaj acasă, între cărți, îmi extrag din fișe și din ediția mea trimiterile și, pentru ca ateismul lui M. Eminescu din *Mortua est!* să nu rămână o glumă științifică nesancționată – dar și pentru a-l lumina pe actorul Dorel Vișan întrucâtva în privința textului – aștern pe hârtie în vederea publicării raționamentele de mai jos.

Printre locurile foarte greu de rezolvat, dacă nu imposibil, din poezia eminesciană aș dori să supun atenției publicului finalul de la *Mortua est!* Este publicată de Eminescu¹ în *Convorbiri literare*, 1 martie 1871, comentată (cu citate ample) de Titu Maiorescu² în studiul său „Direcția nouă...” din aceeași revistă, același an, 15 mai, de același³ în volumul de *Critice*, 1874, după care se regăsește în ediția princeps⁴ din 1883. Iată, așadar, patru surse (tipărituri) – și nu seamănă una cu alta. Primele îndreptări (de punctuație și de termeni) le operează Titu Maiorescu în studiul citat din revistă; lucrul ni se pare interesant, pentru că repune în discuție raportul lui Eminescu-poetul cu Iacob Negruzzi. Într-adevăr, poetul trimite *Mortua est!* de la Viena, însoțind-o de o scrisoare⁵ mult citată în care-i cere redactorului *Convorbirilor*: „Ștergeți ce vi se va părea bun de șters”. Îndreptările lui Maiorescu (din studiul său) vin peste numai două luni și privesc chestiuni de fond. Deducem că Iacob Negruzzi nu s-a atins de aceste chestiuni, deci textul are girul lui Eminescu. Îndreptându-l o dată, Titu Maiorescu îl va îndrepta și a doua oară, în 1874, și a treia oară, în ediția princeps din 1883 – și chiar a patra oară, în ediția a doua⁶ unde desparte prin spațiu alb ultimele două versuri, ca pentru a indica importanța lor; textul îngheață astfel în celelalte ediții Maiorescu.

Drept este că formele din *Convorbiri literare*, considerate de noi ca având girul lui Eminescu, nu se regăsesc în nici unul dintre manuscrisele păstrate ale poemului. Nu este, însă, motiv de îngrijorare: ultimul manuscris, acela după care s-a cules textul, lipsește la mai toate antumele. Știm că Eminescu făcea, uneori, corecturi și în șpalt (corecturi, adică reveniri asupra textului, schimbări de termeni, punctuație, apostrofuri).

În fine, urma alege, ca să zicem și noi astfel, adică: dacă este un alt sens în textul tipărit cu girul lui Eminescu, și dacă acest sens spune ceva în plus – locul merită discutat; dacă nu, rămâne să păstrăm ori să nuanțăm „contemporan” ateismul tânărului poet, „resimțit” de mulți critici pornind de la acest final al poeziei *Mortua est!*

Redau ultimele patru versuri din prima publicare: *Au e sensu in lume? Tu chipu zimbitoru / Trăit-ai anume ca astfelu să mori? / De e sensu intr'asta e'ntorsu și a tēju; / Pe palida-ți frunte nu-i scrisu Dumnedeu.* Termenul care ne interesează este *a tēju*, scris în două cuvinte și cu căciulă pe *-e*. Citând textul peste două luni, Titu Maiorescu îndreptă: *ateu*, cuvântul cum îl avem astăzi. Peste un an, la 1 decembrie 1872, Eminescu va publica,⁷ tot în *Convorbiri literare*, nuvela *Sărmanul Dionis*, cu poemul cunoscut unde versul – cunoscut, de asemenea – este: *Ah! ateî, nu tem ei iadul ș'a lui Duhuri – lilecii?* Mai menționăm că în manuscrisele poemului *Mortua est!* se regăsește termenul firesc: *ateu*.

Poate că nu ne-ar fi atras atenția acest *a tēju*, și l-am fi considerat o scăpare de tipograf ori o îndreptare a lui Iacob Negruzzi, dar punctuația de care însoțește Titu Maiorescu, la retipărire, contextul ne face să revenim. Mai întâi pune două puncte și virgulă la final de vers: *De e sensu intr'asta: e'ntorsu și ateu, / Pe palida-ți frunte nu-i scrisu Dumnezeu.* Reluând în *Critice* (1874) pasajul, pune virgulă în loc de două puncte și elimină peste tot *-u* final (*sens, 'ntors, scris*). În ediția princeps rămâne eliminat *-u* final, dar în locul virgulei de la sfârșitul versului găsim linie de pauză (așadar, de un sens concludiv, pe care i-l dăduseră la început cele două puncte, are nevoie). Tot în ediția princeps, cele trei puncte de suspensie din primul vers citat: *Au e sens în lume? ... Tu chip zimbitor* (inexistente în *Critice*, 1874, unde, în schimb, este virgulă astfel: *Tu, chip zimbitor / Trăit-ai anume...*) Maiorescu pare a interpreta continuu pasajul, ca și când ar fi nemulțumit de posibilitățile pe care i le oferă punctuația și scrierea. Prin reacție firească, ne incită să interpretăm, la rândul nostru.

Important, în pasaj, este, desigur, *semnul întors*. Îl vom regăsi în *Egiptul* (1 octombrie 1872): *Magul, paza resbunerei, a cetit semnul intors;* în *Scrisoarea III*:... *să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale* etc. În *Mortua est!* se explică mai clar: sens întors, adică invers. Trebuie, în acest caz, regândit pasajul iar cele două adverbe: *anume* și *astfelu* înțelese în contextul sensului invers: *Trăit-ai anume ca astfelu să mori* nu înseamnă *să mori astfel, în acest mod* (tânără, frumoasă etc.) – ci strict: *ai trăit pentru ca, trăind, să mori*, scopul vieții este moartea, lumea merge invers, întors,

din viață spre moarte, trăiește *anume*, în mod special, ca să moară. Abia acest sens luminează, dinspre final, textul de mai sus: *Văd vise'ntrupate gonind după vise / Pân' dau în morminte ce-așteaptă deschise*. Viața e vis: tema cunoscută – adusă, însă, de Eminescu la ultimele ei consecințe. Și abia astfel, revenind la termenul *a tēu* din prima tipăritură (și numai de acolo!) găsim sensul etimologic: alfa privativ înseamnă *lipsit de*. Sensul acesta, spune poetul, este *lipsit de zeu*, nu se poate ca zeul să pună *semnul întors* în lume, să fie pentru moarte – când el este viață. Nu este aici nici o revoltă, ci doar o constatare – cu această marjă de siguranță: *De e sensu intr'asta*, adică *dacă* (și numai dacă) *este sens, atunci el nu este zeesc* (pentru că zeul vrea viața, nu moartea). Poemul se încheie în dilema hamletiană pe care o dezbate, de altfel.

Depart, însă, de asta este sensul *ateu*, care înseamnă împotriva zeului (și a dus la *ateism*, curent de idei, atitudine chiar etc.) Eminescu se apropie, mai degrabă, de sensul istoric: după câte știm, primii creștini erau numiți „atei”, cu sensul că nu au nici un zeu (numele zeului lor fiind ascuns, vezi simbolistica știută); vezi, în limba română, „om fără nici un dumnezeu”, unde dumnezeu a luat locul lui zeu (și, deci, nu trebuie scris cu majusculă, Dumnezeu).

Abia ajunși în acest punct al explicațiilor noastre, însă, lucrurile se complică. Într-adevăr, de ce pune poetul căciulă pe *e* din *a tēu*? Dacă *e* semn pentru vocală scurtă, înseamnă că nu vrea accent pe *-e*. Dacă *e* semn pentru *-ă*, înseamnă că vrea să se citească *a tău*, rimă la *Dumnezeu* următor.

Ar fi o „rimă rea” și cu asta revenim la studiul lui Titu Maiorescu din mai, 1871. Criticul spune că, dintre poeziile publicate de Eminescu până acum, *Mortua est!* este „cea mai bună” – dar face, totuși, observația că și aici „sunt defecte, ce trebuiesc neapărat îndreptate”. Aceste „defecte” sunt: „abuz de cuvântul *pală*”, „uneori gândiri și expresii prea obișnuite”, „rime rele”. Rime rele în *Mortua est*? Poate *sting/plâng* – singura din tot ce citează criticul. *Tău/Dumnezeu* ar fi, însă, o rimă rea; criticul o îndreaptă: *ateu/Dumnezeu*.

Repetăm, considerăm că aceste sunt argumente că Eminescu a vrut textul inițial așa cum îl avem în prima tipărire. Problema este, însă, că rostirea/recitarea, în cazul cuvintelor despărțite formate cu alfa privativ, cere accent pe acest *a* inițial. Grafia *a tēu* se citește *à tēu*. Și alfa privativ, și căciula pe *-e* o indică. Ca să iasă, însă, această lectură, ritmul cere o silabă în plus în piciorul anterior, așadar: *e'ntórsu și à tēu*, cu accent pe *o* și citirea lui *-u* final. O asemenea secvență ritmică va cere, însă, la rândul ei, în versul următor: *nu-i scrisu Dumnézeu*, accent firesc pe *scrisu* dar citirea lui *-u* final, accent nefiresc, mișcat, pe *Dumnezeu*. N-am fi insistat, dar am văzut că în a doua tipărire a poemului, în *Critice* (1874), Titu Maiorescu elimină peste tot *-u* final – și nu mai există nici măcar posibilitatea pur teoretică a unei astfel de lecturi.

Lectură care este, însă, în concordanță cu amintita tradiție istorică privind ascunderea numelui zeului suprem: se poate ascunde prin tăcere, ori prin evitarea numelui corect.⁸ Lectură care, apoi, este în concordanță cu ideile din *Sărmanul Dionis*, nuvela publicată de Eminescu în 1872. La un moment dat, Dan are superbia să cugete asupra celor divine, și atunci: „Vum! sunetul unui clopot urieșesc – moartea mării căderea cerului – bolțile se rupeau, jumalful lor albastru se despica, și Dan se simți trăsniț și afumat în nemărginire”. Până aici, suntem în atmosfera din *Mortua est!*: *Se poate ca bolta de sus să se spargă / Să cadă nimicul cu noaptea lui largă...* Continuarea, însă, readuce în atenție acea magie a numelui care ne preocupă: Dan-Dionis rostește pe jumătate numele zeului suprem, „și un glas resună în urmă-i: nefericite, ce-ai îndrăznit a cugeta? Norocul tău că n-ai pronunțat vorba întreagă...”⁹ Așadar, în *Sărmanul Dionis* personajul este salvat pentru că s-a oprit la jumătatea cuvântului; în *Mortua est!* putem înțelege, deduce din logica faptelor (sau din ceea ce numim realitatea textului) că schimbarea accentului evită același contact cu numele adevărat al divinității. Următoarea ocurență a termenului¹⁰ în *Convorbiri literare* va fi în poemul *Înger și Demon*, din 1 aprilie 1873, unde este scris așa: *Ah! acele gânduri toate îndreptate contra lumii, / Contra legilor ce-s scrise, contra ordinii mbrăcate / Cu-a lui D-zeu numire...*

Desigur, se citește accentul firesc în ritm – dar nu este scris numele întreg.

Toate aceste explicații editoriale (nici nu îndrăznim a zice că este o „demonstrație”) își găsesc, de fapt, resortul în critica lui Anghel Demetriescu din 1874, la care ne oprim.¹¹ Printre destulele ineptii ale pedantului filolog găsim, acolo, și câteva observații despre ritm și accente în vers care ne pot da măsura înțelegerii poeziei lui Eminescu de către contemporanii săi – singurul lucru care ne interesează, în fond. El citează schimbat (parcă toată lumea vrea să schimbe versurile lui Eminescu, încă de la debutul poetului):

Un vis ce își mōie aripa'n amar / Ast-fel a trēcūt d'al lumii otar și comentează: „Pe care silabă pune cineva tonul din vorba trecut, pe tre or pe cut? Dacă pune pe tre versul e negreșit corect, dar pronunțarea va fi schimonosită și licența poetului nu poate merge până acolo”. Versul este, reamintim: *Astfelu ai trecut de al lumii otar* (nu *Ast'fel, d'al*). Înțelegem că în epocă -iu final regiza accentul: *ast-fel*, dar *astfēliu*, ceea ce Anghel Demetriescu nu vrea să accepte (ceartă pe ortografie). Tot el, însă, citează mai departe o revistă umoristică a vremii, și abia aceasta ne atrage atenția: „...Versurile ne aduc aminte ceea ce un glumeț a scris în *Perdaful, foaie umoristică ce se publică în Iași*”¹². Urmează două strofe din parodia *Perdafului* (la *Mortus est!* și la *Împărat și Proletar*) – din care cităm, cu accentele puse de foaia umoristică: *A fi sau a nu fi? E calambur, poveste / Scomită de anticii istorici muritori? / Căci à fi înseamnă aceea ce nu este;/ A nu fi e o horă de candida neveste/ Ce'n stele și în lumină apare*

une-ori”. Anghel Demetrescu urmează: „*Deși glumețul de la Perdaful se silește a arăta, prin versurile ce reproduserăm, divagările poetului de la Convorbiri, noi din parte-ne însă mărturisim că suntem departe de a-l blama într-atât*”.

Nu ne interesează așa-zisul adevăr științific al acestor critici de epocă (deși chestiunea merită interes și ar trebui cunoscută) – ci doar faptul în sine: contemporanii lui Eminescu citesc *Mortua est!* încercând să pună accente pe cuvinte, schimbând accentele poetului. A fost, oarecum, o discuție, oamenii și-au pus întrebări. Trist este că n-a răspuns Eminescu însuși acestor critici (nu mă refer la *Criticilor mei*, ci la texte ziaristice). Ciudat este că, cei care discută, evită tocmai versul final cu acea grafie specială care cere accent pe *a*. Oricum ar fi, această grafie trebuie păstrată într-o ediție Eminescu: toată bibliografia consultată și citată mai sus sugerează concordant că ține de voința autorului. Este, în fond, vorba de ceea ce edițiile din autori clasici greci sau latini numesc un *happax legomenon*, cuvânt care apare o singură dată în opera unui autor sau chiar în limbă.

Să luăm, însă, punctuația poemului pentru a vedea dacă sensurile sunt în concordanță cu această grafie. Mai întâi, versul 22: *De ce-ai murit înger cu fața cea pală*. Titu Maiorescu este cel care instituie virgula după *înger*, păstrată la toți editorii în lanț: în *Convorbiri literare* nu există această virgulă, sensul fiind *ai murit ca, în chip de înger*. Situația se repetă la v. 66: *Au moartea ta înger de ce fu să fie?*, din *Convorbiri*, devine, cu virgula vocativului instituită de același prim editor: *Au moartea ta, înger, de ce...*

Dar sunt alte sensuri, iar logica ne obligă să-l separăm pe poet de editorii săi. De două ori poetul spune ceva – de două ori editorii interpretează la fel, altfel. Pe scurt, în logica grafiei *a tău* de mai sus, și în contextul debutului eminescian la *Convorbiri literare* cu poeme angelice, dilema sufletului poetic în *Mortua est!* este dacă are, sau nu, de-a face cu un înger disimulat, dacă a murit „îngerul” sau „demonul”. Apostasia din *Venere și Madonă* („apostat-inima mea”) ori din *Înger și Demon* („el – un suflet apostat”), ca oscilare continuă între angelic și demonic în viața omului în general – această apostasie este „a tee”, adică n-a fost încă înșilată de către zeu, definită de o parte sau de alta, numită; acestei apostasii i se aduce un argument așa-zicând ontologic: îngerii ei înșiși se disimulează, iar acesta, de aici, nu știu, zice poetul, dacă este înger sau demon – dar, pentru că semnele divine se rostesc astfel, este mai degrabă demon.

Am dreptul, în acest punct al demonstrației, să mă refer la versul 15 din *Convorbiri* : *Când tocsul s-aude l-al vrăjilor caer*, îndreptat în ediția întâi în *Când torsul s-aude l-al vrăjilor caer*, și devenit curent astfel (comentatorii eminescieni discutând, mai ales, un vers manuscris: *Când torsul s-aude l-al vremilor caer* superb, desigur, dar mult anterior datei

publicării: se folosesc, în general, forme de prin 1866 pentru a suplinii tipăritura din 1871, patru ani diferență!). Redau sec fișa mea la ediție (mă autocitez pentru autenticitate, altfel știind că această ediție, într-un tiraj atât de mic, academic adică, nu putea să ajungă până la dl. Dorel Vișan, de pildă, înainte de a i-o fi oferit eu însumi – și nu fără strângere de inimă că rămân mai sărac cu mine): „*Caierul vrăjilor* nu poate fi un caier moale, de lână. De vreme ce avem *tocs*, pentru *tocsin*, cu sensul: *clopot de alarmă, sirenă*, trebuie să acceptăm zgomotul strident al vrăjilor/vrăjitoarelor. *Caier*, scris *caieru*, după ce avea în versul anterior *pept*, vine de la *încaier*, *încăierare* (sens material: păruială, luare de *păr/caier*). Este vorba de încăierarea, încaierul, caierul vrăjilor la miezul nopții. Momentul e bine fixat în *Melancolie*, *Se bate miezul nopții* etc. (clopotnița, străveziul demon). Vezi și aici v. 2: *Un sunet de clopot în orele sfinte*, cu observația că *orele sfinte* și *al vrăjilor caier* sunt în aceeași opoziție ca *sunet de clopot* și *tocs*, după modelul *Înger și Demon* etc. Manuscrisele nu oferă soluții (există acolo inclusiv forma *S-aude torcându-se-al vrăjilor caer*, care întărește *tocsul*, dar atrage atenția asupra grafiei *caer*) – dar nici revista nu poate fi suspectată că a introdus un neologism atât de prețios: *tocsul*. Este voința autorului. Sensul gramatical: când se aude tocsul caierului vrăjilor, acest (în)caier fiind, de fapt, el însuși tocsul, clopotul de alarmă. În formele manuscrise anterioare pasajul are conotații magice mai accentuate: *Atuncia când magic pământu-și deschide*, iar în *Memento mori* întâlnim: *Împărații sori se-ncaier*”

Adaug: prin acest zgomot vrăjitoresc trec demonii în și dinspre rai – aici, poate că fură o oră sfântă...

Fără de atâtea imponderabile ale textului – multe, reîngreunate forțat prin ediții – nu prea văd unde mai e loc pentru *ateism* la Eminescu în *Mortua est!* Este poetul ateu dacă descopere și afirmă că demonul întoarce semnul, disimulează, mimează sfîntenia? Este această disimulare atee? Surprinde el momentul exact al trecerii din înger în demon a „entității” pe care o plîngea și acum este gata să râdă de el însuși? Orice interpretare totală trebuie să țină cont, însă, de sensurile parțiale, ca în *Lucrețius* (IV,500): când nu poți pătrunde adevărul ultim, pune-ți în minte să descâlcești, cel puțin, cât mai pe înțeles, adevărurile ivite pe parcurs.

Unul dintre acestea fiind că la Dumbrăveni se recită și se comentează în cor fertil poezia ca adevăr, iar nu adevărul ca poezie.

NOTE:

¹ M. Eminescu, „Mortua est!”, în *Convorbiri literare*, 1 mart. 1871, pp. 15-16.

² Titu Maiorescu, „Direcția nouă”, I, în *Convorbiri literare*, 15 mai 1871, pp. 85-90; 15 sept. 1871, pp. 217-227.

³ Titu Maiorescu, *Critice*, Socec, București, 1874. Facem observația că autorul schimbă și textul, nu numai citatele, în volum față de „Convorbiri literare”. În ediția a II-a a *Criticelor* (Editura Socec, 1892) încă intervine în *Mortua est!*, eliminând cele trei puncte în versul citat, până acum, astfel: „La ce... Oare totul nu e nebunie?” Desigur, edițiile actuale din *Critice* refac citatele după ediția Perpessicius. Lipsa unei ediții critice a *Criticelor* lui Titu Maiorescu obligă la aceste verificări, făcând foarte importantă prima tipăritură, cea din revistă.

⁴ M. Eminescu, *Poesii*, Socec & Co, București, 1994, p. 69.

⁵ „Scrisoarea”, din 11 feb. 1871, în I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, 1, 1931, p. 319; comentariile, la Perpessicius, în *M. Eminescu: Opere*, Vol. I, p. 99.

⁶ M. Eminescu, *Poesii*, Ediția a doua, Editura Socec & Co, 1885, p. 69.

⁷ M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*, Novela, 2 în *Convorbiri literare*, 1 dec. 1872, pp. 329-340; 15 dec. 1872, pp. 278-385. Poemul, la pp. 333-334.

⁸ Fenomen general lingvistic: D. Caracostea atrage atenția că în limba română, de pildă, numele lui Lucifer s-a păstrat în denumirea stelei numite Luceafăr tocmai pentru că s-a schimbat accentul și nu s-a mai făcut legătura nomen/omen) (în vest, numele fiind sinonim cu acela al demonului suprem, s-a pierdut prin interdicția rostirii). (Apud Lucian Chișu, *Prejudecata Caracostea*, Editura M. L. R., 2002, p. 103).

⁹ O., VII, p. 254.

¹⁰ M. Eminescu, „Înger și Demon”, în *Convorbiri literare*, 1 apr. 1873, pp. 16-18 (termenul este reluat în toate edițiile fără prescurtare).

¹¹ G. Gellianu, Anghel Demetrescu, *Schițe literare. Poesiile D-lui Eminescu*, în „Revista contemporană”, 1 martie 1875, pp. 268-288. Textul, mult remaniat (și fără a mai permite discuția care urmează) și în Anghel Demetrescu, *Opere*, Ediție îngrijită de Ovidiu Papadina, București, Fundația pentru literatură și artă „Carol II”, 1937. Nu se găsește în *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*, Ediție critică de I. Oprișan și Teodor Vârgolici, Editura Saeculum, I. O. București, 2002 (3 volume). Vezi și mai sus, nota 3: în lipsa unei ediții critice devine indispensabil recursul la primele tipărituri, caz specific eminescian.

¹² *Perdaful* apare la Iași, între 1873-1887. În Biblioteca Academiei colecția are numeroase lipsuri (lipsește, desigur, și numerele citate de A. D.).

Sonetul unei triade

*Pe lumea asta, toate-s trecătoare,
Intră-n ale morții pepiniere,
Acceptă pietrificarea-n tăcere,
Din întâmplare, dar și din eroare.*

*Tristețe, bucurie și avere
Se trec ușor ca o plăcută boare,
Ca mâine-i cenușă slăvitul soare,
Dar prima-i frumusețea care piere.*

*Tot ce există-i lege să dispară!
Furia și lăcomia barbară,
Invidia, puterea, măreția,*

*Vor trece toate prin foc și prin pară.
Doar o triadă gustă veșnicia:
Cuvântul, Dumnezeu și poezia.*

Sonetul contiguității

*Din ceruri vin misterioase șoapte,
Îndemnuri pătrunse de nepătruns,
În argintii vălătuci de nori ascuns,
Precum în faldurile cifrei șapte.*

*Înțeles de gând sfințit, acum, ajuns
La urechile mele tot mai apte
Să distingă ce-i luminos în noapte
Și să se închege în umil răspuns.*

*Mă bucur mult, Doamne, că Te înțeleg,
C-am reușit să-mi însușesc cutuma,
Că m-ai ispitit cu taine întruna*

*Și mi-ai dat libertatea să aleg.
Aflu că - n-am știut-o-ntotdeauna -
Cu-ntregul și infinitul, Tu ești una.*

Europenismul eminoviceștilor

*Astăzi 20 Decembrie 1849
la patru ceasuri și cincisprezece minute evropenești
s-au născut fiul nostru Mihail
Gheorghe Eminovici*

Semnul destinului poetic eminescian l-au dat ursitorile, căci stăpâna ancestrală a anului nașterii lui Mihai Eminescu a fost planeta Venus, iar poemul său reprezentativ – *Luceafărul*. La nașterea sa, tatăl poetului nota, într-o *Psaltire* veche, după obiceiul timpului: Astăzi 20 Decembrie 1849 la patru ceasuri și cincisprezece minute evropenești s-au născut fiul nostru Mihail. Data de 20 decembrie 1949 a fost confirmată de mâna poetului și trecută în albumul Junimii ca atare; numai un concurs de împrejurări datorat formalităților ne face astăzi să-i sărbătorim ziua de naștere în 15 ianuarie 1850.

Așadar, copilul Mihai s-a născut la Botoșani, târg aflat în imediata vecinătate a vechilor mănăstiri din Bucovina, oraș prosper din punct de vedere economic și situat atunci la granița cu Imperiul Austro-Ungar. Până la Cernăuți mai erau doar o sută cincizeci de kilometri, iar până la graniță – patruzeci. În 1847, părinții, au cumpărat, la numai 8 km de orașul în care locuiau, o moșie care aducea aminte de basmele populare ale întregului teritoriu Balcanic. Într-un pământ uitat de lume, familia poetului deținea la vremea aceea o bibliotecă consistentă, care era cotate drept a treia din regiune, după cele ale domnitorului țării și a familiei Balș – boier sub care tatăl poetului a fost administratorul moșiei Dumbrăveni.

Gheorghe Eminovici, tatăl, era un cititor împătimit, iar în casa de la Ipotești una din încăperi avea pereții plini de rafturi cu cărți. Aici se închideau frații și surorile poetului și stăteau să citească pentru propria lor plăcere. Așa s-au format cu toții structuri autodidacte, neplăcându-le încorsetările regulilor școlare de mai târziu și cu atât mai mult cele rigide ale Cernăuților habsburgici. Sigur că majoritatea volumelor din biblioteca ipoteșteană priveau istoria țării, pentru care căminarul avea înclinații aparte. Era un munte de om, greu de păcălit, cu o memorie absolut fenomenală. Știa pe de rost toate numele rudelor domnitorului țării, până la ultima spiță, cum era un bun și sugestiv imitator.

Cum pe atunci cărțile proveneau în marea lor parte din imperiul austro-ungar, sigur că majoritatea lor erau tipărite în limba germană. Pe lângă cărți de literatură, dicționare de tot felul, precum și tratate de filosofie sau inițieri în Nirvana, multe erau almanahuri, provenite atât din Moldova cât și din Bucovina, de unde-și trăgeau obârșiile. În majoritatea lor erau cărți pragmatice și utile, care te învățau de toate: de la agricultură la cărți

tehnice, scrise pe înțelesul tuturor. La Ipotești, în salonul casei, unde ființa biblioteca, frații poetului stăteau ceasuri întregi într-o asemenea zăbavnică plăcere, „discutând” cu împărații lumii, ori căutând să-și satisfacă cine știe ce curiozități auzite la vreo petrecere de familie. Aici a primit Mihai Eminescu primele îndrumări de lectură în domeniul filosofiei indice (titluri, explicații) de la fratele său mai mare, Nicolae – un pasionat și un foarte bun cunoscător al domeniului.

Părinții, Gheorghe și Raluca, au avut unsprezece copii. Mihai a fost al șaptelea. Despre trei dintre ei nu se știe mai nimic, întrucât au murit de foarte mici: Ruxandra la șase luni, Maria la șapte ani și jumătate, iar Vasile la un an și jumătate. După moda timpului, acești copii au deprins slovele chirilice de la preotul din sat, căci abia din 1864 țara noastră adoptă alfabetul latin. Ei au trăit în timpul acestei schimbări, care a durat zece ani, dar le-a prins bine, căci mai târziu, în arhive, au putut să le deslușească atât pe cele noi, cât și pe celelalte latine, intrate deja în uz.

Ținând cont că moda vestimentară cu influențe orientale era pe trecute, cei din familia poetului erau îmbrăcați cu toții europenește, așa cum se observă în fotografii. În nordul moldav al României, Botoșanii erau atunci un oraș cosmopolit, populat de greci și evrei, armeni și lipoveni care ofereau un farmec pitoresc al urbei și care trăiau în pace unii cu alții. În acest conglomerat de limbi folosite, comerțul devenise înfloritor, iar după câștigurile frumoase, boierii își construiau case superbe, demne de arhitectura pariziană sau vieneză, așa cum s-a întâmplat în nordul țării, imitând-o pe cea din imperiu.

Tatăl poetului era om crescut la biblie și la tradiție, știa și el câteva limbi străine, printre care germana, evreiește cu accent – spune Călinescu –, ruteana și poloneza, la care se adăugau franceza și italiana; pentru ultimile două – atâta cât să se poată înțelege și să nu-l păcălească cineva în diferitele sale tranzacții comerciale. Copiii deprinseseră și ei câte ceva nemțește, încă înainte de a pleca la școală, în Cernăuți, oraș românesc, dar absorbit de imperiu, așa încât, pentru a ajunge acolo, copiilor și însoțitorilor le trebuiau pașapoarte. Cernăuții ofereau un laborator viu de studiu pentru dreptul comparat, căci era un loc în care viața de zi cu zi se conducea după coduri etice necunoscute tribunalelor din Austria, așa încât, profesorul Eugen Erlich a înființat aici un Institut de Cunoaștere pentru Datele din Domeniul Juridic, care examina și compara obiceiuri aparținând celor zece etnii din regiune. Anexarea Bucovinei la România în 1918 l-a iritat enorm pe Ehrlich.

În atmosfera aceasta vor învăța frații lui Eminescu, precum și el însuși. Se învăța după moda severă a timpului, iar disciplina de fier instituită în școlile acestea de rigoare germană, au fost catastrofale pentru viața sentimentală a tuturor fraților poetului. O caracteristică a tuturor, a fost aceea că ei învățau cu plăcere pentru a ști, nu pentru diplome. În orice

caz, le-a prins bine tuturor biblioteca de acasă, atât pentru cunoștințele deja câștigate, cât și pentru că aveau deprinse deja noțiuni de limbă germană.

Cu excepția poetului, toți frații care au trecut pe la Cernăuți au fost recalitranți, neconformi cu regulile școlii, mult prea severe. Acest lucru nu i-a împiedecat pe nici unul dintre ei să nu urmeze școli înalte, în marile universități europene. Primul care o face este Șerban, fratele cel mare, care, după ce trece mai întâi pe la National Hauptschule, apoi la Ober Gymnazium-ul cernăuțean, va urma medicina la Viena și va obține un doctorat la Erlangen, în Bavaria.

În 1873 se afla la Berlin, funcționând ca secretar al consulatului român de acolo. Era atât de talentat în domeniul chirurgiei și obținuse atâta încredere și stimă între colegii doctori, încât, deși era încă student, i se permitea să opereze. Astăzi încă, nu se realizează pe deplin cât însemna aceasta în regulile atât de stricte ale societății germane, care nu se abătea cu o iotă de la regulă. Iată ce spune despre Șerban, fratele său, Mihai, omul care nu a mințit și nu a fabulat niciodată în legătură cu nimeni: pe Șerban îl văd foarte rar, căci șede foarte departe de mine [...]. Altfel el o duce destul de pasabil; are amici, cunoștințe cu doctori germani și societatea lui e foarte căutată. El e și membru la o societate științifică medicală. Ce sunt Românii, cari învață medicina aicea pe lângă el? Pot să zic că dispar (Scrisoare din Berlin, datată 18 iulie 1873, expediată părinților). Din păcate, acest frate al poetului va muri la Berlin, la numai 33 de ani, bolnav de tuberculoză.

Nicolae, alt frate al poetului, poartă cu el un destin de excepție. După ce studiază dreptul, practică avocatura la Timișoara, pe lângă un anume Emmerich Christiani, cunoscut și el pentru studiile făcute în străinătate. Pe lângă tatăl său, care deprinsese gustul de a cumpăra cărți, Nicolae a fost acela care a adunat aproape întreaga bibliotecă a familiei. Era un om de o sensibilitate ieșită din comun, iar acasă era poreclit Niculae cel prost, întrucât, dacă i se făcea o cât de fină observație – fire introvertită la maximum –, se retrăgea în sine și se închidea în bibliotecă, unde rămânea să citească până noaptea, târziu. El a fost acela care l-a îndrumat pe Mihai, în vastul și totodată ascunsul domeniu al filozofiei indice. Atins de Nirvana, Nicolae se sinucide la 41 de ani, mărturisind că s-a săturat de viață și că vrea să atingă stadiul liniștii eterne. Eminescu însuși va fi cuprins de filozofia indică, întrucât ea constituia boala vremii și o va sintetiza/decanta cu asupra de măsură, în poetica sa.

După ce trece și el școlile cernăuțene ale imperiului, George (Iorgu) moare de tuberculoză la numai 29 de ani. Făcuse studii militare strălucite tot în Europa centrală – în Prusia. A obținut gradul de sublocotenent și – după mărturia dărmaturgului I.L. Caragiale: în câteva luni a speriat Academia militară cu talentele-i și a dat un examen care l-a făcut pe mareșalul Moltke să se intereseze foarte aproape de soarta lui, hotărât să-l ia pe lângă dânsul. Același frate, întors în țară, pleacă, însoțit de alți doi ofițeri cu o corespondență secretă de la regele României, Carol I, la

cancelarul Bismark, în 1868. Acesta îl remarcă și, după ce stă de vorbă cu el aproape un ceas (enorm pentru timpul lui Bismark!), îl recomandă pentru a participa la manevrele militare din Brandemburg, unde fratele lui Eminescu se remarcă din nou în mod scilipitor și oferă cea mai bună soluție tactică dată manevrelor militare în desfășurare. Fapt cu totul excepțional, Iorgu este lăudat în fața trupelor de către același mareșal Moltke – strategul Europei timpului. La 21 de zile după toate acestea, vine la Ipotești și se împușcă, dintr-un motiv care, în lipsa documentelor, scapă și astăzi.

Ilie, mai apropiat de Eminescu și ca vârstă și ca preocupări, va fi tovarășul de joacă al poetului în copilăria ipoteșteană. Era blond și cu ochii albaștri, un bun desenator încă de mic și un copil foarte milos. De aceea, probabil, s-a înscris la școala de medicină militară a doctorului Carol Davilla, de la București, unde va muri de tifos, la 17 ani, molipsindu-se de la bolnavii pe care-i îngrijea.

Aglaia, a fost o femeie dărmător de frumoasă și își purta cu mândrie frumusețea. Clasele făcute la pensionul doamnei Zielinsky ne-o arată ca pe o elevă strălucitoare, calificându-se pe primul loc în clasa ei, având înclinații spre limbile franceză și germană. A făcut și ea Conservatorul și a studiat artele dramatice la Suceava, concertând cu succes la pian, atât în țară cât și la Cernăuți, unde era faimoasă pentru finețea interpretării. La sfârșitul lui iunie 1870 cere pașaport pentru a călători în Europa, ajungând la Viena și Praga, întâlnindu-se cu Mihai, student al Universității imperiale. Acolo s-au fotografiat: mama bust, apoi Aglaia în picioare, îmbrăcată în costum popular. Aici au cunoscut și câțiva colegi bucovineni de-ai poetului, printre care și pe Vasile Muraru, care le-a invitat în vara aceluiași an la Cernăuți, unde a avut prilejul să-l cunoască pe viitorul ei soț, Ion Droglă, cunoscut și el în cercurile intelectuale din țară, dar și din Cernăuți. Atunci Mihai și-a condus mama și sora prin strălucitorul oraș imperial, deși atât Raluca cât și Aglaia se descurcau destul de bine cu limba germană, mijloc absolut necesar pentru voiajul prin Cehia, Austria și Ungaria, pe care-l făcuseră deja.

Indiferent pe unde călătorea, Aglaia găsea prilejul să cânte chiar în casele orașelor mari din imperiu. Ea va dovedi bogate cunoștințe muzicale în contact cu muzicienii bucovineni consacrați, precum Tudor Flondor, căci citea curent partituri muzicale clasice ori moderne, atât la instrument cât și vocal. A fost prietenă cu Ciprian Porumbescu și, la îndemnul ei, pe libretul „Somnoroase păsărele”, Tudor Flondor a compus Serenadă pentru bariton, solo cu cor, cântată în primă audiție la o serată muzicală din iunie 1884. În discuțiile de la Viena cu Mihai, Aglaia i-a mărturisit dragostea sa pentru literatură, teatru și muzică, iar el era preocupat să-i găsească surorii lui diverse cărți și partituri.

Aglaia s-a căsătorit dintr-o dragoste furtunoasă cu Ioan Droglă, un bărbat chipeș, care a ajuns în scurt timp inspector școlar, stabilindu-se în imperiu prin cumpărarea unei case chiar lângă universitatea din Cernăuți.

Acolo o va vizita Eminescu pe Aglaia, în drum spre Liman – lângă Odessa – unde mergea să facă băi de nămol și s-a oferit, când copiii Aglaiei jucau în casă o piesă de teatru, să le sufle replicile, improvizându-și o cușcă de sufleur dintr-o masă și niște scaune, aducându-și aminte, probabil, de tinerețea libertinajului său cu trupe teatrale, prin țară. După moartea lui Drogli, Aglaia se recăsătorește cu un ofițer austriac și voiajează mult în tot imperiul austro-ungar. De altfel, parte din orașele Europei le știa de tânără, când a plecat pentru băi la Teplitz, împreună cu mama sa, și când s-au rătăcit, încât a trebuit ca Gheorghe Eminovici, tatăl, să le aducă înapoi acasă, cheltuind bani pe care nu ar fi vrut să-i cheltuiască.

O dovadă că Europa le era familiară tuturor fraților și surorilor poetului, dar și părinților, este aceea în legătură cu Harieta, sora care a rămas oloagă la șase ani, purtând sechelele poliomielitei. Harieta a plecat la Berlin pentru consultații, pe care, desigur, fratele ei, doctorul Șerban, i le înlesnea. Cu siguranță acest lucru s-a repetat, deoarece a trebuit să-și confecționeze acolo un sistem de scripeți cu ajutorul căruia se mișca destul de greu. Era, totuși, un progres pentru această femeie, despre care Eminescu spune într-o scrisoare că avea o memorie ca a lui Napoleon I și, în ciuda faptului că nu urmărea nici o școală din cauza handicapului amintit, a învățat singură alfabetul, avea lecturi pe care Eminescu însuși le aprecia și scria versuri onorabile – nu geniale, ca fratele ei. Moare la 34 de ani, nu înainte de a-l fi întreținut și îngrijit pe Eminescu, la Botoșani, unde Harieta avea case în proprietatea sa.

Singurul care – între toți frații – a avut o viață mai lungă a fost Matei. A trăit 73 de ani. A fost și el un om cu un destin aparte și care nu a dezmințit cariera europeană a celorlalți frați, așa încât studiază la Institutul Politehnic din Praga, dar se înrolează în armata română cu rangul de căpitan. Este un caracter dificil, un ofițer foarte sever, dar un om drept. Eroul al războiului de independență, a luat atitudine atunci când vreun militar nedreptăța pe cineva, indiferent dacă acesta era soldat sau din corpul ofițeresc. A făcut o documentație riguroasă asupra vieții lui Alexandru Macedon, dar a rămas la acest stadiu. Ceea ce n-a reușit Matei în domeniu, va reuși peste timp, fiul acestuia, Gheorghe, care a scris o carte despre Napoleon Bonaparte, foarte lăudată de critica de specialitate și pentru care un descendent al Împăratului îl felicită printr-o scrisoare.

În ceea ce-l privește pe Mihai Eminescu, se poate spune că este chiar miezul spiritului european al familiei. El s-a ridicat deasupra tuturor prin tot ce a făcut, lăsând o moștenire fără de care, astăzi, nu știm dacă am fi avut argumente să batem la porțile Europei cu atâta acerbă și legitimă îndreptățire de sine. După ce la Ipotești, îndrumat de frații mai mari, pătrunde în biblioteca familiei, citind cât și pe unde apuca, în septembrie 1858, Mihai devine elev al școlii primare din Cernăuți imperiului austro-ungar. Aici învață nemțește, deși limba nu-i era străină încă de acasă. Urmează apoi Ober-Gimnazium, cu predare în limba germană. Colegul său

de liceu, Theodor V. Ștefanelli – cel care a scris unele dintre cele mai cinstite amintiri despre Eminescu – spune că Eminescu vorbea românește mai corect decât ceilalți și avea un dar deosebit în a povesti, căci avea acasă cărți vechi pe care la citea cu nesaț.

În 1869, poetul se înscrie la universitatea din Viena, ca student extraordinar – adică auditor – frecventând cursurile profesorilor celebri ai vremii. În iulie 1870, când le primește pe mama sa și pe Aglaia, știa deja foarte bine istoricul monumentelor orașului, prezentându-le, așa cum a făcut-o și pentru Veronica Micle, venită în capitala Austriei sub pretextul îngrijirii sănătății. În vara lui 1872, Eminescu părăsește Viena pentru ca în decembrie – același an – să se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din Berlin.

Maiorescu îi cere imperios să-și dea doctoratul – iar junimiștii îi trimit bani pentru pregătirea acestuia; el va lua în serios acest lucru: va face o excursie de studii în arhivele Europei, după care se va plânge că nu are uzanța folosirii lor, gândindu-se să-i ceară sfatul și îndrumările lui Hasdeu. La Cracovia va vizita biserica Moveleștilor, exprimându-și regretul că nu are un apart de fotografiat în vederea imortalizării frescelor murale. Întrucât Maiorescu îi pregătea o catedră universitară la Iași – știind că va deveni Ministrul Instrucțiunii Publice –, poetul mărturisește într-o scrisoare că îi este cunoscută filozofia kantiană, dar că îi mai trebuie timp pentru a fi în stare să predea filozofia. În sfârșit, ca orice om de talia lui, renunță, mărturisind că un doctorat l-ar pune în acord cu lumea și societatea, dar nu cu el însuși. În ianuarie 1875 devine directorul Bibliotecii Centrale din Iași, apoi profesor și revizor școlar în județele Iași și Vaslui.

De remarcat este faptul că Eminescu nu știa Europa prin care călătorise numai ca un turist, ci o știa mai ales pe cea culturală. O știa atât de bine, încât atunci când la Viena, Federica Bogner – prim solistă a Burgtheatr-ului din Viena – îl invita la dineurile ei și când vreun ofițer limitat și înscorțosat o întreba ce caută poetul acolo, ea răspundea: –Nu numai pentru vasta lui cultură, dar și pentru faptul că vorbește în subtilități de limbă germană. Nici nu era de mirare, căci în 1868 tradusese Arta reprezentării dramatice de Theodor Rotscher. În septembrie 1869 trece prin Praga, fotografiindu-se în atelierul lui Jan Tomas. Îi audiază pe celebrii profesori Ihering și Lorentz Stein, traduce din Kant și era plin de Spinoza și Fichte. Același Ștefanelli mărturisește că a primit sfatul lui Eminescu de a începe studiile de filosofie cu Schopenhauer – care l-a și influențat. Abia apoi – îl sfătuia el –, trebuia să treacă la Confucius și Buddha.

În ianuarie 1870, va lua inițiativa, împreună cu un grup de colegi să-l viziteze pe fostul domnitor Al. I. Cuza, la Döbling, lângă Viena, pentru a-i aduce un omagiu de sărbători. În aprilie 1870, publică în Federațiunea din Pesta trei articole virulente, pentru care i se va intenta un proces de presă. Din 1871 este sufletul societății România Jună, (societatea studenților români din Viena), societate care va organiza vestita sărbătoare de la Putna,

în cinstea lui Ștefan cel Mare. În 1873 îl găsim secretar al Agenției diplomatice române din Berlin, iar în 1875, la Iași, va conferenția despre Influența austriacă asupra românilor din Principate, dând dovada cunoașterii adâncite a realităților europene în general, dar și a celor din imperiu – în special.

În țară, va traduce apoi, din limba germană, *Documente privitoare la istoria românilor*, lucrare realizată de Eudoxiu Hurmuzaki, iar în 1881 apare la Leipzig volumul *Poezii românești*, în traducerea germană a reginei Carmen Sylva, cu 11 poezii din creația eminesciană. *Luceafărul*, capodopera liricii eminesciene, va apărea la 1883 în traducerea lui Mite Kremnitz. În aprilie, poemul apare în Almanahul Societății România Jună. Tot la Viena îi va apărea, tradus de M. Gaster, basmul *Făt-Frumos din lacrimă*. Între 1885 și 1888, apare la Veneția *Il libro dell amore*, o antologie de poezie universală, în traducerea și sub îngrijirea italianului M.A. Canini, iar în volumele II și III sunt incluse trei poezii eminesciene.

Altfel, destinul european al poetului nu va fi valorificat decât mult mai târziu, după publicarea *Operele complete* – muncă începută de Perpessicius și continuată de D. Vatamaniuc, Al. Oprea și Petru Creția –, iar astăzi, prin facsimilarea manuscriselor sale, datorată strădaniei academicianului Eugen Simion.

(Fragment din vol. *Eminescu, Aron Pumnul și Bucovina habsburgică*, în curs de apariție la Editura Junimea din Iași, colecția *Eminesciana*)

inefabila povară

Profesorului Basarab Nicolescu și
Poeticelor Teoreme ale Domniei sale...

Je suis moy-mesme la matière de mon livre
Michel Eyquem de Montaigne

...la timpuri de ape și înnoptare/ a sensurilor/...umbra imensă a
/lumii / din noi/ e

întoarcere/ rotire/aproximație/... *dansul lui Shiva...*/ ar fi spus
Heisenberg.../ și ziua

cea de astăzi/ e și cea de ieri/ și va fi cea de mâine/...mari
înserări/ suntem ...

mari înserări/...oricine ai fi/ pasăre/ iarmaroc/ pom înflorit/
clopot sub nebunia albă a lunii/...

porți o înserare...

și astfel se trece/ cu noi și/prin noi/ năvala tuturor lucrurilor/...
clipă de cloroform/ prezentul / clipă de cloroform/...în liniștea

sacră se

coace/ iar noi/ copaci/ de iluzii/ coborâtoare/ credem/ încă mai
credem/ că

știm/... că ne-ntoarcem în unda aurorală/ că suntem/ decisivi/
c-am/ pătruns

c-am cuprins/ o *bootstrap-area...*/ *mais alors...* tu as ton
vautour!

...nu știm nimic/ și parcă totuși am ști/ neștiind/...respirăm de/
niciunde

...terribles pépins de la réalité...

cohorta/ de închipuiri/ inundă fără oprire/ îndeletnicirea
ciudată/ de ***A fi...***

ne tulbură un *tertium ascuns...* /...lăuntruri/ indeterminare/
atingeri

/ ale abisului/...*tertium datur...* îngerul pune culori peste
veacuri/... și/

uneori/ nu prea des/ o speranță.../

inefabila povară/ tăcerea din lucruri/... profundă cât rana albastră/ a
mării...

...aletheea/ cântec de leagăn/ amăgitor/... al treilea înger al
zilei.../încă plânge
căzut/ în noi/ dintr-un / foarte departe.../ *noche oscura del alma*...

ceva / brusc existând/ într-o nefire a noastră/... devine poate grădină/
poate cu
flori/ poate tramvai/ sau vapor/ poate pământ/ sau oază-n
pustie.../Doamne/...
cred/ își spune el uneori/ ce misie mi-ai hărăzit/ între *a fi și-a nu fi*/...
lumière dont le pouvoir se cache et se montre/...cuantă/ vibrație/și
sens/ ascuns
inconceptibilă/ *biserică ondulatorie*/...imensă/ și plină de neant...

.../ *en frémissant de commencer*...

supoziția de nesusținut că materia ar fi o ultimă noțiune a realității
rătăcirii/... pustiite drumuri abstracte/...cealaltă față a visului/ e de
pământ...
sărbătorite țarmuri/ solare.../sau lacrimi de anotimpuri/ în bernă/
amieze-n/ delir...
porți fericite.../...deschise/ *where will the word resound*....

către unde ai să te duci/ ne-ntrebăm/ deseori/ copleșiți de tenebrele
firii/...

nici nisipul/ nici marea/ nici algele/ nici frunza nici colbul sub care/
vecia
acoperă/ civilizațiile/ cu alte civilizații/...dar nu se dau deslegări...
...în marginile acestei neștiințe/somnul cetăților vechi/ cade în/ noi și
sugrumă/
obiecte sublime/... se cântă/ se descântă/ *dezesperările*.../se
imaginează/ un discurs
muzical/ dar nicio ivire.../ nicio ivire.../ nicio ivire.../doar maladii
/de din
starea de umbră.../Noche oscura, rayo de tiniebla...

...obsesie a marelui vid/ din cuvinte/ ...sfâșietorul/ a tot/ ceea ce/ în
vacuitatea sonoră/ se arată.../ și nu se arată.../e muzică.../ imposibilul
ei/ se
rostește/ cu însăși tăcerea unde.../ *corps et ombre ensemble*
s'engloutissent...
autotranscendere/.../suavă / în/ fără'-de-imagini/ de chipuri/...
în fără'-de-măsurile timpului/ ... doar semne/ și semne

de asfințit/ de stele/ de fluvii îndepărtate.../ acorduri...

...entropii/ non-locuri imense și tragice /...tăceri și morminte/
plutesc...

...suind în deasupra/ a ceea ce știm/ și nu știm...

floare a nopții / de-ne-rostirile ei / Apofatic Ascunsul/ celui de-al
treilea...

ilogic-asurzitoare e o liniște-sunet/...și / de din stelele ei/
fumegoasă/...

locomotiva Dumnezeirii/ ne traversează/ inefabilă împovărare...

în aproape-departele/ polifonice lumi virtuale/ Ea /...plină de din
toatele/ câte au fost/... câte sunt și/ nu sunt/ în mereul-
același/...cu ale lui/

desapariciones súbitas/ caídas/ y retrocesos/sonàmbulas
simetrías...

ce lipsă de măsură / ce lespede a/ nopții totale/ adastă pe calea/ și-n
mersul

sublim/ al umanului.../și totuși sacre iluminări/...

marea/...irepresibila/ curgere... ne scrutează/ din toate-ale ei/ cu
ochii/ voalați...

ai vânării/ de vânt...

... la coulpe du temps est irrémisable...

continent.../ real/ ireal/... deopotrivă sus/ jos/...în totalul adânc/...al
fiecăru **obiecto-fînt**/ ...terțul ascuns traversează de-neștiutul.../ al
meu/ al tău/ al

ei și al **Lui**/...rană albastră/ a mării/... întunericul **Lui**/ înghite al
treilea

înger/ al clipei/ al zilei/ al nopții/...pentru fantasma/ cunoașterii

„...peindre d'abord une cage/ avec une porte ouverte.../ aucun
rapport avec la réussite...”

...patrii imaculate Ființa și Neființa .../nepieritoare/ întregi/
neclintite și/ fără de capăt/...

într-un/ deasupra/ al tuturor cuvintelor.../ Parmenide/ își...rescrie
/Poemul...

mai poți spera în uimirea/ de sine/...sfântă noapte a preafericirilor
lumii.../ hic sunt leones...

pentru o unică singurătate/ fie și numai un/ gând ți-ar ajunge...

...no place of grace/ no time/to rejoice...

DAN MIHAI CIUPITU
(Australia)

Călătorul natal

Mersul cu trenul a avut dintotdeauna pentru mine o semnificație deosebită... Poate și pentru că îmi aduce aminte de copilărie, de acele lungi călătorii, de la un capăt îndepărtat al țării și până la Marea Neagră, vara, în vacanțe... când, se pleca, de obicei seara, dintr-o gară aglomerată, cu multe bagaje, cu părinți agitați și cu vecinii ce ne conduceau la tren, lăsați în urmă... îmbrățișări, pupături și urări de drum bun și să ne întoarcem sănătoși... De aceleași drumuri lungi din vacanțele studenției mele, călătorii care parcă nu se mai terminau ca număr și ca timp... și cum aș putea uita de ultima călătorie, cu peste 30 de ani în urmă, când am plecat spre locuri și timpuri ce aveau să devină viața mea de până azi...

Mă uitam pe geam, fără să văd nimic, mintea fiindu-mi departe, la așa-zisele paradoxuri ale vieții... plecasem ca să mă întorc în același loc de care fugisem la tinerețe... cine ar fi crezut ? ...Să mă întorc la ceea ce din totdeauna simțim și am fost fără să știu !!... Mă gândisem de multe ori la acest moment în viață... la ce aveam să simt, cum aveam să mă comport la această întâlnire a mea cu trecutul ? ...Eram pregătit ? ...eram gata să văd ceea ce era de văzut ?...aveam, azi, mai bătrân și mai obosit de viață, înțelepciunea de a vedea și ceea ce nu se putea vedea ?...aveam să găsesc răspunsuri la întrebările ce viața mi le-a pus de-a lungul anilor și nu am avut niciodată timp să mă opresc și să le caut ?

– Biletele, vă rog !...controlorul, același pe care îl știam dintotdeauna... chiar dacă anii trec în toate meseriile, oamenii nu se schimbă, ci se identifică cu meseria lor. Arată la fel, se poartă la fel... oare am înțeles vreodată că ne identificăm prin ceea ce facem și mai puțin prin ceea ce suntem ?...nu cred...altfel am fi nu domnul, doamna, senator, inginer, sau doctor... ci simplul OM... doar un OM care, temporar, îndeplinește o funcțiune...

A plecat controlorul... după ce a trebuit să răspundă la aceleași întrebări, ce cu toții le punem dacă vrem să arătăm că încă existăm„suntem în timp” ?... „prindem legătura la P”...mă rog, e bine să știm întotdeauna unde suntem și unde am vrea să ajungem în viață...

Prin geamul prăfuit se vedeau câmpurile... erau, unele, arate și arătau ca o rană deschisă, urâtă, dar era bine, asta însemnând că nu erau uitate, că cineva fusese pe acolo, că la anul avea să se strângă ceva, să existe o recoltă... și, implicit, că viața avea să continue... da, viața avea să continue... așa a fost și va mai fi cât timp vom trăi... noi vom veni și vom

pleca, dar ele, câmpurile, vor continua să existe, să trăiască prin noi și pentru noi, chiar și atunci când eu, el și cei ce acum suntem nu vom mai fi...

– Veniți de departe ?...veniți de departe, domnu’?

... Am tresărit...cineva m-a întrebat ceva ! ... cineva vorbea cu mine !...cineva voia să știe ceva de mine! ... M-am uitat la cel ce stătea vizavi de mine și, cu ochi mari, umezi, iscoditori, aștepta un răspuns...

– Da, da, vin de departe...

– Și eu, domnule, vin de departe... de la fii-mea... știți, de la Zinești... s-a dus acolo după bărbatu’su... băiat bun, muncitor... acum e în Spania... la o firmă... face bani buni... ce să-i facem, domnule ?...astea sunt timpurile!...

Da, „astea” sunt timpurile !... „așa sunt timpurile azi”!... dar „așa” au fost întotdeauna... întotdeauna a existat un „așa”, care să vrea să explice de ce facem sau nu facem, de ce suntem sau nu suntem, așa și nu altfel... întotdeauna am simțit nevoia să ne explicăm, nouă și celor din jur, să ne căutăm un suport în ceea ce noi, ca oameni, suntem, ființăm... nu ne-am gândit însă că poate trăim și facem ceea ce facem pentru că așa simțim, că așa credem că trebuie să fim... sau că așa a „fost să fie”...

– Și dumneavoastră... ați fost plecat?...

– Da, și eu am fost plecat!...

– Și acum v-ați întors, nu ?...

– Da, m-am întors...

– Trebuie să fie greu pe acolo pe unde ați umblat!...știți, fata mea a fost în Spania la bărbatu’su... și mi-o spus că e frumos, bine, dar e greu !... Că ești printre străini, că e greu, mai ales la început cu limba..., că nu e ca acasă, ce mai !...

– Da, nu e ca acasă... nu e...

– El, ginerele, o spus că o să mai stea un timp acolo și apoi, după ce strânge bani, s-o întoarce... o să-și facă casă, că eu am o bucată de pământ și le-o dau lor, că mie la ce-mi trebuie ?...fimeia mi-o murit, Dumnezeu să-i odihnească sufletul, și eu cât oi mai avea ?...numai Cel de Sus știe... că El le știe pe toate...

– Da, El le știe pe toate...

– Și ați venit acasă, la familie, nu?...

– Da, acasă, la familie...

– Și o să stați o bucată de timp acum ?...

– Da, o să stau...

– E bine, domnule, că la noi e frumos tare... e drept, e greu acum, știți, cu munca, mai ales pentru ăștia, tinerii... că eu mă uit la fii-mea și la gineri-miu... dar altfel e frumos...

– Da, e frumos... Mă uitam la el și mă gândeam că așa ar fi putut să arate taică-miu dacă trăia, sau unchii mei... nu mai spun de bunicul meu...

cu toții s-au dus... nu au mai rămas nici unul din copilăria mea... curând ne vom duce și noi, cei ce cândva am fost tineri.

– Și ai stat mult pe acolo pe unde ai umblat ?...

– Da, am stat mult...

Dar oare am stat, sau de fapt am trăit, am existat acolo, pe unde am umblat... 30 de ani sunt o viață de om, cum se spune...

– Știi, eu după mintea mea mă gândesc că omul trebuie să stea acolo unde-i este locul lui...

Locul lui ?...frumos spus... oare unde este locul nostru ?...al meu, al tău ?...cum știm unde este locul, acel LOC... al meu, al tău ?...

– Eu, înainte de timpurile astea, am lucrat la fabrică... muncitor, făceam rulmenți...

– Rulmenți ?...

– Rulmenți, domnule... se exportau în toată lumea... pleca în fiecare săptămână câte un camion plin în Germania...

– În Germania ?...

– Da, domnule, și în Bulgaria, Ungaria... și chiar și în Turcia...

– Turcia ?... Mm – Da, domnule, și în Turcia...era bine...munceam în schimburi... 3 cu 8...

– 3 cu 8 ?...

– Da, domnule, eram tânăr pe atunci... nu aveam treabă... aveam concediu în fiecare an... mergeam la băi... într-un an am fost și la mare...

– La mare ?!

– Da, domnule, prin sindicat... era bine... eram cu toții bine...

Eram cu toții bine!...oare de ce nu am putut și eu să văd binele ?...unde mi-a fost mintea mea tânără, introspectă și doritoare de ceva nou și mai bine ?...

– Da, era bine, domnule...

Oftă și începu să se uite pe geam...

În rătăcirile vieții mele am întâlnit și oameni fericiți... și asta m-a ținut și m-a făcut să caut acel ceva ce cu toții sperăm să îl găsim într-o zi, deși în secret am vrea ca niciodată să se întâmple...O.W. spunea : „să-ți fie frică de împlinirea a ceea ce îți dorești”...Mă uitam la vecinul meu de călătorie ...un om, o viață, o poveste... Cu toții avem povestea noastră... uneori ne place să o spunem și altora... oare pentru că am avea ceva de spus, de transmis, de împărtășit, sau poate pentru simplu motiv că suntem oameni și vrem să simțim în jurul nostru oameni la fel ca noi?!...Ne dă asta o înțelegere a ceea ce suntem, trăim, gândim sau pur și simplu ne este frică să nu plecăm fără să fi spus, lăsat sau făcut ceva în urma noastră ?

– Știi, acum la bătrânețe...

Am tresărit...

– Acum la bătrânețe, am început să văd lucrurile și altfel...

– Altfel, cum?

– Altfel, cum? păi, așa cum sunt ele...

– Da, așa cum sunt ele !...Nu înțelegeam ce vrea să spună...
– Și până acum nu le-ai văzut așa cum sunt ele ?
– Ba da, dar vezi dumneata, cum să-ți explic eu, ca să mă înțelegi?
... în tinerețe, lucrurile sunt într-un fel... apoi, când îmbătrânești, devin altfel...

– Devin altfel ?...ce vrei să spui ?...

– Păi, domnule, devin altfel...uite așa devin altfel...Acum, când mă scol dimineața, mă cam dor toate cele... știi, vârsta... apoi, încep să fac ceva prin curte, știi, tot timpul într-o gospodărie e câte ceva de făcut... dacă mai e și ceva de muncă la câmp, vă dați seama !...mănânc ceva la amiază și dacă mă întind puțin... când mă scol, ziua e pe ducă... Ei bine, în tinerețe, ți-am mai spus, lucram 3 cu 8... nici o problemă...veneam acasă din tura de noapte și nu dormeam deloc... era treabă la câmp, prin gospodărie, copila... apoi nevasta o fost cam bolnavă toată viața, de am umblat pe la doctori și biserici cu ea de numai eu știu câți bani m-au costat... acum, multe s-au schimbat ...sunt la pensie, copila e altfel... nu mai este cum a fost, domnule, mă înțelegi ?

– Da.

Îl înțelegeam... Nu mai este cum a fost..., de fapt nu numai lucrurile se schimbă..., ci mai ales ceea ce trăim, simțim, fiecare dintre noi..., se schimbă felul în care noi ne vedem pe noi înșine în situații asemănătoare, acum la vârste diferite... Asta îmi aduce aminte de anii studenției, când cineva m-a întrebat dacă am fost la Paris vreodată și dacă am văzut la Louvre „Mona Lisa” ? ...Nu fusesem nicăieri mai departe de Siret la nord, și de Vama la sud..., dar asta nu m-a făcut să uit vreodată întrebarea... și, peste ani, când am ajuns la Paris și am făcut și văzut ceea ce cu toții ajunși acolo trebuie să facem, mi-am adus aminte de întâmplare... aveam 31 de ani... Viața a fost generoasă cu mine și, peste ani, în același loc, dar acum la o altă vârstă, trăirile au fost altele... și eram același eu și în același loc... oare eram același eu ? ...Da, toate erau altfel...

Am început să mă uit mai atent la omul din fața mea... să fi avut aproape 80 de ani ?! ...oricum se ținea bine... în ciuda faptului că îl dor toate celea când se scoală ...avea o față senină, cu ochi mari, aprinși. Părea că nu au mai rămas multe întrebări nerăspunse în viața lui... nu arăta o împăcare cu sine și cu destinul, dar nici că ar fi așteptat altceva până acum sau de acum încolo de la viață... Era un om ca toți oamenii, care la apus de viață arată acea înțelegere a drumului pe care l-au făcut ...dacă a fost greu, dacă a fost ușor ?...nu arăta... a fost drumul lui... Da, cu toții avem drumul nostru, dar dacă ceva este unic în viața asta, este cum înțelegem fiecare să facem această călătorie...

– Hai că suntem la timp... Prind legătura la autobuz...

Se ridică și începu să-și adune lucrurile..., valiza mică..., o sacoșă goală...

– Știți, acum e bine..., nu mai am greutate așa mare de cărat... Să mă fi văzut când am plecat... eram încărcat... cu mâncare mai mult... acum se găsesc de toate, și fata are bani... știți, gineri-miu lucrează în Spania... însă am dus și eu câte ceva de prin curte de la mine..., așa, să ajut și eu cum pot... că ce să fac eu cu atâta mâncare ?...cine mai mănâncă atâta la vârsta mea ?...cine mai mănâncă atâta la vârsta mea ?...ei, în tinerețe era altceva...

Mm – Da, altceva... în tinerețe...

– Apoi, rămâi cu bine și Dumnezeu cu dumneata...

– Mulțumesc, la fel...

Mă uitam pe geam... intram într-un oraș... blocuri în jur cu balcoane cu antene TV, cu rufe întinse la uscat... lumea trăia, lumea continua să trăiască, să existe... și va continua așa cât timp cu toții avem acest drum, această călătorie de făcut... este ca un pelerinaj spre Locul de unde am venit... Drum bun, călătorule !

Se numește a trăi... a fi în viață... a exista...

CAMELIA ARDELEAN

Pe vâlul minții-mi plouă rătăcit

*Pe vâlul minții-mi plouă rătăcit,
Cuvinte pe sub picuri se destramă,
În tigva nopții iar m-am bălăcit,
Îmi joacă muza într-o nouă dramă.*

*Îmi joacă muza într-o nouă dramă,
Cu grația-i pe muchie de vis,
Își fâlfâie rugina lângă vamă,
Pe drumul dintre iad și paradis.*

*Pe drumul dintre iad și paradis
Sunt stoarse diminețile de sevă,
Iar nopțile-mi sunt scrise în zăpis,
Sub astrul angrenat în noua grevă.*

*Sub astrul angrenat în noua grevă
Mai caut primăvara în firide,
Din sloi reinventez o nouă Evă,
Să-i sprijin cerul pe cariatide.*

*Când vechi apusuri aripile-mi frâng,
Am răsăritul sub piciorul stâng...*

Acced, prin aștri...

*Acced, prin aștri tulburi, la iertare,
Din școala vieții-n iureș de tango,
În cosmos bate-o inimă de sare –
Un pumn de lacrimi tras la indigo.*

*Acced, prin aștri suri, la pocăință,
Cu nopți ghimpate-n roluri de făclii;
De-aș tencui cu raze-a mea voință,
Noi sensuri verbu-„a fi” ar găzdui!*

*Mi-e aspră calea către veșnicie,
De Harul Tău m-agăț adeseori
În visele-mi despre păcate-o mie,
Din care, ne-ndoiș, vor crește flori.*

*Acced, prin aștri seci, la nemurire,
Cu tolba plină de nimicnicii,
Culege-voi din cer, cândva, safire,
Eu, cea mai simplă stea dintre cei vii...*

Rondelul omului căzut

*Lumina omului căzut
Reînflorește în iertare;
Din haos, roadele amare,
Cu muguri noi au apărut.*

*Când viața îi mai dă un șut,
Cernând himere peste sare,
Lumina omului căzut
Reînflorește în iertare.*

*În schitul sorții, neștiut,
Refugiată în blazare,
E revocabila chemare
A paradisului pierdut.*

Lumina omului căzut...

NICOLAE MAREȘ

Regina Maria a României cu președintele american și Doamna Wilson

S-au marcat 130 și 135 de ani de relații diplomatice româno-americe. Frumos din partea autorităților românești și americane că au întreprins și de această dată o seamă de acțiuni cu fastul pe care îl merită un asemenea eveniment pentru ansamblul relațiilor dintre cele două popoare. Însă istoricii și diplomații nu s-au dovedit nici de data aceasta a fi la înălțime în a evidenția unele subtilități din evoluția acestor raporturi, mai mult ca sigur din necunoașterea lor. Am scris în urmă cu cinci ani despre ignoranța cu care se trece peste contribuția adusă de militarul și diplomatul George Pomuț la formarea Statelor Unite ale Americii și, ulterior, la dezvoltarea lor. Nu pot să nu subliniez că polonezii, de pildă, vorbesc în situații similare cu deosebită mândrie, chiar emfază despre contribuția adusă de ei, respectiv de Kosciuszko și Polawski la cucerirea independenței de către poporul american. Demersul respectiv, pe care America îl apreciază până la cel mai înalt nivel, ar trebui să ne mobilizeze, să constituie motiv de inspirație pentru comunitățile de români americani în a-i copia pe foștii vecini ai României de dinainte de război la fruntariile din nord.

Mai nou remarc că nici contribuția adusă, în aprilie 1919, la defrișarea relațiilor politice – personal de către Regina Maria a României împreună cu Woodrow Wilson, – nu este cunoscută și mai ales relevantă. Nu știu să se fi scris un rând despre episodul întâlnirii președintelului american și a soției sale cu consoarta Regelui României din acel an. Întâlnirea celor doi nu mai este azi conștientizată în România și mai ales în America. Contactele dintre cei doi într-o perioadă istorică dificilă pentru formarea României Mari ar putea demonstra *urbi et orbi* că românii știu să se poarte demn, de la egal la egal, cu orice partener. Nu de mult, presa românească a fost atât de preocupată să afle ce au mai spus ambasadorii americani de la Chișinău și București, excelențe care habar n-au ce lideri a avut România cândva, aceștia dovedind a fi capabili să discute de la egal la egal cu americani realmente *aureoleați* și nu de duzină, ca cei menționați mai sus. De aceea pun mai jos, la dispoziție, românilor și americanilor, radiografia convorbirii dintre doi oameni *independenți și egali*, soldată cu urmări benefice în plan bilateral româno-american în urmă cu aproape 100 de ani.

Întâlnirea o găsim descrisă în amintirile scriitoarei nepereche, publicate în volumele din *Povestea vieții mele*, în care sunt relatate

săptămânile petrecute de consoarta regelui Ferdinand Întregitorul, la Paris, în calitate de *reprezentant neoficial al României la Conferința de pace*. Scrierile au văzut lumina tiparului în perioada interbelică, apoi au fost date voite uitării, ca numai după 1989 să fie mai bine cunoscute. O prezentare mai amplă, fără nici un complex, a *episodului insolit* și mai ales a dialogului purtat de doi oameni egali, s-a petrecut atunci; azi la așa ceva nici că s-ar mai putea visa.¹

Regina Maria amintește că, la începutul anului 1919, Wilson se afla „la zenitul carierei sale”, fiind ales de lumea întreagă drept *Arbitrul Păcii*. „Oriunde pleca el era primit ca un fel de Messia; cazul care se făcea despre el era destul pentru a face capul unei zeu să se întoarcă. Această adulație extremă, această ridicare a unui ‚intrus’ la prima poziție în fierberea Europei acelei zile, aparținea, din punctul meu de vedere *nevrozei de război* specifice acelor timpuri.”²

Aflăm că, la sfârșitul primului război mondial, lumea avea o nevoie instinctivă de idoli, fiind în căutarea unui *supraom* – „capabil să țină în frâu spiritele rele eliberate de cei patru ani de război îngrozitori”. Atunci, și-a îndreptat privirile spre el (Wilson), ridicându-l pe cel mai înalt pedestal, fără a se întreba dacă „întâmplător avea vreun picior de lut”. Așa că și americanului i-a fost destul de greu să reziste „laudelor și adulației”.

Regina privește cu oarecare milă spre Președintele Americii, știind că prăbușirea idolului „este adesea la fel de crudă cât și nedreaptă.” „Îmi dis plăceau nedreptățile de orice fel; dar atunci nu mai sunt un vânător de lei; nici nu am fost vreodată înclinată să urlu ca lupii. Îmi place să aud despre oamenii însemnați că sunt recunoscuți și că își fac datoria, dar sunt precaută cu excesiva venerație a unui erou, și nu pot înțelege de ce omul trebuie să fie atât de extremist, atât în adorație cât și în ură”.³

Mult bun simț în judecata și în gândurile Reginei care își dorea o întâlnire cu *Omul zilei*. Se resimte și după o sută de ani invidia feminină că nu-i în locul acestuia, cu toate că orașul luminilor, ca și Londra, o promise cu mare strălucire, la cel mai înalt nivel cu o deferență nemaicunoscută până atunci. Așadar, întâlnirea s-a petrecut la începutul lunii februarie 1919, când Maria a ajuns la Paris și când numele lui Wilson „era în gura tuturor”. Mai observa Regina că „era ceva destul de bolnăvicios despre felul cum era glorificat și pus pe un pedestal care nu putea decât să îl amețească”.⁴ Oricât ar fi încercat capul încoronat să fie cât mai obiectiv, Maria nu își ascunde invidia că nu se află ea în locul lui, mai ales că simțea din plin a fi la fel de adulată ca și reprezentantul Americii. Se gândea, probabil, la întâlnirea grea avută cu Clemenceau. De aici și gândul că nu i-ar dispăcea să „îndure” supliciul care i se pregătea. Fraza din descrierea care urmează este elocventă.

„Atât de tare a fost amețit (Wilson) de atmosfera creată în jurul lui încât se întreba dacă, ca mare reprezentant al democrației, nu era deasupra demnității sale să facă o vizită Reginei României – numai o regină!”. Scrie

cu literă mică „regină” și continuă: „Dar cum se proceda uneori, s-a gândit (Wilson) cum poate, inteligent, să scape politicos, anunțându-mă că ar fi încântat să-mi facă o vizită, dar fiind o persoană foarte ocupată nu are timp la dispoziție (decât) după ora nouă dimineața”. Și iată – mai departe – cum pisica cu șoarecele au găsit până la urmă soluția realizării dialogului.

„Am răspuns cu o perfectă amabilitate, eu însămi fiind în ascensiune, că aș fi fericită să îl primesc chiar la șapte dimineața, dacă aceasta îi convenea. Nemaiavând încotro a făcut un compromis și acompaniat de doamna Wilson a venit să mă vadă la ora opt și jumătate dimineața.” Descrierea întâlnirii este cât se poate de simplă, elegantă și elevată, inclusiv descrierea înfățișării președintelui american, imagine pe care o mai găsim și în magazinele ilustrate ale vremii: „înalt, subțire, cu o față foarte lungă și un zâmbet blând, întreaga lui înfățișare impecabilă semăna foarte mult mai degrabă cu a unui pastor puritan.”

Regina, conștientă că rândurile pe care le scria vor rămâne consemnate și pentru istorie, preia în întregime rândurile așternute în *Jurnalul zilnic* din care reproduce cu rigurozitate textul în *Capitolele târzii* la care ne referim, recent redescoperite. Iată însemnările din *Jurnal*, de data aceasta.

10 aprilie 1919

Președintele Wilson a venit să mă vadă devreme în această dimineață, împreună cu soția sa, și avea zâmbetul din fotografiile pe care le știam. L-am primit cu obișnuitul meu stil simplu și direct, în așa fel încât conversația nu a stagnat nici o clipă, deși trebuie să spun era supărător de limitat. Am vorbit multe lucruri din ordinea de zi, am atins de asemenea și subiectul bolșevismului, mai mult ca oricând în mintea mea, și i-am putut da câteva detalii savuroase despre cum erau cu adevărat bolșevicii, lucru pe care nu-l știa.

Am explicat de asemenea speranțele statelor mici, pentru care el se declarase a fi un apărător, și acest fapt ne-a adus discuția despre Liga Națiunilor, și a început să proclame importanța ideii sale favorite și cum în mod special statele mici vor beneficia de Ligă. Totul pentru admirația frumuseții unei idei, oricum nu m-am putut abține să nu-i atrag atenția felului în care strălucitoarele idei sunt adesea diminuate de viitorii partizani și adepți care treptat corup conceptul inițial, în cele din urmă ceva total diferit din mărețul ideal. Așa s-a întâmplat cu cele mai multe religii, iar astăzi Cristos probabil ar plânge la văzul a ceea ce oamenii au făcut din învățăturile Lui. Cât de multe orori au fost comise în numele Religiei?...

Interesantă a rămas concluzia sugerată de Regină: „să nu tratăm inamicii învinși prea nemilos. Ura este un sfetnic rău și conduce la multe probleme!”

„În ziua următoare am luat prânzul cu domnul și doamna Wilson (sublinierea mea N. M.), iar eu am continuat să-l studiez pe marele om cu interes”.

De data aceasta Regina a continuat a fi: „profund interesată de ideile și idealurile bătrânului domn”, încurajându-l „să-și expună teoriile pe care era destul de doritor să le prezinte”, vorbind „mult și bine”.

Medalionul președintelui american făcut de Regina Maria

O primă concluzie desprinsă de Regină a fost aceea că Wilson părea a fi: „un predicator înăscut și ar fi putut fi un pastor foarte cultivat. Foarte convins că întotdeauna are dreptate, are întrucâtva aerul unui om care ne privește de sus, dar în același timp este un *‘homme du monde’*, politicos, amabil, chiar într-un fel ceremonios. Gata să aducă argumente, el are oricum, datorită superiorității sale, o atitudine detașată, care îl deosebește de ceilalți muritori, cu siguranță va avea, mereu, ultimul cuvând de spus. Deși nu era lipsit de înțelegere, el totuși atârna acel sentiment de antagonism, particular acelora care, datorită distanțării lor, sunt convinși de superioritatea lor indiscutabilă. Aceasta poate face pe oricine să se întrebe dacă sunt absolut autentici. Nu pot decât să sper că Wilson este autentic, în așa fel încât să justifice încrederea extraordinară pe care Europa o are în arbitrajul său. Mulți din compatrioții săi se uită la el ca la un impostor, și există un grup politic mare din Statele Unite care așteaptă cu nerăbdare căderea lui; căci așa e lumea.”

În continuare aflăm că Regina „A avut o singură ciocnire cu el. Ostentativ de evlavios mi-a ținut o predică despre cum trebuie să tratăm minoritățile noastre, demonstrând cât de important era și a stăruit mult timp asupra acestei teme, devenind excesiv de moral și de alunecos; s-a exaltat mult timp la subiectul în discuție, tratându-mă mai degrabă ca pe un începător ignorant care ar fi putut profita de pe urma sfatului său. Fără îndoială aș fi putut, dar m-a izbit faptul că era prea atașat de sunetul propriei voci și, când în sfârșit a luat o pauză, am sugerat prietenos că era, probabil, obișnuit cu aceste dificultăți datorită chestiunii japoneze din Statele Unite”.

„Cu privire la acestea – remarcă Regina – Wilson și-a dezvelit dinții săi lungi într-un zâmbet politicos, și-a ridicat sprâncenele și a declarat că nu era înștiințat de existența unei probleme japoneze în America! Nefiind un predicator, și cum eram oaspetele său, doar am ridicat din umeri și am abandonat subiectul”.

Aceasta, da, elegantă domnească!

„Înainte de a pleca, l-am sfătuit să promită că-l va căuta pe Brătianu pentru a-i da o șansă de a expune situația noastră în fața sa. Dar am avut sentimentul că dacă ar fi fost timp aș fi putut face mult mai mult în discuția

cu președintele decât ar fi făcut-o premierul nostru, care nu vorbea deloc engleza; pe deasupra întotdeauna îmi făcea plăcere chiar câte o confruntare”.

Cât despre doamna Wilson, aceasta „era o doamnă atrăgătoare, și arăta mult mai bine de aproape decât de la distanță. Era trupeșă, avea un ten frumos și ochi gri-albaștri de irlandeză. Era bună și amabilă. Prima dată când am întâlnit-o avea un buchet formidabil de orhidee. Întotdeauna am să-mi amintesc de ea așa, cu acele orhidee lila aproape de față sa zâmbitoare.”

Nu numai condeiul, dar și eleganța desăvârșită o caracteriza pe cea care intrase la bolnavi în tranșee în primul război mondial (Maica răniților) și care se întreținea de la egal la egal, răspunzând invitației „Omul zilei” la un prânz, la Paris. Ar mai putea visa la așa ceva un șef de stat român azi?

Așa se prezenta Prima Doamnă a României. Timpuri pe care le-am uitat și de care ne-am lepădat cu prea mare ușurință, încât lectura lor e reconfortantă prin demnitatea pe care o degajă. Ar scrie cronicarul: *La vremuri mari, ce Oamenii Mari a avut România!*

NOTE:

¹ Cf. Regina Maria a României, *Capitole târzii din viața mea (Memorii redescoperite)*, vol. Îngrijit de Diana Mandache, Editura Allfa, București, 2007, pp. 71-74.

² *Ibidem*, p. 71.

³ *Ibid.*

⁴ Începând de aici, toate citatele din articol provin din capitolul „Conferința de pace” a volumului menționat.

Strămoși, treziți-vă...!

*Se-nclină iar, puțin câte puțin, astfel se și ridică
placa tectonică,
pe care-i a noastră Mare Pelasgo-Getică,
ori Marea Neagră,
după cum, în ultima vreme istorică,
îi spun geografil evmezici și moderni,
poate, pentru că-n momentele-i de furie,
capătă culoarea din cerul gurii întâlnit la câinii feroce,
ori la hienele ce-o înconjoară,
ce-i pândesc plajele de aur...*

*De la cataclismul atlantic,
de când s-a rupt în două istmul Bosforului,
a mea Mare Pelasgo-Getică dă-n clocot,
a noastră Neagră Mare fierbe,
roade-adânc malurile-i la rădăcini
și surpă, îndeosebi, malurile sfintei mele Dacii,
distruge plajele României mele de Dobrogea,
încât unii savanți chiar încep să vorbească
despre o acută parodontoză euxină
(mai mult ca sigur, de mâine, imediat,
după lectura atentă a acestui poem paradoxist)...!*

*Totuși, eu, cunoscătorul profundeii istorii,
de trei mii trei sute treizeci și trei de metri,
a mării mele strămoșești, Black Sea,
nu de două mii două sute unsprezece metri
cât se relevă, incontestabil, azi,
da, eu știu că iar se ridică placa tectonică,
pe care-i a noastră Mare Pelasgo-Getică,
revărsându-i apa albastră din ligheanu-i imens
cât cerul și revenindu-se la vechea ei întindere,
făcând să fie submerse din nou matca și bărganele
Dunării de Jos, până-n amonte de confluența Jiului
cu sacrul fluviu al strămoșilor mei cu știința
de a se face nemuritori...!*

*Realitatea asta prezent-viitoare, domnilor academicieni,
mi-a prilejuit solemn mai josul semnal de alarmă
ca pentru un veridic al doisprezecelea ceas:*

Strămoșii mei – nemuritori prin Zalmoxianism
și muritori prin Creștinism –, treziți-vă,
să nu rămâneți submersi câteva milenii
și cu o nereunită Dacie ca între anticele-i hotare,
chiar dacă nu mai auziți imnul României
în fiecare dimineață și-n miez de noapte, de genune...!

Din edenica mea Dacie, cea mereu prădată...

*Dumnezeu a trudit și sâmbăta
întru nemurire și veșnică pomenire.
Dincoace de Geneză, toate se derulează
după neclintit-cibercosmicul program...
După cum bine se știe,
nu la multă vreme după Geneză,
Atoatecreatorul a ieșit la pensie –
dar, până-n prezent, n-am auzit
că vreun guvern din microcosmos,
ori din macrocosmosul nostru cotidian,
ar fi tăiat din pensia lui Dumnezeu,
sau a vreunei ființe truditore,
după chipul și asemănarea Domnului,
în afară de odiosul guvern Boc-Băsescu,
din edenica mea Dacie, cea mereu prădată,
cea mereu jupuită de toți
și de toate imperiile,
dincoace de truda de sâmbătă...*

Dorință

Găsesc pământ în mine și sorți de încolțire.
Dumitru Ichim

*Înfrigurată Toamna își strânge umerii goi.
Nu mai are inimă nici să se bucure de zilele cu soare.
Își tot repetă în gând că după acum vine îndată apoi
Că în sine, pe rând, frunză cu frunză moare.*

*La ce bun să mai privească-napoi
Când întunericul ochiu-i rănește;
La ce bun să aștepte chiar binecuvântatele ploi
Când vântul bucuriei îi înhață hoșește.*

*Pe umerii goi cad raze de noapte
O hlamidă de frică și ger
Mâini se-mpreună și șoapte
de rugă se ridică spre cer:*

*O zi, încă o zi, un an și încă unul.
Cuvântul să aducă-nflorirea!
Culorile se strâng toate într-Unul:
Tu, Cel ce rostește, Tu, ce cuprinzi
Nemurirea,*

*Dă-mi verdele frunzei și viața de ieri,
Lasă-mi în trunchi amintirea înfocatelor veri,
Mai lasă-mi pe creștet a soarelui rotire!
Găsi-voi atunci în mine și sorți de încolțire.*

Toamna

*Prin frunze moarte seara-și taie drum
Vintilă Horia*

*Cum rupe Toamna-ncet, petală cu petală
din trupul meu ce ne-nțelept
clamase veșnicia,
cum Toamna ia în stăpânire glia
și șterge amintirea de vestală,
Cum seara-și taie drum ușor spre noapte
și-ntunecă începutul și tăria!*

Iubim ...

*Galbenul de astăzi care face ca frunzele să trăiască.
Fernando Pessoa*

*Toamna, Poet al depărtărilor,
anotimpul nostru,
ne ia de mână
ne ocrotește orele
ne mângâie durerile
ne adăpostește credința
în iarba încă verde*

*Zidul de gheață și tăcere
ni-l ține departe...*

Să ne iubim Toamna, Poete!

Transfigurare, acuarela de Cătălina Sidea

AUREL SASU

Cum mor scriitorii români **Prefață***

Gândul acestei cărți este vechi de câteva decenii. Mai exact din anii când coordonam, împreună cu Mircea Zăciu și Marian Papahagi, *Dicționarul scriitorilor români*. Dădeam importanță atâtor fapte de biografie, mediocre sau nu, citam, în bibliografie, atâtea titluri, obscure sau nu, uitând că, vorba lui P. Țuțea, singura care ne face esențiali este moartea. Unii scriitori au cunoscut dostoievskiana amplificare a conștiinței prin boală, insomnia chinului și religiozitatea spaimii (alienație mintală, tuberculoză, epilepsie, boli cronice, drame identitare, tulburări psihice, congestii cerebrale, accidente vasculare, infirmități, paralizie, depresii acute și stupefiant). Pentru alții, finalul de viață a venit ca surpriză a unor adversități istorice: au fost arestați, asasinați, otrăviți, s-au sinucis, au căzut pe front, au pierit în lagăre, închisori, exil și câmpuri de exterminare. Or, în lucrările de lexicografie literară tocmai aceste experiențe extreme ale autorilor erau, uneori, simplu enunțate, alteori, eludate cu desăvârșire. A trebuit atunci să le gândesc într-o formulă care să ofere operei deschiderea pe care n-o mai putea oferi puterea stinsă a cuvintelor.

N-am avut, prin urmare, în vedere, fenomenul fizic al morții imediate, ci momentele din biografia scriitorului (o întâmplare, un episod, o disperare, o dramă) în măsură să-l îndrepte spre ceea ce Mark Twain numea eternitatea care ne face pe toți egali. Acolo unde informația mi-a permis, am construit povestea morții ca un eseu de istorie literară, asociind interpretării libere documentul și paginile de jurnal (când au existat) sau mărturia contemporanilor și a arhivelor cu caracter operativ. Am fost surprins să aflu că nu eram singur în aventura mea. Montaigne visa, cu ceva timp în urmă, un „registru comentat al morților”, iar Chateaubriand, o „antologie a ultimelor cuvinte rostite de personajele celebre...” Sugestia, extinsă la regi, împărați, filosofi, oameni politici, mareșali, prelați, magistrați, gangsteri, revoluționari, navigatori și oameni de știință, scriitori, evident, din varii țări și epoci, a fost pusă în practică abia în 1995 de Isabelle Bricard în *Dictionnaire de la mort de grands hommes*, tradus, în

* La volumul recent apărut la Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.

2001, de Adriana Liciu și Sorina Urdoi, cu titlul *Dicționarul oamenilor celebri în fața morții*.

Eu mi-am limitat cercetarea la scriitorii români, acolo unde am avut minima informație necesară și credibilă. Nu m-a interesat, în primul rând, motivul morții, ci cum și-au trăit scriitorii moartea raportată la ideea de tragedie, curaj sau sacrificiu. Sunt atât de multe cazurile paradoxale într-o literatură: pe unii i-a ucis viața, pe alții nu i-a putut muri moartea. Nu este greu să ne imaginăm că în spatele morții fiecărui scriitor stă condeiul muiat, mai întotdeauna, în otravă al lui Demostene.

PETER JOACHIM WALD

Muzicologul Mihail Diaconescu

Volumul XI (literele C-D) din seria masivei lucrări științifice de sinteză pe care marele savant muzicolog și lexicograf Viorel Cosma a intitulat-o *Muzicieni din România. Lexicon biobibliografic* a apărut recent la editura Magic Print.

Volumul a fost publicat în condiții grafice excepționale, demne de înalta valoare științifică a sintezei elaborate de domnul Viorel Cosma.

În acest volum găsim date, interpretări și explicații despre scriitorii noștri clasici care s-au afirmat și ca muzicologi. Scriitorilor Ion Luca Caragiale, G. Călinescu, Emil Cioran și Mihail Diaconescu le sunt dedicate analize întinse și erudite, realizate din riguroase perspective științifice.

Aceste perspective sunt oferite de muzicologie (știință ce are ca obiect explicarea multiplelor laturi și conexiuni ale artei sunetelor, respectiv a principiilor teoretice și practice, în special a celor cognitive, educative și interpretative pe care le-a impus), de sociologia muzicii (înțeleasă ca subdomeniu al sociologiei culturii), de psihologia muzicii (ca domeniu ce studiază trăirile afective specifice creației, interpretării și receptării în arta sunetelor; în acest domeniu Dimitrie Cuclin a realizat celebrul său *Tratat de estetica muzicală*, 1933), de fenomenologia muzicii (înțeleasă ca studiu al semnificațiilor; problema ei centrală este implicarea și poziționarea conștiinței în actul creației și în cel al interpretărilor ca moduri umane fundamentale de exprimare), cronologiei muzicale și criticii muzicale.

Ținem să subliniem în mod deosebit valoarea științifică și forța revelatoare a prezentării pe care savantul Viorel Cosma o dedică lui Mihail Diaconescu.

Nu întâmplător în monumentală sinteză *Muzicieni din România. Lexicon biobibliografic* romancierului, nuvelistului, istoricului literar, esteticianului, teologului ortodox, criticului de artă, universitarului de înalt

prestigiu, gazetarului și muzicologului Mihail Diaconescu îi este dedicată una dintre cele mai ample și mai edificatoare prezentări.

Această prezentare exprimă, în termenii specifici ai lexicografiei științifice, modul cum opera celui ce ne-a dăruit capodopera românească *Marele cântec* s-a impus în conștiința publicului pasionat atât de arta sunetelor cât și de literatură.

Domnul Viorel Cosma discută în mod special semnificațiile muzicologice ale romanului *Marele cântec*.

Acest roman evocă într-o acaparantă manieră epică și simbolică viața și opera lui Ioan Căianu-Valachus (1625-1687), personalitate ilustră a muzicii românești și europene afirmată în cuprinsul culturii baroce din Transilvania secolului al XVII-lea.

Mari compozitori care ilustrează barocul muzical european au fost, de asemenea, francezii François Couperin și Jean-Baptiste Lulli, englezul Henry Purcell, germanii Heinrich Schütz și Johann Sebastian Bach, italienii Antonio Lucio Vivaldi, Domenico Scarlatti, Arcangelo Corelli și mulți alții.

Este epoca artistică în care Georg Friedrich Händel a creat la Londra capodoperele *Utrecht Te Deum and Jubilate* (*Tedeumul Utrecht*) și *Water Music* (*Muzica apelor*).

Compozitorul transilvănean a fost prezentat de Mihail Diaconescu nu numai în romanul capodoperă *Marele cântec*, ci și în studiul biografic și muzicologic *Ioan Căianu-Valachus* publicat în volumul *Istorie și valori* (1994).

Romanul capodoperă *Marele cântec* a beneficiat de o excepțională receptare favorabilă din partea publicului pasionat de lectură, a criticilor literari, a istoricilor și a unor eminenți muzicologi.

De aceea ediția a III-a (o ediție de lux) a romanului *Marele cântec* a fost publicată la recomandarea Comisiei Naționale UNESCO – România, cu ocazia proclamării orașelor Sibiu și Luxemburg capitale ale culturii europene – 2007.

Ediția a III-a a romanului *Marele cântec* beneficiază de un amplu studiu prefață semnat de domnul prof. univ. dr. Ilie Bădescu, eminent savant sociolog și filosof al culturii.

O ediție a romanului *Marele cântec* în traducere în limba franceză a apărut, de asemenea, sub titlul *Magnus Cantus*, în 1985.

În volumul XI al sintezei *Muzicieni din România. Lexicon biobibliografic* găsim o mențiune specială despre tratatul pe care Mihail Diaconescu l-a intitulat *Istoria literaturii dacoromane* (1999; Ediția a II-a, 2013).

În acest tratat Mihail Diaconescu discută calitatea de teolog, poet liric și muzicolog a Sfântului Niceta de Remesiana, autorul scrierii teoretice *De psalmodiae bono* și al capodoperei lirice *Te Deum laudamus*. Pentru

această capodoperă lirică Sfântul Niceta de Remesiana a fost numit uneori „*Eminescu al literaturii dacoromane*”.

Faptul că *Te Deum laudamus* a devenit model sublim (prototip, arhetip, punct de plecare) pentru numeroase tedeumuri în secolele care au urmat, în culturile creștine ale continentului european (tedeamuri au creat compozitori de mare prestigiu precum Georg Friedrich Händel, Joseph Haydn, Franz Liszt, Hector Berlioz, Antonin Dvořák, Anton Bruckner, Zoltán Kodaly și mulți alții) este atent discutat de Mihail Diaconescu în tratatul său *Istoria literaturii dacoromane*.

De altfel, în cuprinsul culturii dacoromane din secolele I-VI, Sfântul Niceta de Remesiana este una dintre cele mai importante personalități ale Școlii Literare de la Dunărea de Jos.

Impunătorul *Lexicon* semnat de domnul Viorel Cosma ne îndeamnă să ne gândim și la faptul că în perioada 2001-2003, când a condus revista *Argeș*, Mihail Diaconescu a colaborat deosebit de eficient cu personalități de înalt prestigiu precum Nicolae Alexandru Gheorghită, Dr. Tanța Diaconescu, Dr. Mihaela Marinescu, Raluca Ioan, Constantin Secară, Gheorghe Stroe, Constantin V. Drăgoi și alții care au dat la iveală, în publicația de la Pitești, studii, articole, analize și eseuri cu conținut muzicologic.

În editorialele și eseurile pe care le-a publicat în paginile revistei *Argeș*, domnul Mihail Diaconescu a pledat pentru valorificarea imensei noastre moșteniri psaltice în ediții științifice, studii, concerte și festivaluri tematice naționale și internaționale. Și pentru acest motiv domnul Mihail Diaconescu s-a impus ca un eminent muzicolog.

Vasta operă epică (e vorba de cele zece romane care formează *fenomenologia narativă a spiritului românesc*), istoriografică și teoretică a lui Mihail Diaconescu (el este autor, între altele, al tratatului *Prelegeri de estetica Ortodoxiei*, vol. I *Teologie și estetică*; vol. II *Ipostazele artei* apărut până acum în două ediții și distins cu Premiul *Mircea Florian* pentru Filosofie al Academiei Române) a mai fost prezentată până acum într-un mare număr de dicționare de literatură apărute în țară și în străinătate.

În străinătate Mihail Diaconescu este inclus în dicționarul Julius Strynowski și în *Who's Who, A biographical encyclopedia of more than 12000 leading personalities*, Volume 1 A-H, Index K. S. Saur, München, New York, London, Paris, 1989, articolul *Diaconescu Mihail*, la p. 235.

Opera de savant a lui Mihail Diaconescu apare și în diverse dicționare ale istoricilor.

La loc de cinste este prezentată și în *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, sinteză științifică apărută din inițiativa și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel Patriarhul Bisericii noastre (articolul *Diaconescu Mihail* a fost redactat de marele savant istoric Acad. Prof. univ. Dr. Mircea Păcurariu și se află la p. 245).

A mai fost inclus și în *Dicționar biobibliografic. Teologi ortodocși români și străini* semnat de Pr. Prof. univ. Dr. Gheorghe I. Drăgulin (2011).

În diverse dicționare ale presei literare românești, scriitorul și gazetarul Mihail Diaconescu este făcut cunoscut în mod adecvat.

Este însă pentru prima dată când personalitatea și opera lui Mihail Diaconescu sunt prezentate pe larg într-o sinteză de tipul *Muzicieni din România. Lexicon biobibliografic*.

Nu întâmplător despre Mihail Diaconescu Pr. Prof. univ. Dr. Dumitru Radu a afirmat: „El ilustrează acel tip de creator cu o puternică vocație spirituală, specific culturii noastre, zămislit în condițiile aparte ale spațiului și timpului în care durează neamul românesc. E vorba de îmbinarea dintre erudiție și artă, dintre preocupările pentru rigoare ale cercetătorului și forța plâsmuitoare a romancierului, dintre situarea științifică fermă și trăirea sentimentală aptă să susțină descoperirea lumii sub laturile ei estetice. De aceea a fost comparat cu Cantemir, Eminescu, Hasdeu, Iorga, Blaga, Crainic, Enescu, Noica și Mircea Eliade. De aceea creația lui românească nu poate fi evaluată fără apelul consecvent la opera istorică și teoretico-estetică pe care a realizat-o. Și tot de aceea nu numai vasta operă pe care a realizat-o atrage abundența și varietatea de interpretări critice, simbolice, arhetipale sau cu conținut teologic, ci și personalitatea scriitorului percepută ca unul dintre reperele cele mai importante ale culturii noastre de azi și de mâine” (2005).

La rândul său, domnul general (r) Lucian Culda, eminent sociolog și filosof al culturii, a scris: „Consider că prin opera sa, Mihail Diaconescu realizează o astfel de performanță; construcțiile sale epice sunt contribuții constructive la ceea ce eu numesc devenirea conștiinței de sine a unei națiuni. A națiunii române, dar nu numai; și alte națiuni pot obține o mai bună înțelegere a specificității lor, a impactului lor în evoluția Europei” (1996).

Tot despre Mihail Diaconescu, domnul Marin Diaconu, istoric de mare autoritate și de înalt prestigiu al filosofiei românești, a scris: „Noica scria undeva despre ‘modelul Cantemir’ în cultura română, concept sub care îi așeza pe Cantemir, Hasdeu, Iorga, Enescu ori Mircea Eliade. Cred că într-o asemenea tovărășie ar trebui adus azi și Mihail Diaconescu (...). Pentru astfel de așezare pledează, probează, depun mărturie vie întreaga-i creație și activitate” (2002).

Modul cum opera lui Mihail Diaconescu este percepută în lumea românească de azi a fost exprimat de Pr. acad. Prof. univ. Dr. Irineu Popa, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, care a scris: „Domnul Mihail Diaconescu este un titan al culturii” (2011).

Prezența D-lui Mihail Diaconescu în sinteza științifică *Muzicieni din România. Lexicon biobibliografic* ne amintește tocmai de caracterul polyvalent al operei sale și de acțiunea ei în cultura română de azi.

O carte a cărților

Așa am simțit ca trebuie să numesc acest text de prezentare a recentei cărți semnate de scriitorul Victor Teișanu și intitulată, atât de neogolios, *Cărți și autori* (Ed. Pim, Iași 2017). Ea adună sub umbrela copertilor sale o sumă de referiri la cărți mai noi sau mai vechi semnate, în genere, de autori botoșăneni, dar nu neapărat, pe care le sondează cu un instrument analitic quasi infailibil ce face – declar din prima – ca lectura lor să fie nu numai lesnicioasă, ci chiar captivantă. Asta și pentru că pe cei mai mulți autori luminați astfel de raza laserului său hermenutic îi cunoaștem întrucâtva, și vrând-nevrând, aveam oarecum o imagine sau chiar o opinie deja formată despre cărțile și specificul lor. Dar nu, Victor Teișanu recitește aceste cărți ca pe niște lucruri noi, necunoscute, angajându-se temeinic și cu serioasă acribie în cercetarea și relevarea lor. De fapt, am putea spune, în **revelarea** lor, pentru că, într-adevăr, privirea sa pătrunzătoare și calificată produce parcă, la fiecare pas, mai mult sau mai puțin, revelații deosebit de interesante despre fiecare. El poposește fără grabă în materia cărții luate în atenție, atât cât îi este necesar ca să o decanteze pe deplin, să-i surprindă esența, specificitatea, sunetul personal și starea definitorie sau, precum spunea Eminescu, să afle „monogramul indivizilor”, adică acel ADN inconfundabil și inimitabil care face ca o entitate să nu semene sau să nu se confunde cu nicio alta.

Despre fiecare autor sau carte el scoate la lumină formula cea mai potrivită ca un fel de diagnoză precisă, folosind pentru asta un lexic foarte flexibil și bogat în nuanțe, probând, iar și iar, faptul că cel ce citește și povestește aici cărțile altora este el însuși un scriitor cu vechi și temeinice acumulări. Mostre doveditoare pot fi prelevate de oriunde și cele câteva exemple ce urmează sunt doar aleatorii. De pildă, despre cărțile prozatorului Dorin Baciuc citim următoarea aserțiune: „Textele lui îndeamnă la reflecții majore pentru că, monografiind agonia satului și țăranului din nordul Moldovei, el radiografiază, de fapt, prin extrapolare, însăși condiția umană, atinsă tragic de criza civilizației.”

Încumetându-se a comenta mult discutata carte a lui Lucian Boia despre Eminescu, după ce străbate la pas parcursul ei încercând a-i releva cu obiectivitate atât meritele cât și scăderile, el conchide astfel: „Cartea [...] poate fi socotită o lectură necesară [...], alcătuind istoria creșterii mitului eminescian cu avatarurile și protagonostii acestuia. Despre o descreștere a mitului nu poate fi însă vorba. E ca și cum am spune, cu infinită aroganță, că Shakespeare, care ar fi ceva mai vârstnic decât Eminescu, este pentru cei de astăzi mort și îngropat.”

Despre deja celebrul, mult premiatul și tradusul roman *Tema pentru acasă* al lui Nicolae Dabija citim un comentariu corezontan romanului și

pensăm unul dintre multele citate aforistice: „Rămânem după lectură nu doar cu imaginea atrocităților, cât mai ales cu sentimentul unei nobile și roditoare jertfelnicii umane. Eroul lui e omul asaltat de istorie și supus vremelnice, dar niciodată înfrânt definitiv.” Despre *Apofaze*-le preotului scriitor Theodor Damian putem citi: „Notabilă meditație asupra sensurilor ontice, *Apofaze* reprezintă semnul luminos al unei conștiințe poetice care nu vrea să-și piardă, prin rătăcirii și sub presiunea vremurilor, dimensiunea sacră a identității.”

Victor Teișanu comentează aplicat și pe larg adevăratul eveniment editorial și cultural reprezentat de editarea celor 9 volume din opera preotului căturar Dumitru Furtună, concluzionând astfel: „vom putea reconstitui, fie și extrem de palid, imaginea grandioasă a unui căturar de o rară frenezie intelectuală cu contribuții remarcabile, uneori scilipitoare, în multe direcții culturale. Dar mai ales, vom reconstitui figura unui mare patriot, pe mormântul căruia ar putea fi scrise cuvintele referitoare la Pestalozzi: „totul pentru alții, nimic pentru mine.”

Aplecându-se cu neascunsă admirație asupra personalității marii eseiste elvețiene Svetlana Paleologu Matta cu referire la două dintre cărțile acesteia, *Calicantus* și *Existența poetică a lui Bacovia* (traducere de Lucia Olaru Nenati), autorul dă cu prisosință măsura propriei dexterități hermeneutice reușind, atât în primul text, dar, mai ales, în cel de-al doilea, intitulat *Moment crucial în redescoperirea poeziei bacoviene*, una dintre cele mai profunde exegeze dintre numeroasele prilejuite de apariția, după șase decenii, a acestor cărți în cultura română. Fiind dificil de selectat doar un citat dintr-un text citabil integral, ne rezumăm doar la un singur pasaj: „Cu știință și impecabilă metodă, difuzând valorile românești și mizând pe valabilitatea lor, Svetlana Paleologu Matta aduce astfel servicii imense culturii naționale.”

Cartea autorului de la Darabani cuprinde încă multe abordări precum aceea despre un valoros dicționar teologic al unui preot de mare cultură, Aristide Cucu și, desigur, mai multe articole cuprinse într-un întreg capitol despre personalitatea – atât de importantă pentru botoșăneni, dar și pentru formarea personală a poetului-cronicar de azi – despre Lucian Valea. Numeroși autori contemporani sunt abordați și definiți cu precizie științifică, precum regretatul Dumitru Țiganiuc, Dumitru Ignat, George Luca, Constantin Iftime, George Mărgărit, Vasile Iftime, Mircea Petean, Mircea Oprea, Constatin Arcu, Adi Cristi, Grigore Crigan, Lucia Olaru Nenati, Gellu Dorian, scriitori evrei din Darabani și alții, dar și, într-un capitol final, autori aflați, așa cum îi definește autorul, în căutarea unui drum.

Și încă ceva important: reperele bibliografice se află mereu în chip firesc și natural la îndemâna acestui maestru bibliotecar, dovedind cum, pentru un om definit ca intelectual creator și bazat pe cultură, hălăduirea de o viață printre rafturile cu cărți nu înseamnă câtuși de puțin pierdere de

timp și așteptarea salariului, ci comuniune organică, vie, cu lumea cărților din care aspiră mereu valori, repere axiologice, temeiuri fundamentale. Toate acestea fiindu-i la îndemână atunci când are a situa în context un autor sau altul, un motiv, o temă sau un element livresc și oferindu-i prețios ajutor în a se orienta cu precizie privitor la genul proxim și diferențele specifice ale acestora în raport cu lumea literară, toate stăpânite cu o ușurință absolut de invidiat de către acei comentatori care analizează cărțile doar în sine, fără elementele comparatistice oferite de un asemenea bagaj cultural.

Cartea aceasta are și un rol de sociologie culturală căci în actualele circumstanțe în care cărțile nu circulă și lumea s-a cam dezvățat să mai citească – având mereu alte ocupații și oferte de petrecere a timpului – această carte are darul de a suplini oarecum lipsa de informație sau chiar de accedea la cărțile în cauză, oferind o orientare în universul acestora și un bagaj de informații privitoare la ele și, nu de puține ori, având un rol de stimulare a cititorilor de-a căuta să găsească acele cărți spre a le citi ei înșiși. Altfel și mai simplu spus, e o carte care deschide pofta de-a citi cărțile prezentate și nu numai, ci de-a citi în general.

În totului-tot, prin această nouă carte, Victor Teișanu își consolidează cu decizie o dexteritate descoperită târziu, dar cu incontestabilă virtute: talentul hermeneutic.

MIHAELA MALEA STROE

Dan Anghelescu – *Discursuri îndrăgostite*

Dan Anghelescu are îndrăzneala să scrie *Discursuri îndrăgostite* (Ed. Eikon, București, 2015) în vremuri în care, așa cum ne avertizează prin extrasul din Roland Barthes, „discursul îndrăgostit este [...] de o singurătate cumplită”. Este, prin urmare, îndrăzneală și risc asumat, curaj de a rezerva iubirii locul ei po(i)etic, firesc, lăsând la o parte moda, „trendul” poeziei inspirate de bennere, de gropile din asfalt sau refuzând, în expresia preotului-poet Theodor Damian, „poezia făcută cu polonicul”.

La Dan Anghelescu, poezia oferă generos, până și în notele ironice, o rafinată celebrare a iubirii și a iubitei, acestea două fiind, deopotrivă, devoratoare căi menite să conducă spre atât de dificila regăsire a sinelui: „pentru că eu sunt// dinainte/dincolo știind-o// cu o altfel de știre/ simțind cum mă apropie de mine,// cel de aici și cel de peste lume... prin ochiul ei/ mă privesc// mă aștept și/ mă chem// și-mi fac semne/ și mă//întâmpin pe mine// neștiutorul de mine...” („o/ cum trece/ Ea”). Răzbat discret aici ritmice unduiri amintind de lirica stănesciană, tot așa cum, de aceeași

sorginte, se inserează pe alocuri un fel de „râsu-plânsu” („și/ vezi/ se face noapte/... și-a-nchis la farmacie...” sau „sinele meu te leagănă/ pe necunoscute...// miraje lacustre...// suferă pentru tine/ ca o drezină/ uitată-n garaj”).

Sacral și profanul (nu neapărat în sensul „camuflării” celui dintâi, ca la Eliade) conlucrează; cotidianul nu este ignorat ci, transfigurat – de pildă în tablă de șah –, devine suport, arenă și/sau scenă a celebrării. Iubirea/ iubita, „Ea” se naște înlăuntrul ființei, asemeni luminii, este „Regina cea de negru”, noaptea de ziua născătoare din „ceruri amare care ard”. Iubitul devine „nebunul unui joc ciudat”, într-o lume care nu mai este spectacol de teatru, cu actori și spectatori, ci joc de lumini și umbre. Dimensiunile eului sunt suferință, sfârșire, visare, el se identifică unui „netimp” (motivul „netimpului” apare la Dan Anghelescu și în alte volume). Lumea guvernată de „legile inimii” este aidoma unei lumi primordiale, iubirea înseamnă geneză și ieșire din haos/pustiu, chiar dacă asta presupune zbatere, căutare, frământare, altceva, deci, decât pace și seninătate edenice.

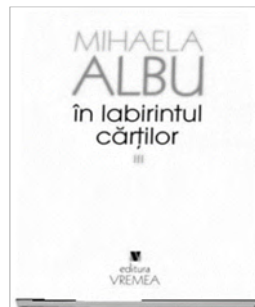
Ioan N. Roșca apreciază că leitmotivele poeziei lui Dan Anghelescu rămân „ampla respirație a discursului liric, spiritul fantezist sau plutirea (visarea) care trece de la vizibil la invizibil”. Aș adăuga, la cele spuse, că leitmotivele puternice ale volumului de față sunt *iubirea* și *cuvântul*, nevoia imperioasă de rostire, dar nu oricum, ci căutând seva, esența, forța creatoare a cuvântului dintâi („în principio erat Verbum”), acel cuvânt „mai mare decât Vederea” („despre mine nu știu nimic/ scrisul/ mă traversează/ ca un tramvai”). Căutarea este secondată și de conștientizarea faptului că, simultan, cuvântul poate avea și o imensă forță distructivă („les mots/ sont des procédés// dont on meurt vite...”).

Iubirea/iubita înseamnă taină, („eu te iubesc irepresibil și imprevizibil”), care se cere rostită într-un anume chip, cumva ca la Blaga, fără a o strivi, fără a o sminti prin rostire: „Și cum să te rostesc// fără să te destăinui”. Planează, nevăzută, o „primejdie a mărturisirii”, cum ar spune părintele Nicolae. De aceea, poate, mărturisirea se face în solitudine: „am început să te povestesc// fiecărui copac// întâlnit în plimbări solitare/ ...ca și cum// chiar eu aș fi cel care te inventează// imprevizibilă/ necunoscută/ brusc așezată în calea// cuvintelor pe care încă// nu le-am rostit”. O mărturisire însoțită de certitudinea că, astfel rostită, va fi înțeleasă numai de cine se cuvine: „tu singură vei ști// chiar vei ști despre ce// povestesc sub pânda neîndurătoare// a abstractelor forme/ din constelații”.

Prin poemele din *Discursuri îndrăgostite*, Dan Anghelescu redă sentimentului de iubire, fără a-l extrage din mundan, statutul sacru, miraculos, îi redă valoarea de reper ontologic și gnoseologic.

O bună călăuză în înțelegerea exilului românesc

Profesând diferențiat discipline umaniste de critică și istorie literară, poezie, proză, teatru, gazetărie... – scriitoarea Mihaela Albu și-a găsit împlinirea intelectuală și scripturală în timpul și după ce a fost în USA, visiting professor (între 1999 - 2004).

Orizontul cunoașterii sale și-a sporit viziunea aprofundării limbii engleze (americane) și a valorilor culturale ale acesteia, în ipostazele modernității. Astfel, standardele câtorva limbi internaționale au devenit reperabile și frecventabile. În primă instanță, a fost publicistica și, concomitent, întâlnindu-l pe preotul Th. Damian, român naturalizat de mai multă vreme, împreună au ridicat calitatea revistei *Lumină lină*, din New York și tot așa s-a apropiat vizibil de exilul românesc.

Din aproape în aproape, în timp, Profesoara și-a publicat, în limbile franceză, engleză și mai cu seamă în română, o mulțime de cărți, una mai importantă decât alta. (Selecția și ierarhizarea va aparține autoarei, dacă va fi cazul).

Zăbava noastră vizează volumul trei din suita de comentarii și eseuri denumite generic *În labirintul cărților*, Prefață de Theodor Codreanu, Ed. Vremea, București 2017, 192 pagini.

O falie extrem de importantă, din tot ce a publicat până acum, gazetărie și istorie literară, vizează exilul și dimensiunile lui în țări ca Franța, Anglia, Italia, Spania și America. În acest al treilea volum, călătoriei i se coboară interesul până la Epopeea lui Ghilgameș – unde, acesteia, ca formă de cunoaștere, ca deschidere spre o filosofie timpului și a spațiului, coordonate ale existenței, i se dă o dimensiune reală, având în vedere și cunoscutul basm *Tinerețe fără bătrânețe* și cele două cărți de călătorie în China, ale lui Nicolae Milescu Spătaru (1636 - 1708?). Splendidul eseu are darul de a face credibil și efortul românilor în afirmarea culturală universală. (Marele învățat, Mitropolitul Nestor Vornicescu a realizat o carte, în 1986, în acest spirit comparatist, privind călătoria pe ape a lui Aethicus Histricus.)

Tot în cadrul acestei dezbateri eseistice aureolate de o voce știutoare este și subiectul despre „romanul picaresc – călătoriile și aventurile unui antierou”, o temă de mare actualitate, expedită în limba unei modernități incitante. Numaidecât apare apoi... *Jurnalul* de călătorie. L-au practicat destui scriitori români, începând cu Dinicu Golescu, D. Bolintineanu, N. Filimon, I.C.Drăgușanu, Vasile Alecsandri, până la Calistrat Hogaș – în

secolul al XIX-lea. În următorul secol altfel arată jurnalul de călătorie. Ironia, satira, absurdul au pus stăpânire și pe acest segment de comunicare. Limpezimea și stilistica din călătoriile epocii romantice au fost înlocuite cu nonsensul și chiar cu absurdul. Citim, cu nonșalanță, cărți precum *Călătorie în jurul camerei mele*, după cum lecturăm cu frisoane *Amintiri dintr-o pernă*. Iar acestea sunt lecturi franceze, germane sau japoneze!

Concepută ca o adevărată carte de știință, cele trei capitole ale cărții semnate de Mihaela Albu conțin și un final didactic, denumit simplu „Concluzii”.

Pentru noutățile aduse în cazul scriitorilor Ștefan Petică și Vintilă Horia stilul este sobru și precipitat-demonstrativ, ca și cum până acum nu s-ar fi spus de ajuns, despre fiecare în parte.

Dacă în cazul lui Ștefan Petică (1877-1904), discipol însemnat al lui Macedonski, simbolist înainte de toate, vremurile au așternut uitarea pe nedrept, prin ultimile contribuții istoriografice, ale lui Mihai Zamfir și cele publicate în *România literară*, Mihaela Albu și cititorii interesați au avut posibilitatea să revalorifice o creație modernă, plină de simboluri și semnificații. Chiar de durată, de permanență.

În cazul lui Vintilă Horia (1915-1992), francezul, italianul, spaniolul, argentinianul, autoarea a insistat pe cititorul avizat, ca unicul și adevăratul receptor. Deoarece nu puțini au fost cei care, respingând Omul, n-au acceptat nici Opera. Nu pot să zic decât atât: întortocheate sunt căile Domnului!

Unul dintre scriitorii afirmați în străinătate a fost și Constantin Eretescu. Pornind de la o afirmație a lui Mircea Eliade, că a ține un jurnal presupune o grijă aparte pentru propria-ți memorie sau, cum spunea Eretescu, jurnalul este „o formă de terapie sufletească”, Mihaela Albu, care s-a delectat cu lectura celor trei volume ale acestuia (intitulate *Cu ochii în zare*), reține numele unora dintre exilații pe care i-a întâlnit în viața lui din Occident: Brutus Coste, Paul Miron, Vasile Posteuca, Aron Cotruș, Ștefan Baciuc, Arcade Mămăligă, Antonia Constantinescu, Gabriel Stănescu, Vintilă Horia, Cornel Dumitrescu, Matei Călinescu ș.a. Stau și mă întreb: pe când am avea și noi enciclopedii (cumva) complete despre toți ai noștri de dincolo? Sau măcar Dicționare!

Cum unii dintre ei au mai viețuit și după 1990, autoarea cărții caută să-i surprindă pe toți într-o formulă atotcuprinzătoare. De acum stilul este evocator, nu lipsit de inflexiunile unei narațiuni. Totul se realizează cumpătat în capitolul „Patria din gând și țara regăsită”. Citez: „Indiferent pe unde i-au dus pașii, fiecare găsea puncte de convergență cu locurile copilăriei sau ale tinereții. Nu rareori dorul de țară se concretizează în rememorarea unor spații anume, a tradițiilor legate de un loc, a amintirilor învăluite în aburi de firească nostalgie. Fie și un colț de natură, un fir de iarbă, un curs de apă – orice seamănă cu cele de acasă – îi duc cu gândul înapoi.”

O excepție în preocupările scriitoarei Mihaela Albu o constituie eșarfa critică atribuită lui Costache Olăreanu, membru fondator al Școlii de la Târgoviște, alături de Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Al. George și muzicianul Mihai Constantinescu.

Ultimul capitol, al III-lea, este pus sub zicerea cronicarului „bietul om sub vremuri” – intitulându-se pilduitor „Oameni și locuri sub urgia istoriei”.

Cercetătoarea, în ciuda buclei de cinci ani în USA, a rămas să slujească în diferite ipostaze, în România, tot prin de cultură – prin conferințe și seminarii în diferite părți ale Europei sau ale Țării. În această activitate – de globe-trotter – Mihaela Albu nu și-a uitat propria creație... A totalizat peste 400 de articole și eseuri în reviste din Cipru, Finlanda, Israel, Canada, USA, Rep. Moldova, Germania, Italia, Malta, Polonia, Portugalia, Turcia și Serbia.

Deplina maturitate a scriitoarei îi asigură luciditatea cu care activează în varii domenii ale științelor umaniste.

Prin scrierile sale despre Ion Biberi, Vintilă Horia, Ștefan Petică etc., dar mai ales prin dese referințe asupra exilului românesc, Mihaela Albu rămâne un reper demn, de neocolit, în orice împrejurare. Obiectivitatea și sinceritatea cu care a privit, prezentat și analizat fenomenul exilului fac credibile toate afirmațiile și comentariile Dânsei, fiind totodată și citabile.

COSMIN BIRIȘ

Pr. Maxim Morariu despre Dag Hammarskjöld

Volumul *Autobiografia spirituală a lui Dag Hammarskjöld. O abordare teologică*, al lui Iuliu-Marius Morariu (ieromonahul Maxim), apărut în anul 2016 la Editura Argonaut din Cluj-Napoca, este o lucrare care urmărește profilul intelectual și spiritual al lui Dag Hammarskjöld (1905-1961), un diplomat suedez, economist și autor, care a fost cel de-al doilea secretar general al Națiunilor Unite, din 1953 și până la moartea sa.

Cartea, prefăcută de Protos. Dr. Benedict Vesa, are la origine lucrarea de masterat a autorului, cuprinde trei capitole principale și are o întindere de 145 de pagini, din care 32 de pagini le reprezintă bibliografia și indicele de nume. Remarcabilă este originalitatea temei alese: autobiografia spirituală a lui Dag Hammarskjöld, așa cum reiese din colecția sa de reflecții zilnice publicată postum sub titlul *Markings* (în traducere, *Marcaje*, sau, după alții, *Jaloane*).

În capitolul introductiv autorul subliniază, de la bun început, motivația acestui demers: „considerăm că este important ca cercetarea teologică contemporană din spațiul Ortodox să cunoască mai multe informații cu privire la acest diplomat, economist și literat pe care spiritualitatea catolică, în ciuda rivalităților pe care le dezvoltă cu spațiul protestant, îl include între „marii mistici ai secolului XX” (p. 12). La aceasta, autorul mai adaugă: „poate fi de asemenea utilă și celor care vor dori în viitor să analizeze particularitățile autobiografiei spirituale în spațiul Ortodox, ea oferind termeni de comparație și, de ce nu?, potențiale direcții de cercetare” (p. 12).

Urmează apoi structura propriu-zisă a lucrării. În primul capitol, autorul definește genul autobiografiei spirituale și vorbește despre prezența acestui gen atât în spațiul literar, cât și în spațiul creștin. Lucrarea continuă cu prezentarea biografiei lui Dag Hammarskjöld, în cadrul căreia „insistă asupra modului în care teologia, politica, diplomația, economia și literatura s-au interferat în viața lui” (p. 14), urmată de analiza autobiografiei lui spirituale. În concluziile subunității tematice, autorul încearcă să definească „genul autobiografiei spirituale din spațiul protestant suedez, reliefând totodată și impactul pe care l-a avut el asupra genului în sine și a teologiei din spațiul apusean” (pp. 14-15).

În primul capitol, intitulat *Autobiografia spirituală și particularitățile ei*, autorul abordează, într-un prim subcapitol, locul pe care îl ocupă autobiografia în spațiul literar.

Pentru început, este definită noțiunea de autobiografie ca fiind expunerea „orală sau scrisă a vieții unei persoane făcută de ea însăși” (p. 21). Originile acestui gen se pierd în antichitatea greacă (*Banchetul* de Platon), dar se constată o „redescoperire” a genului în anii '70 ai secolului XIX.

Autorul constată existența a două tipuri de autobiografii literare: indirectă și directă, le definește, trece în revistă cauzele care le generează, iar în final subliniază esența comună a tuturor operelor de acest gen: concentrarea „cu precădere asupra aspectelor de natură intrinsecă, asupra celor mai reprezentative experiențe care l-au marcat pe autor” (p. 27).

Autorul menționează existența acestui gen și în literatura românească, începând cu sec. XIX și dă ca exemplu *Istoria vieții mele*: autobiografie din 1845 scrisă de Teodor Vârnav, considerată a fi cea mai veche operă autobiografică (p. 28, nota 23). Abia în sec. XX se ajunge „la generalizarea genului și la publicarea unei cantități impresionante de jurnale și autobiografii” (p. 29).

În al doilea subcapitol sunt trecute în revistă principalele repere care caracterizează autobiografia spirituală în *spațiul creștin*.

Autorul constată existența unor aspecte ale autobiografiei spirituale încă din perioada apostolică (de ex., experiențele mistice ale lui Saul din Tars), dar începutul propriu-zis al acestui gen îl consideră a fi sec. IV, când au apărut *Confesiunile* lui Augustin (354-420). Acest început este corelat cu un alt început legat de evoluția spirituală a omului și anume, conștientizarea existenței „omului interior” și, odată cu aceasta, apariția nevoii de „cercetare interioară” (p. 32, nota 31). Cu toate acestea, autorii mai târziu, atât din spațiul răsăritean, cât și din cel apusean, au preferat „să se concentreze cu precădere asupra analizei unor pasaje scripturistice, să redacteze texte ce frizează spațiul moralei sau să dedice medalioane encomiastice unor personalități harismatice, ascetice sau unor protectori ai idealurilor creștine precum Constantin cel Mare” (p. 33). Autorul pune acest fenomen pe seama tradiției creștine care are la bază smerenia și observă că părinții Patericului considerau „că devoalarea propriilor lor experiențe de interacțiune cu divinul ar putea duce la mândrie și au preferat evitarea lor” (p. 35).

În spațiul răsăritean, producător de autobiografie spirituală poate fi considerat doar Grigorie de Nazianz (329-390), care, în poemul autobiografic intitulat *Despre propria viață*, „conversează cu propriul sine și i se adresează lui Dumnezeu, ... , dar și îndrăznește să vorbească la persoana întâi despre viața lui, ...” (p. 36, nota 42).

Abia în timpul Evului mediu, autobiografia spirituală va reintra în atenția scriitorilor bisericești din spațiul apusean. Dintre aceștia, autorul amintește pe Sf. Tereza de Avila (1515-1582), „considerată o adevărată dătătoare de ton pentru literatura mistică a vremii” (p. 37) și pe Sf. Iganțiu de Loyola (1491-1556), întemeietorul ordinului iezuiților.

Tot în această perioadă, autobiografia spirituală pătrunde și în spațiul protestant. Autorul constată că, în această fază, „autobiografia spirituală își va muta centralitatea dinspre descrierea unor experiențe mistice care au în centru prezentarea rolului jucat de Dumnezeu în evoluția spirituală a autorului înspre descrierea itinerariului convertirii unui om sau a biografiei lui” (p. 40).

În ce privește spațiul ortodox, autorul consideră că „aici autobiografia spirituală, înțeleasă fie sub forma memorialisticii sau a autobiografiei propriu-zise, fie sub cea a jurnalului, a rămas de-a lungul timpului un fenomen periferic” (p. 41).

Odată cu înaintarea în timp, autorul constată o trecere de la „interesul pentru cercetarea persoanei și a vieții ei în detrimentul celui pentru eveniment și desfășurarea lui” (p. 43). Astfel, în secolul XX predomină operele de tip jurnal sau autobiografie, specificitatea lor fiind dată de confesiune. În catolicism, aceste opere descriu „biografia unei personalități harismatice insistând asupra experiențelor mistice ale autorului”, în ortodoxism „ele descriu aceste experiențe, însă autorii nu sunt la fel de atenți la indicii de timp și spațiu care, adesea lipsesc”, iar în

protestantism „se insistă cu precădere asupra convertirii personale și asupra biografiei autorului și mai puțin asupra rolului lui Dumnezeu” (p. 47).

În al doilea capitol, intitulat *Dag Hammarskjöld-omul și autobiografia: repere bio-bibliografice*, autorul încearcă să creioneze personalitatea sa complexă, activitatea sa diversificată și prestigiul de care s-a bucurat atât în timpul vieții, cât și după sfârșitul său.

Înainte de a trece la analiza traseului vieții lui Dag Hammarskjöld (1905-1961), autorul caracterizează succint familia din care provine. Tatăl, descendent al unei distinse familii nobiliare suedeze, a fost deosebit de activ în viața politică, ocupând diferite funcții, inclusiv cea de prim-ministru. Foarte probabil, de la el a moștenit atracția pentru politică și diplomatie. Bunicul dinspre mamă, poet, un reprezentant de seamă al romantismului suedez al secolului XIX, i-a transmis „cel mai probabil, dragostea pentru literatură și pentru mănuierea cu măiestrie și responsabilitate a condeiului” (p. 49). De la mama sa, membră activă a unui cerc apropiat arhiepiscopului evanghelic de Uppsala, a moștenit „dragostea pentru credință și apetența pentru religiozitate și spiritualitate” (p. 49). Autorul consideră că la baza reușitei lui Dag Hammarskjöld au stat și aceste modele puternice din familie.

În ce privește studiile, el a obținut licențele în istoria artei, în filosofie, iar la 25 de ani a devenit licențiat în drept și economie. Ulterior a devenit doctor în economie și conferențiar al catedrei de economie politică la Universitatea din Stockholm.

În tot acest timp s-a străduit să acumuleze un important bagaj cultural. Vorbea curent în limbile germană, engleză și franceză și cunoștea limba latină și greaca veche.

Și-a început activitatea în Ministerul Finanțelor, iar la 36 de ani a devenit guvernatorul Băncii Naționale a Suediei. Ulterior, a făcut parte din structurile guvernului suedez și mai apoi din structurile internaționale, în calitate de delegat al statului suedez. A participat la numeroase reuniuni internaționale, a condus delegația suedeză în cadrul unor Adunări Generale ale ONU, iar la 49 de ani a fost ales Secretar general al ONU, demnitate pe care a deținut-o timp de două mandate. Autorul arată că „în această calitate, Dag Hammarskjöld a reușit să aducă o contribuție importantă la soluționarea unor crize importante ale secolului trecut... și să medieze o serie de crize care ar fi putut afecta stabilitatea internațională” (pp. 55-56). În același an, 1954, a fost ales și membru al Academiei Suedeze. A murit în anul 1961, într-un accident aviatic, în timpul unei misiuni de pace în Africa. A primit premiul Nobel pentru Pace post-mortem. Președintele Statelor Unite, John F. Kennedy, l-a numit „cel mai mare om de stat al secolului nostru”.

În al treilea și ultimul capitol, intitulat *Autobiografia spirituală din spațiul protestant suedez al secolului xx*, autorul încearcă să analizeze

mărturisirile cuprinse în această operă, să găsească sursele lor de inspirație sau legătura lor cu scrieri de același gen, dar din spații confesionale diferite (catolice, ortodoxe).

Această culegere de însemnări zilnice, publicată post-mortem cu titlul *Markings*, poate fi împărțită în trei perioade: prima parte cuprinde însemnările din anii 1925-1930, a doua parte acoperă perioada 1941-1950, ultima perioada acoperă anii 1950-1961.

Din punct de vedere stilistic, autorul caracterizează această operă ca fiind un *frumos „melange”* (p. 66) ce conține versuri scurte, maxime foarte concentrate, narațiuni, monologuri și descrieri ale unor stări interioare sau ale unor trăiri proprii. Înteressant este faptul că aceste însemnări sunt rareori datate.

Autorul semnalează faptul că însemnările din ultima perioadă au un caracter mult mai tainic, mai ascuns înțelegerii raționale. Pe de altă parte, ele conțin mult mai multe referințe biblice. Aceasta este și perioada puternic influențată de Sf. Toma de Aquino (1225-1274), de misticul creștin Meister Eckhart (1260-1327), de călugărul augustinian Thomas a Kempis (1379-1471) și de Sf. Tereza de Avila (1515-1582).

Pentru început, autorul constată prezența frecventă, în aceste însemnări, a temei morții. Dag Hammarskjöld descrie câteva cazuri de sinucidere. Se întâmplă, o dată, chiar să fie prezent într-o astfel de situație. Cu această ocazie el notează: „Pe deasupra lacului de sânge ce creștea, nici o întrebare nu poate ajunge pe tărâmul căutat. Și nici un cuvânt nu poate să te cheme înapoi. Acest dincolo veșnic este cel care ne poate despărți de cei care au fost aleși de moarte cu mult timp înainte ca glonțul să le lovească tâmplă” (p. 69). Autorul se întreabă dacă ideea de a fi „ales de moarte” derivă dintr-un concept religios legat de predestinare, de existența unui destin stabilit de voința divină sau este doar o figură de stil.

Autorul semnalează mai multe contexte în care Dag Hammarskjöld folosește tema morții, încearcă să le interpreteze, uneori în lumina Evangheliei, apoi caută să desprindă din ele trăsături mai profunde ale omului Dag Hammarskjöld: „Pentru el, moartea e doar o punte, o trecere dincolo de care, pe cel care crede, îl așteaptă atât sfârșitul ostinelilor pământești, cât și întâlnirea cu cel care constituie scopul și împlinirea vieții de aici. El nu privește moartea cu frică, ci cu detașare și se raportează la ea cu naturalețe, așteptându-o, conștientizând importanța ei și încercând să o întâmpine cum se cuvine” (p. 72).

O altă temă întâlnită în aceste însemnări este cea a tăcerii, a tăcerii ca atare sau corelată cu prietenia: „Tăcerea este spațiul care înconjoară fiecare fapt și fiecare relație umană. Prietenia nu are nevoie de cuvinte, e o singurătate eliberată de angoasa singurătății” (p. 74). Autorul consideră că această însemnare „dorește [...] să pună în lumină faptul că prietenia transcede granițele exprimabilului în cuvinte, fiind o formă de manifestare

sinestezică a relației cu celălalt” (p. 74). Încercând o interpretare într-un alt registru, autorul spune: „Or, dacă Dumnezeu nu are nevoie de cuvinte pentru a-și arăta iubirea pentru om, nici omul nu ar trebui să abuzeze de ele pentru a-și arăta prietenia față de aproapele său” (p. 75).

Autorul menționează o serie întreagă de teme abordate în aceste memorii. Pe unele le analizează pe larg, pe altele, succint. Sunt de notat tema introspecției („Cea mai lungă călătorie/ Este călătoria spre interior”, p.75), a dezvoltării personale („O dorință modestă: ca ceea ce facem să aibă în vreun fel o mai mare semnificație pentru viața omului, decât are smochingul pentru digestia lui”, p. 78), a perfidiei umane („Cățelușul s-a deghizat ca un miel, dar a încercat să vâneze ca lupii”, p. 79), a modului de a-i trata pe oameni („Să-i tratez pe alții ca scopuri și niciodată ca mijloace. Și pe mine ca un scop doar în calitatea mea de mijloc...”, p. 82), etc.

Autorul pune în evidență în mod deosebit impulsul profund al scriitorului de a-i ajuta pe cei aflați în impas. Dag Hammarskjöld consideră că fiecare ar trebui să urmărească acest ideal, iar pentru atingerea lui propune, ca soluție, „să fim ceea ce Tu ai fost și pentru alții...” (p.87), adică îndumnezeirea omului prin har. Autorul observă că întreaga operă a scriitorului este, de fapt, închinată ajutorării aproapelui, acest lucru fiind mărturisit și direct, într-un poem: „Dați-mi un motiv pentru care să mor!/Pereții stau/ Tăcuți și reci, în vânt,/ Sub șuieratul clătinat.../ Nu e acest lucru cel care face din singurătate un chin:/ Că nu e nimeni cu care să împart povara,/ Ci asta:/ Că am doar povara mea de purtat” (pp. 87-88).

Tot în acest sens, autorul subliniază efortul uriaș depus de Dag Hammarskjöld în anul 1955, când, după o vizită de două săptămâni în Republica Populară Chineză, reușește să-i elibereze pe cei 15 piloți americani închiși, care au luptat sub comanda ONU în Coreea. În timpul pregătirii acestor negocieri, el notează în jurnalul său un fragment din Psalmul 61: „Dumnezeu a vorbit o dată, și a doua oară și am auzit același lucru: Că puterea aparține lui Dumnezeu și că Tu, Doamne, ești milostiv: Tu răsplătești pe fiecare după faptele lui” (p. 89). Autorul consideră că această referire „arată încrederea puternică în voia lui Dumnezeu a celui care o folosește” (p. 89).

Autorul remarcă și spiritul ecumenic al scriitorului, manifestat în dese colaborări cu Mișcarea Ecumenică. În anul 1954, el se adresează tuturor Bisericilor care făceau parte din Mișcarea Ecumenică și le cere să lupte pentru egalitatea socială.

Toate acestea îl determină pe autor să facă o constatare personală foarte inspirată: „De fapt, Hammarskjöld, privește prin ‘ochii lui Hristos’ lumea, fapt ce îl face să se raporteze la ea cu dragoste și bunăvoință” (p. 91).

O prezență deosebită în însemnările din ultimii ani o au cele cinci rugăciuni compuse de el. Autorul prezintă aceste rugăciuni însoțite de

comentariile lui Bernhard Erling, editorul ediției autobiografiei lui Dag Hammarskjöld.

În prima rugăciune, scriitorul se întreabă: „Pot eu să port povara aceasta, când va sosi ceasul meu,/ Pot eu?” (p. 93).

În a doua rugăciune, autorul constată că „adresantul își propune să laude și să proslăvească pe Dumnezeu și îi cere să îl transforme pe el într-un om care să îl vadă, să îl cunoască și să îl poată sluji cu toată ființa lui” (p. 94).

Autorul afirmă că, în a treia rugăciune, Dag Hammarskjöld „se pune întru totul în slujba lui Dumnezeu, prezentându-se pe el așa cum este, contemplându-i măreția și cerându-i să îl ajute să facă toate după voia lui” (p. 96).

A patra rugăciune este scrisă în anul 1957, anul crizei Suezului. Cu această ocazie, Dag Hammarskjöld, în calitate de secretar general al ONU, s-a implicat total în medierea conflictului și restabilirea statutului Canalului Suez. Autorul rezumă sensul acestei rugăciuni astfel: „el va cere lui Dumnezeu eliberarea de frică, respectiv instaurarea unei stări de pace și de stabilitate atât la nivel exterior, cât și interior. De asemenea, îi va cere ca soluționarea crizei să nu îl facă să se mândrească, și să se întâmple după cum crede Dumnezeu că este mai bine, și nu după cum crede el” (p. 100).

Ultima rugăciune, a cincea, scrisă în ultimul an de viață al scriitorului, este considerată de autor ca fiind „un poem, scris într-un duh creștin al iubirii ce conține multe similitudini cu rugăciunile Sfântului Siluan pentru lume, ce începe cu invocarea milei divine” (p. 103).

Impresionante și profunde sunt două însemnări făcute de scriitor în timpul mandatului ONU:

„Cel mai frumos și cel mai glorios moment al vieții fiecăruia dintre noi este atunci când noi tăcem și Dumnezeu lucrează și vorbește” (p. 101).
Și:

„Cât de înfricoșătoare, responsabilitatea noastră: dacă tu greșești, Dumnezeu este cel care, din pricina neîncrederii tale în el, greșește umanității. Te imaginezi ca fiind responsabil înaintea lui Dumnezeu; poți să fii responsabil pentru Dumnezeu?” (p. 101, nota 139). Autorul vede în ele smerenia și deosebitul simț al responsabilității manifestat de Dag Hammarskjöld, aflat în această înaltă funcție.

În *Concluzii*, autorul subliniază faptul că, pentru înțelegerea unei lucrări atât de complexe cum este autobiografia lui Dag Hammarskjöld, este necesară cunoașterea întregii literaturi de specialitate închinată analizei acestei opere, precum și cunoașterea operelor unor mistici și filosofi din Epoca medievală. Doar cu aceste instrumente, consideră autorul, se poate „pătrunde în universul interior al diplomatului” (p. 105).

Markings este văzut de autor ca fiind un jurnal cu un conținut heterogen, care reunește în paginile ei „descrieri ale unor situații sau persoane, poeme haiku, pasteluri, scurte meditații de-a dreptul

schopenhaueriene, pasaje din psalmi, texte aparținând unor filosofi, muzicieni, scriitori sau politicieni și exprimări ale unor stări lăuntrice” (p.106).

Concluzia autorului este că *Markings* reflectă în mod impresionant complexitatea deosebită a personalității scriitorului, continua lui luptă cu sinele și, în același timp, evoluția spirituală în timp a acestuia. Astfel, dacă în primii ani predomină elementele specifice vieții exterioare (descrierea unor evenimente, a unor preocupări profesionale, a unor contacte cu diverse personalități etc.), în ultima parte predomină elementele vieții interioare, exprimate deseori prin conexiuni cu pasaje din Scriptură, fragmente din Psalmi sau meditații cu nuanțe mistice.

Autorul își exprimă speranța că prezentarea acestei autobiografii spirituale a unei înalte personalități diplomatice și culturale din spațiul occidental, va putea oferi „termeni de comparație și de ce nu, potențiale direcții de cercetare” (p. 12) pentru cei care „vor dori în viitor să analizeze particularitățile autobiografiei spirituale în spațiul Ortodox” (p. 12).

Lucrarea de față este o „abordare științifică de școală”, după cum recunoaște chiar autorul (p. 19), a unui subiect deosebit de pretențios.

O lucrare de acest gen reclamă un efort susținut pentru strângerea materialului documentar – deosebit de voluminos și în mare parte în limba engleză, pentru stabilirea unor criterii potrivite necesare sistematizării lui, dar mai ales pentru înțelegerea lui.

Lucrarea reușește să trezească în cititor un sentiment de adânc respect și deosebită admirație pentru anvergura intelectuală și spirituală a personajului evocat, pentru realizările impresionante ale acestuia. În plus, după parcurgerea lucrării, cititorul rămâne cu dorința vie de a intra în posesia operei originale, de a o citi, de a o aprofunda, de a o trăi în interiorul său. Privită din perspectiva aceasta, lucrarea poate fi considerată o reușită.

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina internă, mică chirurgie
F. Christodoulidou, MD Med. internă, hematologie, oncologie
Iqbal, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou și modern pentru:

X-Ray
EKG
Spirometrie (Evaluări Pulmonare)
Sonografii Abdominale,
de Rinichi și Cardiace
Cardiotrace (EKG prin telefon)
24 de ore Halter Monitor
Sigmoidoscpii și Pap smear
Tens (Stimulare electrică)
Ultrasound
Timpanometrie
toate testele de sânge și urină
teste pentru depistarea
cancerului de colon și ulcer
teste pentru aids (rezultatul în 24-48 ore)
Tratamente specializate

Luni, Marți, Joi 10am-8pm
Miercuri 4-8pm
Sambata 10am - 4pm

Fără programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N până la stația Broadway (Queens)
bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,
Jackson Heights
Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, până la Steinway,
unde schimbați cu Q 104.

Gheorghe Andrei Neagu – cititorul de oameni

*Biblia ne învață să-i iubim pe cei apropiați
și de asemenea să ne iubim dușmanii;
probabil din cauză că de obicei sunt aceiași oameni.*
Gilbert Chesterton

Toate cărțile lui Gheorghe Andrei Neagu sunt realiste și emoționante; sunt adevărate parabole despre creație, sacrificiu și destin. Și povestea celor trei prieteni (Lazăr, Serafim și Petre – nume cu conotații biblice) din romanul lui Gheorghe Andrei Neagu – intitulat *Tabăra damnaților*, Ed. ATEC, Focșani, 2016, (165 pp.) – este o parabolă despre speranță și destin, pentru că fiecare îi va afla un tâlc și își va citi în ea propria viață. Dar a căuta o interpretare a faptelor biblice e ca și cum ai căuta turme de iluzii în încălcitul vis al omenirii. Dincolo de asprimea și ciudățenia personajelor sale, vă veți lăsa cu siguranță copleșiți de sensibilitatea cu care această poveste cu nuanțe parabolice despre prietenie și destin a fost scrisă; pe de o parte pentru cursivitatea firească și antrenantă a narării, pe de altă parte pentru firescul dezarmant al oamenilor: prin simplitatea lor, oameni simpli, care ascund în suflete un univers de nepătruns și de nesondat de către cei asemeni lor.

Măiestria autorului, de adevărat cititor de oameni, este aceea de a devoala visul-speranță, ca fiind ceea ce este de fapt orice vis: o *himeră*. Povestea celor trei prieteni este captivantă, în sine, nu este lungă și în aparență este simplă, dar mai presus de toate este șocantă. Frazei ferme, de început, rostită de Lazăr: „Atunci, să ne luăm de piept cu doamna viață”, i se vor alătura atât scepticismul din întrebarea lui Serafim („Cum naiba ne-am adunat noi, un Lazăr, un Petre, și-un Serafim? Parcă nu-i lucru curat aici.”), cât și neîncrederea din verdictul dat de Petre („Oricum, suntem damnați pe viață. Și în minuni eu nu cred”), din finalul romanului lui Gheorghe Andrei Neagu. Titlul romanului, inspirat, rezonază puternic cu mesajul romanului: visul de veacuri al omului de a avea un rost în societate și locul lui unde să ducă un trai pe care și l-a visat o viață. Pentru a descifra universul lăuntric al celor trei personaje, vom începe cu o mărturisire stranie din partea autorului: „Și ambiția nemăsurată de a-și schimba condiția, de a ajunge un om cu stare prin orice mijloc, spunea și ea ceva” (p 156). Autorul pare călăuzit de firul aceluia gând, care, în libertate, fiecare dintre cele trei personaje îl poate avea în grija de a-și descifra destinul: „Va fi mai bine, va fi mai rău?” (hamletiana întrebare a noilor vremuri), dar cu îndrăzneala, încă, de a porni o călătorie mântuitoare prin catacombele veacului de pomină în căutarea omului nou. Însă: „fiecare cum l-a lăsat

Dumnezeu!” – cum bine constată un personaj al romanului. Asemeni celor doi eroi ai lui Steinbeck din *Șoareci și oameni* (unde cei doi fugiseră din Weed, după ce Lennie fusese acuzat de viol după ce încercase să pipăie rochia unei femei și se panicase când aceasta începuse să strige), Lazăr și Serafim, amândoi acuzați de viol și trimiși la reeducare într-un penitenciar, se trezesc într-o bună zi că, peste cei închiși în penitenciarul „care forfotea de ceva vreme”, a venit grațierea. Vestea cade peste Serafim Hâncu nesperat de încurajator („acum, grațierea venea ca o adevărată reabilitare”), în timp ce amicul de celulă Lazăr Bosoi își păstrează încrâncenarea ce-l cuprinsese de când fusese ridicat de organele de miliție: „Unde, unde să mă duc?”. Prin comportamentul fiecăruia, dinaintea vestei de grațiere („Tovarăși, partidul s-a gândit la dumneavoastră! S-a gândit să vă ofere o nouă șansă la viață, să deveniți oameni noi, utili societății!”), alăturarea celor doi li se va părea celor din jur cel puțin ciudată. Celor doi deținuți eliberați, gata de a-și lua în propriile mâini soarta, li se alătură Petre Stoian, alt fost coleg de celulă. Orașul în care se întorc era la fel ca atunci când fuseseră ridicați pentru presupusul viol și trimiși în penitenciar spre a-și executa pedeapsa. Și, pentru că nu le oferea mare lucru, în plus, dau piept cu ostilitatea civilă a celor din jur, cei trei hotărăsc să plece într-un oraș minier (pe un șantier, la ceea ce se numea reeducare și reintegrare în muncă) unde li se oferea singurul loc de muncă pentru acest „statut” de oameni damnați de către societate. Pe șantier sunt repartizați în scopul „reintegrării” în societate unei muncitoare excavatoriste, Petra Gott (membră a biroului de partid). Aici, datorită firii „încrâncenate” cu viața a lui Lazăr, drumurile lor se despart, deocamdată. Lazăr hotărăște să se întoarcă la „iubita Mariana” – presupusa violată – din București, spre a începe un altfel de mod de a trece prin viață. Sfătuit de versata și cunoscătoare de tot felul de „descurcări dubioase” în viață, Lazăr descoperă lumea bișnițarilor și a unei vieți în desfrâu, cât și a unui trai fără prea mare efort: abia acum vedea cât de ușor se descurcă alții și cum își rezolvă aceia problemele. Necunoscător „în ale vieții” de huzur, fără muncă cinstită, Lazăr cade pradă unei „angelice” fete de preot, pierde tot ce agonisise prin bijnițareală și, umilit, se reîntoarce la mină, la cei doi camarazi. E uimit că cei doi sunt resemnați, mai ales Petre care credea sincer că a găsit în sfârșit o familie „în care să nu se mai simtă proscris”. Mai mult, Serafim e și mai provocator: „Se găsesc doi oameni potriviți, se apropie și ție nu-ți convine... Noi am rămas aici și ne vedem de treabă. Dar nici asta nu-ți convine. Vrei să fim prieteni, dar tu vrei totul. Noi, mai la urmă, că suntem mai proști”. Lazăr, care „nu suporta să fie „instruit” la pachet cu „omul nou”, după ce trăise între oameni cărora nu le dicta nimeni”, este ispășit de traiul de dincolo de viața de șantier și, pentru a se întoarce la acel luxos mod de viață, decide să fure trotil din magazia șantierului în scopul comercializării. Este surprins de paznic, fuge de la locul faptei, dar remușcarea deja îl încolțise, iar privirile acuzatoare a

foștilor „tovarăși” îl duc la sinucidere. Se spânzură în baraca șantierului și, la finalul unei iluzorii vieți după care alergase, se alege doar cu „lada care-i ținea loc de sicriu, (și asta–n.n.) era făcută din P.F.L. melaminat”.

Finalul se citește cu răsuflarea tăiată. Mai departe nu se poate povesti. Nici la secretarul de partid al comuniștilor din șantier, nici la slujitorii lui Dumnezeu foștii tovarăși nu găsesc înțelegerea creștinească pentru înmormântarea lui Lazăr. Este, oricum, o călătorie pe care trebuie să o facă fiecare, realizând în tăcere că prin visele omului mai bântuie și himere. *Tabăra damnaților* este un roman de un puternic realism. Gheorghe Andrei Neagu surprinde destinele unor oameni obișnuiți, înceleștați în lupta pe viață și moarte cu greutățile vieții și încercând din răspuțuri să-și păstreze, după determinismul caracterului său, demnitatea în fața celorlalți.

Autorul a surprins și ilustrat în mod captivant, într-un roman/nuvelă de un realism dramatic, visul omului de pretutindeni – luminos și radios și, după cum se poate anticipa, la fel de lipsit de speranță și iluzoriu (ca și *visul celor care se agătau de orice*) al celor peste care o eră a minciunilor și trădărilor de orice fel (comunismul și formarea omului nou) venise ca și ciurma, cândva.

PERSIDA RUGU

PSALMI

14. glasul Tău făgaș înconjurat de nouri

*Que bien sé yo la fonte que mana y corre,
aunque es de noche !
San Juan de la Cruz*

*glasul Tău făgaș înconjurat de nouri
lumina izbucnește fragilă
șopotul vieții răsare din cuiburi
de lacrimi și
bezne*

*Doamne
adăpostește-ne în
căușul zorilor*

*binecuvântarea Ta crește
mai blândă
decât o privighetoare*

15. arborii tunetului fărâmițează chemarea

arborii tunetului fărâmițează chemarea
focul
măsoară tăceri

pământul e gol
în vinele vântului
oglinzi

Tu
ești fulgerul semnelor
apa țese lotuși

salcâmul-roșu înflorește a
doua oară

16. printre sâmburii ploii ard maci

printre sâmburii ploii ard maci
Doamne
adună-mi rănilile sub petalele lor
să-nfrunzească pustiul

privirea Ta cerne clipele
disperarea își ascunde fața în
umbră

cum să-ndrăznesc a rosti un cuvânt
când sunetele sunt lespezi

17. arbore descojit mi-e pasul spre Tine

arbore descojit mi-e pasul spre Tine
frunziș din apele sângelei

strigătul arde carnea
sfâșiată

adăpostesc un rug
de parcă aș hrăni
vulturii
veșniciei

18. clocot de semne ce răscolesc aerul

*clocot de semne ce răscolesc aerul
țărâna fierbe de albul zăpezii*

*Doamne nu pleca iar
oasele mele gem
carnea e grea
flăcări sunt puntea spre Tine*

*pe tăișul unui brici
sufletul meu pășește*

19. absența mă chinuie

*absența mă chinuie atât
că moartea-mi apare mai blândă
somnul mai milostiv prin neființa-i
rece
plecarea mai luminoasă
decât jarul durerii*

*Doamne
cum să respir tăcerea
aceasta*

*și cine și unde
mă va așterne ramură
vie
flacără albă
ecou din pragul
Crucii*

Lumina sacră ce învăluie miera iubirii

*N-am văzut în zidurile înălțate, templul în sine
am așteptat să pogoare duhul înțelepciunii,
ochiul cel mare, nevăzut al lui Dumnezeu,
lumina sacră ce învăluie miera iubirii.*

*Peste liniștea poposită-n aerul sfânt
de unde sunetele se-ntorc din cupole-n cântec,
poruncesc mugurilor cu semnele primăverii,
să îmbrace ramurii cu ochiuri de floare.*

*Durerea se topește și picură într-o alinare,
fiecare om își alungă preaplinul suferinței,
suflă peste răbdare cu praful de nemoarte
ca o undă de mișcare în coama vântului.*

*În frunzișul somnului stă la pândă fiara
cu gheara înfiptă-n spatele somnului
ce fuge de întunericul clipei funest
spre marginile necunoscute ale zodiei.*

*Spaima se lovește de ochiul ferestrei
pasăre închisă, lipsită de orientare,
apoi iese prin urechea universului
uitându-și urmele neodihnei în zborul frânt.*

Cruci se vor naște-n inima lemnului

*C-un suflu de foc
voi înroși fierul până se topește.
Se vor aprinde verbele, vor arde-n cuvinte,
cenușa nepăsării se va depune,
pe zidul ridicat, rămas neterminat.*

*Noapțile mele vor fi ce nu sunt.
Lumina va umple golurile ivite,
și nervii au sub control trupul până la unghii,
se pun în mișcare stelele cerului
iar frunzele privesc din copaci.*

*Voi țese întunericul și se va destrăma,
va trece peste pietrele oarbe, tocite,
în drumu-i anevoios ce nu se mai termină.*

*Lucrurile vor mușca lacom din mine,
mă vor cuprinde-n ele fără memorie,
de nu o să mă mai recunosc.
Vor muri zilele ceasului cu cheie,
ierburile vor transpira-n cântecul păsărilor,
în răsfățul soarelui la amiază.*

*Cruci se vor naște-n inima lemnului.
Noapțile vinului vor fi lungi,
se rotesc peste dealurile cu vii parfumate
de-mi voi bea licoarea din cupele sorții.*

*Voi furișa cuvintele-n cărți, se vor izbândi vise,
vor curge tristețile în poienile mierlei
dincolo de salcâmii poemelor.*

*Mă voi transpune în fructul târziu al gutuilor
de nimeni nu mă recunoaște-n fereastră.*

Urmaşul

*Cine va fi urmaşul meu
Să treacă prin spini şi prin spaime, cu greu,
Vâslind singur, un pic aiurit
Cu privirea spre un alt răsărit?
Cine va merge pe urma iluziilor
Unde întrebările nasc taine cunoscătorilor?
Cine-mi va scoate inima din adâncuri
Unde corbii poartă speranţele-n ciocuri?
Umbra umbrei va ieşi ea din armuri,
Peste clipe, ţipând printre ramuri?
Urmăritorul cel mut, dar vioi
Împarte calea şi viaţa la doi
Eu fiind unul, naiv ca-n poveşti
Zdrobind neputinţa în mâini, fără cleşti
Ci doar stând pe gânduri, cu vise răskoapte
Fugind ca din puşcă de falsele şoapte
Pe care doar singur, destinul le pune
Adânc şi cu forţă în minţile bune,
Şi-mparte pe loc dorinţe şi vrere
Poeţilor trişti şi fără putere
Aprigi în vers ce sun-a chemare
Pentru gânduri lăsate în aşteptare
Pe căi necreate, fără asemănare
Spre lumi mai senine, cu ţărmuri la mare.
Şi, la sfârşit, el mai vine
Urmaşul dorit, clădit din suspine?
Să-nvingă în lupte dorul rămas
Lăsat în urmă, în loc de popas
Sub greaua povară de vis şi speranţe
Cu zeci de culori, dar fără nuanţe
Mai vrea el, urmaşul, din genuni şi suişuri
Să scoată sunete magice din albe arcuşuri?*

Spaima

*Altă ființă îi stă ascunsă-n priviri
Strălucește înăuntru prin masca-i ilară
În carapacea gândurilor, peste doruri și vise.
(Gelozia e răul care macină-n tăcere).
Poate ne-am speria de dânsa, încet,
De privirile ei fără glas,
De n-ar fi mersul acela prin lume, dar trist
Pe străzi uscate și seci, dureroase,
Colindând cu privirea statura ei printre ziduri
Orbind strălucirea amiezii cu ochii și gura.
Un pic dintr-o noapte nebună și plină o ține
Într-un căuș cu gânduri ce n-au răsărit
În timp ce ea merge continuu, plutind
Prin ploaia ce-i cântă cu strune de-argint.
Timpul dorințelor n-așteaptă soluții
Iluzii plutesc cu zâmbet domol
Pofta se-ascunde în ochii zăriți doar o clipă
Cărbune-n priviri, cu lucire de ciută
Pe străzile ude și case-ntr-o rână
Dispare încet printre umbre, cu mine-mpreună
Uitat într-un colț, pe-o bancă stricată,
Inima-mi bate mai tare ca niciodată
Iar ființa dispare, purtându-și visarea,
Spre locuri în care doar ea simte chemarea.*

Mărturisire

*Târziu te-am iubit,
Frumusețe atât de veche și atât de nouă,
Târziu te-am iubit!
Sfântul Augustin, Mărturisirile*

*O, „Frumusețe atât de veche și atât de nouă”,
nu Te invoc doar când mă pierd
și nu-mi aduc aminte că ești
doar când îmi sunt povară mie.*

*Nu doar târziu eu Te-am iubit
și nu pe căi deșarte Te-am găsit:
cuvântul Tău, Lumină, mie dar,
în inimă statornic mi-a rodit.*

*Ai fost cu mine de la început
și semn mi-ai dat că ești cu mine,
m-ai înălțat când am căzut
în adâncimi de spaime și suspine.*

*Când ochii mei s-au limpezit
și-n frumusețea lumii Te-am găsit,
drept mărturie, cuvânt de bucurie am rostit:
O, „Frumusețe atât de veche și atât de nouă”,
nu doar târziu eu Te-am iubit.*

Măiastra

Sculptorului Constantin Brâncuși

*Din cuib de cenușă și neguri,
îașnește spre clarele ceruri
o pasăre sacră – măiastră,
o formă subțire, albastră.*

*Țâșnire de gând, devenire,
scânteie și desăvârșire,
măiastra de har și lumină
se-nalță-n tărie, sublimă.*

*Făptură de pură splendoare,
eterică întruchipare,
în zborul înalt – hieratic,
spre arcul de stele, noptatic.*

*Se-avântă-n înaltul mirific,
robită de cântecul mistic,
ascultă vrăjita chemare
a sferelor incendiare.*

*Cu aripi de aur, solare,
cu ochii de-azur și visare –
o pasăre în înfinire,
răpită de-o 'naltă iubire.*

Statuia uitată

*Plânge-amarnic în ploaie statuia uitată.
Ce viscol îmi fu, Doamne, tinerețea!
Curge-n ungher de umbră o liniște grea,
viața și timpu-mi croșetează franchețea.*

*Mereu mă uit la tine în rama prăfuită!
Pe cumpăna fântânii doarme regele dus.
Prin odaia ta, se scurge-un templu-nchis,
eterna-mi primăvară coboară spre... apus.*

*Of, rătăcesc printre uitări necunoscute!
Și-n cărțile deschise și-n umbrele culcate.
Venit-a clipa să mă doinească toate
că-n chip de clopote sosesc icoane moarte...*

O poveste

*Cobor și eu dintr-o poveste
și-n dialog cu mama despre ce trăim.
S-a dus, sărmana, nu mai este!
Mai stau și eu cu voi acum..., puțin.*

*Codrul de doliu din toamna fugită,
adoarme noaptea gânditoare-n rugă
și-n lut inert cu viață... părăsită,
îți stingi nădejdea vieții... Fugi!*

*Cântă prin turnuri glasuri de ecou.
Cad storuri grele pe dulcele trecut,
în gând vreau să-ți fur un secret, din nou.
Tare-s aproape... de ce m-am temut!*

Eminescu și marea

*Poetu-avea un singur dor,
Să-și doarmă somnul lin,
Pe țărm, într-un sublim decor,
La Pontul Euxin.*

*Dorea, pe-ntinsele poteci,
Să lumineze luna,
Să aibă-alături, veci de veci,
A codrului cununa.*

*Și numai toamna glas să dea
Tristeții-nseninate,
Izvoarele care-or cădea
Să amintească toate*

*Că nu va fi nicicând pribeag
Și că-n eternitate
L-or pomeni cu toți cu drag,
Iar vara, pe-nserate,*

*Când de pe țărm va străjui
Întinsurile-albastre
Statuia lui va-nșufleți
În inimile noastre*

*Și-nfiorați, vom recita
Poemele pe maluri
Când umbra lui s-o proiecta
În ape, valuri-valuri.*

Privește cerul...

*„Privește cerul”, un îndemn
Pe care-l întâlnesc pe ziduri
„Privește cerul” e un semn
Să ne întoarcem iar la mituri.*

*Omul să știe că spre cer
Mai des privirea să-și întoarcă
Spre zarea plină de mister
Cu care sufletu-și încarcă.*

*Să știe că Acolo, Sus,
E totul clar și e lumină
Și ne așteaptă chiar Iisus
La spovedania divină.*

*Gândul se află în zenit
În cerul limpede, albastru,
Suntem coborâtori din mit
Și fiecare are-un astru.*

*„Privește cerul” spun și eu
Spre orizontul infinit
În patria lui Dumnezeu
„Bine-ai venit!”, „Bine-ai venit!”*

MARCEL MIRON

To my friend, Theo

*You come to me to take away
blue skies of tombs,
thin clouds of air enlightened by a pale sun
which sets down in my heart.*

*Only auroras with their rivering plaits of stars
glitter upon seas
crowning the waves
that dig the sands of our eternity:
horizontal clepsydras
count our nothingness.*

*You are not convincing my friend,
you're not convincing at all.*

*I prayed to God
to straighten the endless column
which was stained with rags of light.*

*You turned into transparency
and one can see the worms of time
gnowing at the vigor of happiness.*

*Pull yourself together and shake your mane
full of shells and stars,
fireflies in the eyes of your celestial sweetheart.*

*The Etna volcano springs out from you
drowning the harbors of salvation
in its lava.*

*And in the soft ashes
we search for our hot memories
the only ones that recognize us
swallowing us.*

*Maybe in one year
or two, or five
you will rise in the cross
insisting in your pain,
or maybe over centuries
you will come back from overseas
flying on the clouds in the sky
enlightening the hymns of eternity.*

*Blue eyes
where the sea in tears
will swing.*

*Far away in temples and altars
on the staircases of a bluish smoke
the living God
Comes down in tenderness onto His people.*

English version by Muguraș Maria Vnuck and David Vnuck

The poem was published in Marcel Miron, *Versuri albastre și aurii [Blue and Golden Lines]*, Junimea, Iași, 2015.

FOTOALBUM

**21 iulie 2017, întrunirea de Cenuclu
dedicată prezentării în avanpremieră
a unui volum de și despre John
Predescu, îngrijit de Mariana Terra.**
De la st.: Th. Damian, Mariana Terra,
M. N. Rusu.

**Vineri, 4 august 2017 în Cenuclul literar din
New York a fost lansat volumul de proză
Ultimul prag de Elena Mitru.**
De la st.: Nicole Smith, M. N. Rusu, Th. Damian,
autoarea, Mariana Terra și Valentina Ciaprazi.

Mariana Terra.

Criticiul și istoricul literar M. N. Rusu alături de Nicole Smith (st.), Th. Damian și
Elena Mitru.

**August 2017. Intâlnire
prietenească
la Bcuurești.**
De la st.:
Florentin Popescu, Nelu
Roșca, Th. Damian, N.
Georgescu

De la st. în picioare: Florentin Popescu, Iuliana Paloda Popescu, Raluca Tudor
În față: Nelu Roșca, Th Damian, Doina Rizea, N. Georgescu, Ioana Roșca

1 sept. 2017, Sibiu.
Anca Sîrghie (st.), Th.
Damian și Claudia Damian.

În toate duminicile din luna octombrie, după Sf. Slujbă, la Biserica noastră s-a celebrat Ziua recoltei/Festivalul mustului.

Moment de bucurie în curtea bisericii.

Pe data de 6 octombrie 2017, în Cenaclul nostru a fost lansat volumul *Un alt jurnal New York-ez* de Th. Damian.

M. N. Rusu, Doina Uricariu, Th. Damian și Valentina Ciaprazi.

Duminică 8 și 15 oct. 2017 parohia noastră a primit vizita actriței Manuela Golescu din București care a recitat după Sf. Slujbă poezie religioasă din Eminescu, Zorica Lascu și alți poeți.
Manuela Golescu, Pr. Th. Damian

O altă vizită importantă la Biserica noastră, duminică 15 oct. 2017: interpreta cântecului popular Brândușa Covalciuc Ciobanu din România.

De la st. în picioare: M. N. Rusu, Daniela Mariano, Pr. Th. Damian, Felicia Georgescu, Iolanda Baciuc. Jos: Nuți Ionescu, Brândușa Covalciuc Ciobanu, Manuela Golescu, Carmen Buliga, Ion Plăvițu.

Vineri 20 octombrie 2017 la lansarea în Cenaclul literar “M. Eminescu” din New York a volumelor scriitorului Dumitru Chioaru din Sibiu, *Mușuroiul de lumină*, *Ars Orphica*, *Scene din orașul vitraliu* și a revistei *Euphorion*.

Theodor Damian
deschide ședința de cinaclu.

De la st.: Alexandra Stoenescu, M. N. Rusu, Doina Uricariu, Dumitru Chioaru, Mirela Roznoveanu, Ștefan Stoenescu, Valentina Ciaprazi.

Dumitru Chioaru
(st.)
și Th. Damian

Doina Uricariu ascultată de
Th. Damian și Dumitru Chioaru

Mirela Roznoveanu între Ștefan Stoenescu (dr.) și Dumitru Chioaru, alături de
Doina Uricariu, M. N. Rusu, Th. Damian și Mariana Terra.

**Duminică 29 octombrie 2017, Pr. Theodor Damian a înmănat diploma
Citation for Faithful Service Dnei Elena Mitru**

alături de doamnele Nicole Smith (st.), Irina Anițului și Felicia Georgescu (dr.), după ce Elena Mitru a fost celebrată la Queens Federation of Churches cu o zi înainte.

Pr. Th. Damian, Elena Mitru și Mircea Urucu

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Tară

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Tară

Suma:

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check
sau money order. Donațiile se scad la taxe.

CORNELIU ZEANĂ

***Cartea Inginerilor
Epigramiști – cu avioane
pe copertă***

*E umor ingineresc
Și se cade s-o feresc
De copiii cei cu toane
Să n-o facă... avioane.*

***Cenaculului Cincinat
Pavelescu***

*Acum, Cenacul Cincinat,
Supervizat de domnul Corbu,
E mai vestit ca niciodat':
L-aude surdu, -l vede orbu'.*

***Prolificul dramaturg
Dinu Grigorescu,
la 75 de ani a debutat cu
„Ciripit de păsărele”***

*O vârstă venerabilă,
Cu operă notabilă
Și, cum spuneau gurile rele,
Nu s-a lăsat de păsărele.*

Tașca

(În culegerea de epigrame, a apărut o epigramă de-a mea, „Chirurgie estetică”, semnată de... Aurel Tașcă)

*Mă simt, desigur, onorat,
Căci urmărind o plească
Amicul A. m-a plagiat
Și m-a vârat în... Tașcă.*

Lui Efrim Tarlapan

*Cu numele de Tarlapan,
Pe-a epigramelor tarla,
La polonezi ar fi un „pan”,
Dar e boier în țara sa.*

Unui confrate epigramist

*Iubind cu patos epigrama,
Precum afirmă și-o invocă,
E totuși lesne să-ți dai seama
Că nu-i iubire reciprocă.*

***Festival de epigramă
la Cluj Napoca***

*Din medicină de trăiești
E potrivit la București,
Dar la Napoca, bag eu sama,
Mai spornic e cu epigrama.*

Furt de carte

*Deși cărțile zac în librării,
unii confrăți se plâng că li se fură*

*Să nu vă amăgiți, copii,
O spun cu oarecare jenă,
Se fură cărți din librării,
Dar din motive de igienă.*

GHEORGHE BREHUESCU

Avanpremieră editorială în cenaclul New York-ez: John Predescu

Deși e „iulie-cuptor”, viața literară în comunitatea românească din New York decurge normal, cu întruniri la fiecare două săptămâni unde se fac lansări de carte, mese rotunde pe teme prestabilite, prezentări tip conferință de asemenea pe teme date, lecturi de poezie etc.

Astfel vineri, 21 iulie 2017, în Cenaclul literar „M. Eminescu” a fost discutat proiectul de carte a lui John Predescu nu demult plecat dintre noi. Materialele din viitorul volum au fost prezentate de Mariana Terra, redactor șef al ziarului *Romanian Journal* din New York; volumul va apărea la editura Rawexcoms din București și va fi îngrijit de Mariana Terra.

Cu ocazia întrunirii, domnia sa a recitat o serie de poeme de John Predescu ce urmează a fi publicate.

Au vorbit despre proiect Mariana Terra, Theodor Damian, M. N. Rusu, Grigore Culian, directorul ziarului *New York Magazin*, și George Buiuc.

Restaurantul „Boon” (fost Bucharest) unde a avut loc evenimentul a oferit celor prezenți cele mai alese bucate ale bucătăriei tradiționale românești.

NICOLE SMITH

Idei și gânduri caleidoscopice despre viață și moarte: *Ultimul prag*, de Elena Mitru

Restaurantul „Boon” (fost Bucharest) a fost din nou gazda ospitalieră a membrilor Cenaclului literar „M. Eminescu” din New York – 4 august 2017.

La această întâlnire a cenacliștilor a fost lansată cartea Elenei Mitru *Ultimul prag* (Editura RawexComs, București, 2017, 101 pp.) prefațată de Theodor Damian.

Ca de obicei, directorul Cenaclului a deschis ședința și a precizat că se va intra în vacanța de vară până la mijlocul lunii septembrie.

Întrunirea a fost onorată de prezența Conf. univ. Dr. Tamara Moraru, a redactorului șef al ziarului *Romanian Journal*, Mariana Terra, și a directorului ziarului *New York Magazin*, Grigore Culian.

Theodor Damian a dat citire mesajelor prietenilor comuni din lumea literară din patria-mamă și din alte țări: Angela Juncan, Dumitru Ichim, Virgil Ciucă, Dorel Cosma, Passionaria Stoicescu, Marcel Miron ș.a.

În cuvântul său, Th. Damian a precizat că Elena Mitru este o autoare cu un permanent mesaj optimist în ceea ce privește lumea și modul omului de a fi. Volumul poate fi considerat un ciclu de exerciții de cugetare, de reflecție despre viață și moarte.

Următorul vorbitor a fost Mariana Terra care a spus că acest volum este cartea de vizită a gândirii autoarei, cugetările Elenei Mitru având o notă melancolică și a exemplificat citind din „Gura lumii”.

A mai luat cuvântul Valentina Ciaprazi zicând că această carte este ca un mozaic, ca un joc de cuvinte, autoarea fiind optimistă, realistă și cu mult umor.

Redactorul șef al revistei *Lumină lină*, M.N. Rusu, în cuvântul său a precizat că scriitoarea folosește un limbaj direct și o tehnică narativă strict urmuziană și a exemplificat lecturând din piesa „Progresul umanității”.

Și-a mai spus impresiile și Nicole Smith care a evidențiat calitățile portretistice ale autoarei, arătând că Elena Mitru, fire visătoare, sensibilă, duioasă, a descris în eseul „Diminețile” diverse găze, flori, păsări (ca în Emil Gârleanu) transpunându-se astfel în diferite faze ale copilăriei.

Au mai vorbit D-na Tamara Moraru și Dl Grigore Culian.

În încheiere, protagonista serii a mulțumit audienței și a invitat participanții la tradiționala recepție.

Vacanță minunată!

GEORGE BREHUESCU

Lansarea destăinuirilor

***Un alt jurnal New York-ez* de Theodor Damian**

Ne aflăm în mijlocul unei toamne frumoase ca o vară indiană, sezon bogat în apariții editoriale programate să fie lansate în Cenaclul nostru din New York.

Întors din concediul de vară petrecut în Germania și România, Pr. Theodor Damian a adus cu sine un nou volum, surpriză pentru mulți, intitulat *Un alt jurnal New York-ez* (Editura RawexComs, București, 2017), ca un fel de continuare a cărții precedente de memorialistică, *Vraja emigrației*, apărută la Editura Eikon din București în 2016.

Jurnalele sunt întotdeauna interesante, mai ales că e vorba de un autor care scrie din mijlocul comunității românești din New York, în care trăiește de 30 de ani, și despre ea.

Majoritatea dintre cei prezenți la lansarea cărții în cenaclu își pot găsi numele menționate acolo.

Deci lansarea volumului *Un alt jurnal New York-ez* a avut loc la restaurantul „Boon” în seara zilei de 6 octombrie 2017, vineri, în prezența unui public numeros. Au vorbit elogios despre acesta scriitorii Doina Uricariu, M. N. Rusu, Valentina Ciaprazi, Mariana Terra. Apoi a luat cuvântul autorul care a explicat rațiunea și motivația scrierii unui astfel de jurnal.

Discuțiile s-au prelungit la tradiționala recepție ce a urmat în aceeași atmosferă de deschidere, de colegialitate și prietenie, ca întotdeauna.

NICOLE SMITH

Orfeu și cântecul său la New York: Scriitorul Dumitru Chioaru din Sibiu

20 al lui „brumărel” (octombrie) 2017, seara, Restaurantul „Boon”, New York. Acum a avut loc o altă reuniune a Cenaclului literar „Mihai Eminescu”. Directorul Cenaclului, prof. univ. Theodor Damian, a deschis lucrările întrunirii.

S-a păstrat un moment de reculegere în memoria celui ce s-a petrecut dintre noi, Eugen Evu, scriitor de prestigiu din România, colaborator al revistei *Lumină Lină/ Gracious Light*.

Apoi, domnia sa l-a introdus pe invitatul serii, Dumitru Chioaru, profesor universitar din Sibiu, scriitor și editor al revistei *Euphorion*, și pe soția sa, profesoara Mihaela Chioaru.

Au fost prezentate trei dintre cele mai recente apariții editoriale ale lui Dumitru Chioaru, *Mușuroiul de lumină*, *Ars orphica* și *Scene din orașul vitraliu*, precum și revista *Euphorion*.

Despre poezia lui Dumitru Chioaru și despre revista *Euphorion* au vorbit elogios scriitorii Theodor Damian, Doina Uricariu, Mirela Roznoveanu, Ștefan Stoenescu, Valentina Ciaprazi, Mariana Terra, M. N. Rusu, Mircea Săndulescu, după care a luat cuvântul invitatul Cenaclului.

Theodor Damian a fost ca de obicei moderatorul acestei întâlniri deosebite atât prin faptul că audiența a fost mult mai numeroasă decât în alte dăți, cât și pentru că aproape toți scriitorii din comunitatea românească din New York au fost de față.

Gemini, gravură de Vlaicu Ionescu

Astfel, au onorat cu prezența lor pe invitatul Cenaclului „Mihai Eminescu” scriitorii M. N. Rusu, Doina Uricariu, Mirela Roznoveanu, Mircea Săndulescu, Ștefan Stoenescu, Theodor Damian, Constantin Virgil Neigoiță, Liviu Georgescu, Valentina Ciaprazi, Șerban Chelariu, Anca Chelariu, Ion Burcin, Lisa Pecai, Virgil Ciucă, Elena Mitru, precum și

Mariana Terra, redactor șef al ziarului *Romanian Journal* și Grigore Culian, director al ziarului *New York Magazin*.

Profesorul și scriitorul Theodor Damian, fondatorul și conducătorul Cenaclului, deschizând întrunirea, l-a prezentat pe scurt pe Dumitru Chioaru anunțând că acesta tocmai a împlinit cel de al șaselea deceniu de viață pe 19 octombrie (i s-a cântat „Mulți ani trăiască”) după care a făcut câteva considerații pe marginea unei poezii reprezentative din creația autorului scoțând în evidență îmbinarea armonioasă dintre substratul filosofic și cel teologic al acesteia.

Scriitoarea Doina Uricariu a arătat că poetul în discuție are puterea de a reîntregi lumea din fragmente, din jocul paradoxal între figurativ și nonfigurativ. Ea a precizat că volumul *Ars orphica*, o antologie de poezie de autor, are un titlu blagian și versuri argheziene, cu imagini expresive, puternice și că poetul este un model pentru poezia actuală.

Profesorul și criticul literar Ștefan Stoenescu a explicat că în *Caiete internaționale de poezie*, o antologie pe care a îngrijit-o, a introdus 23 de

poeme ale lui Dumitru Chioaru, poeme ce au fost traduse în engleză de domnia sa.

Deasemenea el a comentat despre volumul *Scene din orașul vitraliu* scoțând în evidență faptul că Dumitru Chioaru este un autor de o forță lirică cu totul deosebită.

Scriitoarea Mirela Roznoveanu a salutat prezența lui Dumitru Chioaru în cenaclul nostru, menționând că este un scriitor și editor remarcabil, comentând revista *Euphorion* în care editorul a publicat o parte dintre oamenii condeiului din diaspora româno-americană.

Profesoarea și scriitoarea Valentina Ciaprazi a relevat faptul că Dumitru Chioaru este un poet filosofic care explorează în poezia sa valențele creatoare ale cuvântului, cuvântul fiind element cheie, așa cum reiese din volumul *Ars orphica* unde poetul monologhează și dialoghează cu poezia.

Profesoara Mariana Terra, redactor șef al ziarului *Romanian Journal* a susținut că în volumul *Mușuroiul de lumină* poetul este în același timp „îmbolnăvit de cuvinte și însănătoșit de cuvinte”, apreciind modul în care Dumitru Chioaru reușește să pună în lumină valori nebănuite ale cuvântului pentru a-l captiva pe cititor.

Criticul și istoricul M. N. Rusu a scos în evidență faptul că Dumitru Chioaru are o mare putere de creație; el s-a referit la motivul melcilor precizând că acesta este în esență religios fiind preluat de autor de la Antim Ivireanul și din eresurile populare ale descântecelor românești. A mai făcut referiri la poeții româno-americani care au fost publicați în revista *Euphorion*: Theodor Damian, Doina Uricariu, și Liviu Georgescu, arătând că aceștia și-au adus contribuția lor la întinerirea poeziei române contemporane.

Prozatorul Mircea Săndulescu, în aprecierile sale, printre altele a interpretat ideea de singurătate și de însingurare, considerând că poetul în discuție este un singuratic, totodată el fiind un filosof care gândește la moarte, dar căruia îi place viața.

Încheind șirul prezentărilor, Dumitru Chioaru a mulțumit în parte fiecărui vorbitor și s-a referit la greutățile financiare pe care cei mai mulți editori de reviste le întâmpină, fapt pentru care acestea apar în tiraje foarte mici.

A vorbit deasemenea despre revista *Euphorion* care promovează un dialog activ între poeții din România și cei din diaspora: Franța, Germania, America.

S-a referit apoi la volumul *Ars orphica* explicând că acesta este un manifest tematic în contextul literaturii actuale din țară.

Theodor Damian a încheiat întrunirea mulțumind tuturor și felicitându-l pe Dumitru Chioaru pentru creația sa literară care ne-a umplut sufletele de lumină, urându-i sănătate și succes în munca sa de creație literară și editorială.

❖ Vineri, 21 iulie 2017, în Cenaclul literar “M. Eminescu” din New York, la restaurantul românesc “Boon” (fost Bucharest) a avut loc o avan-premieră editorială legată de volumul în lucru cu scrieri ale lui, și despre John Predescu, volum îngrijit de Mariana Terra, redactor șef al ziarului *Romanian Journal*, care a și făcut prezentarea.

❖ Vineri, 3 august 2017, s-a lansat în Cenaclul nostru volumul de proză *Ultimul prag* de Elena Mitru. Au vorbit Theodor Damian, M. N. Rusu, Mariana Terra, Valentina Ciaprazi, Nicole Smith și autoarea.

❖ Vineri, 1 septembrie 2017, poposind la Sibiu în drumul de la București la München, Pr. Theodor și Claudia Damian s-au întâlnit cu scriitoarea Anca Sîrghie.

❖ Vineri, 22 septembrie 2017, la Cenaclul literar din New York a avut loc lansarea numerelor 2 și 2 ale revistei *Lumină Lină*. Au vorbit Th. Damian, M. N. Rusu, Mariana Terra, Grigore Culian și Irina Anițului.

❖ În toate duminicile din luna octombrie, după Sf. Slujbă, la Biserica noastră s-a sărbătorit Ziua recoltei (Festivalul mustului) unde s-au servit mici la gratar și must, în curtea Bisericii sau în sala socială, într-o caldă atmosferă de simțire românească.

❖ Vineri, 6 octombrie 2017 în ședința Cenaclului literar “M. Eminescu” ținută la restaurantul “Boon” a fost lansat volumul *Un alt jurnal New York-ez*, de Theodor Damian. Au vorbit scriitorii Doina Uricariu, M. N. Rusu, Valentina Ciaprazi, Mariana Terra și autorul.

❖ Duminică, 8 și apoi 15 octombrie 2017, la Biserica noastră s-a primit vizita actriței bucureștene Manuela Goleescu, revenită la New York după mai mulți ani, care a recitat după Sf. Slujbă poezie religioasă din autori clasici (Eminescu) și contemporani (Zorica Lascu, Th. Damian, ș.a.).

❖ Vineri, 20 octombrie 2017, Cenaclul literar din New York a avut ca invitat pe scriitorul și editorul Dumitru Chioaru din Sbiu, sosit cu soția sa, Prof. Mihaela Chioaru. S-au lansat volumele *Mușuroiul de lumină*, *Ars Orphica*, *Scene din orașul vitraliu*, și revista *Euphorion* pe care Dumitru Chioaru o conduce.

Au vorbit Theodor Damian, Doina Uricariu, Mirela Roznoveanu, Ștefan Stoenescu, Valentina Ciaprazi, Mariana Terra, M. N. Rusu, Mircea Săndulescu și autorul.

❖ Duminica, 22 octombrie 2017 profesorul Dumitru Chioaru a fost prezent la Biserica noastră unde, după Sf. Slujbă, în sala socială, Prof. Irina Anițului, directoarea Școlii de duminică, a organizat cu copiii și tinerii școlii un recital din poezia scriitorului musafir.

❖ Sâmbătă, 28 octombrie 2017, Doamna Elena Mitru, la nominalizarea Pr. Theodor Damian, a primit la Queens Federation of Churches distincția “Citation for Faithful Service”.

A doua zi, la Biserică, după Sf. Slujbă, Pr. paroh a înmănat această placă/premiu laureatei în fața celor prezenți.

ANUNTURI

Biserica noastră: St. George Episcopal Church in Astoria, pe 27 Ave cu 14 Street (lângă East River). Slujbele duminicale (Sf. Liturghie) au loc la ora 2:00 PM. Mijloace de transport: Metrou N și W până la stația Astoria Boulevard; bus Q18, Q102 și Q103.

Studiul Biblic (sunați pentru înscriere la 718-626-6013)

Cenaclul literar “M. Eminescu”: Vinerea la fiecare două săptămâni. Pentru detalii sunați la 718-626-6013, sau vizitați www.romanian-institute-ny.org.

Școala de Duminică: În fiecare duminică, după Sf. Slujbă, la Biserică. Pentru detalii sunați la tel. 914-409-3483 (Prof. Irina Anițului) sau 917-892-6013 (Pr. Th. Damian).